

**R. P. Antonii De Escobar Et Mendoza, Vallisoletani,
Societatis Iesv Theologi, Vniversæ Theologiæ Moralis,
Receptiores Absqve Lite Sententiæ nec-non
Problematicæ Disquisitiones ... Volumen ...**

Ivstitia Et, Ivs. Sex Libris totidem Tractatus appono, nempe de rerum
Dominio, de Restitutione, de Contractibus Gratuitis, de Contractibus
Onerosis, de Contractibus Fortunæ, de Contractibus Adminicularis, de
Quasi-Contractibus, & nonnullis Innominatis

**Escobar y Mendoza, Antonio de
Lugduni, 1663**

Sectio II. Dubia De Restitutione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80681](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-80681)

SECTIO SECUNDA.

Dubia De Restitutione.

CAPUT XIII.

Circa Restitutioni sentiam.

DUBIVM

An Restitutio damni illati contra iustitiam distributivam sit actus iustitiae distributivae & non commutativa?

PROPOSITUM. R. Quid est quæstio ex suppositione, quod damnum illatum contra iustitiam distributivam est recompensandum ex iustitia, ut ego existim. ninc requiriem non. Restitutio damni illati contra iustitiam distributivam sit actus iustitiae distributivæ, an commutativa.

75. *Est distributio, non commutativa iustitiae. Ei distri- Quia ea restitutio versatur circa rem debitam, non ex eodem iure antiquo creditoris persequente, sumat- quamvis ante violato, nam violatione non fuit u. destrutum. Res autem erat debita ex iustitia distributiva. Ergo etiam post violationem: Restitu- tio igitur illius sit ex iustitia distributiva, non ex commutativa. Nauart. de rest. l. 1. cap. 2. dif- ficult. 2.*

76. *Est actus iustitiae commutativa, non distributiva. Quia ea restitutio per se tantum versatur circa equalitatem Arithmeticam, neque circa equalitatem inter rem, que datur in restitu- tio- nis distribu- tivae. Ei com- parativa ad alias per- sonas, quamvis damnum illatum fuerit, non dando alicui rem ipsi debitam non aboliuit, sed comparativa habita inter personam dñi, etiam ex una parte, et inter aliam, vel alias ex altera, nam hoc ius distributivum violatione, qua afficitur, & quasi destrutum, & redditum in commutativum, qui quod ante violationem iustitiae distributivæ debitum erat alicui com- parativa ad alias personas, iam illud, aut equi- valens est debitum eidem ab soli è absque comparatione, nam fuit damnificatus in ea re danda ante illi comparatione ad aliam: vel ad alias personas, damnum enim illud in fieri, seu illatio illius, damni iustitiae distributivæ opponitur, damnum vero illud in facto esse, seu perseuer-*

Escob. & Meyd. Tbel. Moral. Tom. V.

rantia illius damni illati commutativa opponi- tur, & ideo hæc perseverancia illius damni tol- litur per iustitiam commutativam, illatio vero il- lius per distributivam erat impedienda. Ita Ca- iet. 2. 2. q. 6. 2. a. 1. Vasp. & Malder. de rest. in prin- nortad. de inst. a. 4. dif. 2. & alij nemuniter.

Hoc afferendum reor. Quia ea restitutio non versatur circa rem debitam ex iustitia distributiva, quanvis ante damni illationem sic debita fues- sit, sed tantum versatur circa rem iam debitam ex iustitia commutativa, nam post damnum illatum iam non debetur ex antiquo iure, sed ex novo, in quod illud antiquum fuit mutatum, ac proinde ea restitutio satisfit iuri novo, non antiquo, nam illatione ipsa damni cessavit, & fuit in aliud commutatum. Addiderim, aliquando per accidentem restitutio esse actum iustitiae com- mutativa, ac distributiva quando scilicet debitor nequit integrè pluribus solvere debitoribus, & eis tenetur solvere proportione servata inter debita, & inter solutiones, tunc enim restitutio per accidentem est etiam iustitiae distributivæ.

DUBIVM II.

An preceptum restitutio- nis sit affirmati- vum, & non negati- vum?

Premitto, restitutio non esse necessaria ad salutem mediæ necessitate. Quia qui ad restitutio non est, potest absque restitu- tio saluari, ut quando non potest, aut quando in eo est inuincibilis ignorantia obligacionis restituendi, esse tamen necessariam præcepti ne- cessitate. Quia vero est obligatio restituendi orta ex præcepto, & non tantum præcepti diuini re- ducti ad seprimum Decalogi, sed etiam præcepti naturalis, quia ex natura rei est obligatio restituendi alienum, & d amnum in iustitie illatum cō- pensandi. ninc quæsierim, an hoc præceptum restituendi sit affirmativum, an negativum?

77. *Negativum est, non affirmativum. Quia præ- ceptum restitutio non est non retinendi alienum, hoc autem præceptum est negativum. Ergo, & præ- ceptu restituendi negativum est. Sic. Med. C de rest. q. 2. Vasp. 1. 2. q. 7. 2. a. 6. Nauart. de rest. l. 1. c. 1. dub. 3. Turcian. de inst. d. 9. dub. 2. Mol. 10. 3. d. 7. 19. n. 3. Bannes in præf. a. 8. Card. Lugo 10. 1. de inst. d. 8. sec. 2. n. 18.*

Affirmativum est, non negativum. Quia præ- ceptum restitutio imperatur actus positivus, **P**receptum 79. negativum alicuius actus, ergo est affirmativum, & **P**receptum negativum alicuius actus, ergo est negativum. **P**receptum negativum alicuius actus, ergo est affirmativum, & **P**receptum negativum alicuius actus, ergo est negativum. **P**receptum negativum alicuius actus, ergo est affirmativum, & **P**receptum negativum alicuius actus, ergo est negativum.

D 3. redditio-

EL SCOPAR
T. Theol. Mar.
Tom. V. VI. VII.
EL LV

40 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

redditionis. quando scilicet res, que reddenda est, detinetur) quia praecepto restitutionis tan-tum satisfactum actu positivo reddendi, & non negatione, seu cessatione retinendi. Qui enim tenetur rem alienam restituere, non satisfacit huic obligationi cessando a retentione illius, nisi ei reddat Domino suo, quia qui eam rem deferit, eo ipso definet eam retinere, & tamen non satisfacit praecepto restitutionis, quoque eam suam Domino reddat. Vnde rem alienam retinere non est ratione sui peccatum, & contra praeceptum aliquod proprium ipsius, sed tantum est peccatum ratione non restitutionis, & contra restitutionis praeceptum, est enim causa formalis illius, ut potest incompensabilis cum restitutione. Ita Sot. l. 4 de inf. q. 6. a. 2. Val. 2. 2. d. 5. q. 6. pun. 2. Lef. l. 2. c. 7. dub. 10. n. 4. 9. Bonac. de ref. d. 1. q. 1. p. 2.

81 Hanc sententiam veriorem esse iudico. Cuius
Hoc verius Doctrina clarior exponitur in eo, qui praecepto
esse iudico, restitutionis tenetur eo, quo damnum intulit a-
dendo alienam famam, & bona fortuna, hic
enim solo actu positivo recompensandi dam-
num- illatum (satisfaci restitutionis praecepto
absque cessatione a retentione famae, & bonorum
fortunae. Abngeo itaque praeceptum restituendu-
mum idem quod praeceptum non retinendi ra-
tione sui, sed tantum ratione restitutionis, leu-
tissimis rei ne scilicet quis in impediat redi-
dere rem domino suo, quia dum retinetur, ne-
quu[m] it reddi.

C A P V T X I V.

Circa obligationem restituendam
• *ex delicto, & damni-
ficatione.*

D V B I V M I I I

*An obligatio restituendi oriatur, ex qua
libet culpa etiam leui, & lenissimae*

82
Pramitto
culpa iuri-
dicæ, ac
Theologica
diuisione.

ECOLO, culpam aliter sumi apud Theologos, aliter apud Iuristas. Culpa apud Theologos, idem est, quod peccatum coram Deo, sive mortale, sive veniale. Culpa ve-
ro iuridica, idem est, quod dolus, aut negligen-
tia, seu diligentia omisso, ex qua damnum ali-
quod oritur, que non semper est peccatum apud
Deum ex defectu deliberationis, qui aliquando
reperiatur. Culpa hac iuridica quintuplex est, alia
larissima, alia latior, alia lata, alia leuis, alia leu-
fima. Leuissima est apertus dolus, que alterum
ex intentione decipimus; qui contingit aut calli-
ditate, aut fallacia, aut machinatione, calliditas
sit tacendo fallacia mentiendo, & machinatio
verborum artificio. Latior culpa est etiam do-
lus non aperius, sicut tamen presumptus. Lata
culpa est omisso diligentia ordinariæ, quam ho-
mines eiusdem conditionis assolent adhibere. te-
nis culpa est, omisso diligentia maioris quam
ordinariæ, quam homines eiusdem conditionis dili-
gentiores adhibere solent. Leuissima culpa est
omisso diligentia, quam homines eiusdem con-
ditionis diligentissimi assolent adhibere. Qua-
sierim itaque, num obligatio restituendi oriatu-

ex qualibet culpa, etiam leni, & leuissima;

Oritur planè. Quia cap. vlt. de iniur. Gregor.

XL. ait, non excusari eum, cuius imperitia, vel negligentia damnum est datum, sed solum eum, qui ne obligavit non occidere, de contingentibus nihil omisit. Oritur 53
Et cap. consuisti. 2. q. 4. Stephan. v. inquit. Abnendo sunt. Et protestant parentes, ut tam tene-
los secum in uno lecto collocent, ne negligentia
qualibet prouenientia suffocentur, vel opprimentur,
unde ipsi rei homicidii inueniantur. Ergo ex qua-
libet culpa etiam leui, aut leuissima oritur resti-
tutionis obligatio. Si Ang. Adri. Barbati. Panor-
mit. & alij, quos referit. Mol. to. 3. d. 698 n. 2.

Damnum datum ex culpalata obligat ad restituionem, in foro conscientia ante iudicis sententiam, datum verò ex leui aut levissima non ligat. Quia obligatio hęc neque oritur ratione rei accepta: nam vbi non est peccatum, non est iniurita, neque ex contractu oritur. Ergo talis obligatio ponenda non est. Et quia culpalata est, quando aliquis omittit diligentiam quam homines eiusdem conditionis communiter adhibeunt. Ergo qui eam diligentiam non omittit, facit sua obligationi, nemo enim tenetur ad diligentiam exquistitam adhibendam in suis operibus, satis est, si communem & ordinariam adhibeat. Ergo ex leui, vel levissima culpa non oritur restituendi obligatio. Ita Innocentius, Decius, felinus, & alij apud Molinam vbi sup.

Eiusdem mentis sum, quem textus allegati
pro prima sententia virgint. In textu enim pri-
mo sermo est de culpa lata, nempe quando ali-
quid de communite contingentibus omisum
est. Culpa autem lata regulariter afferit secum
peccatum Theologicum. In secundo similiter
culpa lata innuitur ob magnum parvulum op-
primendi periculum, quod quilibet prudens
praevenire, ac vitare tenetur.

DUBIUM IV.

An consurgat obligatio restituendi in
conscientia ob damnum ex culpa
veniali Theologica ob-
veniens.

Non est sermo quando culpa est veniam
ex paritate materie, seu damni
parui illati, tunc enim certum est, quod 86
Questionis
status.
sicut furum viuis Iulij, aut viuis Regalis
est peccatum veniale, sic & illius retentio
veniale erit, atque ex damnificatione leui in-
surget enim obligatio sub veniali restituendi.
Sed quæstio est, an quando materia, & dam-
num est græve, sed illatum ob culpam tuam non
mortalem sed veniale Theologice loquendo,
sit obligatio in conscientia restituendi illud
damnum.

Confurgit quidem restituendi obligatio ex huicmodi veniali culpa. Quia non potest contingere in hoc cau filiali culpa nisi ex defecitu plena aduentitia, non enim prouenit ex veniali uitate materie, cum supponatur materia esse gravissima nec etiam ex defecitu ac omissione debita diligenter, nam adhibuit iam diligentiam, quam communiter prudentes adhibent, & tunc

tunc nullo modo peccat licet non adhibeat illam, quam diligentiores, vel diligentissimi adhibere assolent, & ideo sit culpa leuis, aut leuisima iuridica, si vero illam communem diligeniam non adhibuit, iam peccat mortaliter.

Ita Turrianus de iustit. d. 11. dub. 2. n. 12. Vsq. de

ref. c. 2. §. 2. dub. 2. n. 2. & alij.

Non conseruitur communiter obligatio restituendi ex peccato veniali graue damnum. Quia culpa venialis non est simpliciter delictum, & iniuria, quare non debet parere obligationem granienti restituendi, sicut ex contractu si confessus non fuit praesulnus cum plena delibera-
tione; & libertate, non nascitur obligatio, nec vobis eo modo emissum obligat, sic etiam iniuria illata cum imperfecta illa aduentoria, & solum venialiter culpabilis, non potest parere obligationem grauem restituendi ex delicto, non est enim a causa plena, ac perfecte voluntaria. Ita Sotus de iustit. libr. 4. q. 7. artic. 2. Nauar. de ref. l. 2. c. 1. n. 48. Henric. tract. de irregular. cap. 15. Vbi alios citat. Sa. v. Restitutio. Nauar. sum. c. 27. n. 2. Lef. l. 2. cap. 7. dub. 6. Lugo de iustit. 10. i. 8. Lef. 5. n. 56. afferens P. Alfonso. Rodriguez. & P. Ioannem de Salas meum. Sapientissimum Magistrum idem in manuscriptis docuisse.

Hoc verius longe putarim. Quia licet haec obligatio restituendi ex delicto non sit pro-
prie pena, imitatur tamen aliquo modo penam, vnde sicut non est ad penam obligatio, vbi culpa non praesulnus, sic non est obli-
gatio ad penam grauem, vbi non praesulnus grauis culpa, nec vobis index, si hoc constaret, ob leum culpam imponeret penam, quam lex delicto graui imposuit. Vnde si P. Valq. vult, quod ex veniali peccato re-
maneat obligatio restituendi ex delicto totum illud dampnum graue, iam videtur supra con-
diguum illum panire leuem defectum, quia obligatio restituendi praesulnus ex eo; quod dampnum illud fuerit voluntarie illatum, sed ex eo, quod culpabiliter illatum fuerit, potuit enim esse voluntarie illatum, & tamen propter ignorantiam invincibilem esse ablique omni culpa, quo casu ipse Vaquez concedit, nullam esse restituendi obligationem. Debet ergo commensurari illa obligatio non cum sola voluntari ratione, sed cum voluntario ut culpabili, imo non ut culpabili vici-
que, sed ut culpabili contra iustitiam, potuit enim esse actus culpabilis, & mortal is ex alio capite, & tamen si non fuit culpabilis sub ratione iustitiae, non manebit restituendi obligatio.

D V B I V M V.

An in sententia afferente ex culpa ve-
niali oriri restituendi obligationem,
talis obligatio sit restitu-
di totum dam-
num?

V idimus n. 87. ex Turrian. & Vsq. (quis
addo Molinam 10. 3. d. 69. 8. Bonacinam de
Escr. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

ref. d. 1. q. 1. pun. 3. Rebelium, Turrianum, Re-
ginaldum, & Laymanum, quos referit ac le-
gitimatur Hurtado de iustit. d. 5. difficult. 1.)

illationem iniustam damni graue obligare

ad restitutionem, quamvis non sit mortal is

seu perfecte libera, sed tantum venialis. In-

ter Auctores tamen huius sententiae, (a qua

recessit) voluitur quæstio, an in hoc casu obliga-

gio restituendi totum damnum, an tantum par-

tem aliquam.

Non est obligatio restituendi totum dam-
num, sed tantum partem aliquam. Quia obli-
gatio restitutionis proueniens ex delicto dam-
nificationis, est pena ipsi debita, pena
autem debet esse proportionata delicto, ac
proinde, qui imperfecte ac venialiter damni-
ficavit, non tenetur ad totius restitutionem,

sed solum aliquam partis, maioris, scilicet,

vel minoris pro maiestate, att. minoritate

ipsius delicti damnificationis: Vnde infert,

delictum veniale damnificationis posse adeo

leue existere, ut vix sit obligatio restituendi

centesimam damni partem. Sic Bonacini

de restitution. d. 1. questione prim. punt. 3.

Molina, Rebel, Reginald, Layman, apud Hurtado

citatum.

Est obligatio totum damnum restituendi.

Quia si iuxta illam sententiam est obligatio

restituendi damnum illatum, liberè, quamvis

tantum venialiter, nam est libere illatum,

etiam erit obligatio restituendi totum illud,

quia totum sic est illatum. Ita Vaquez, &

Turrianus dum absque limitatione dicunt esse

obligationem restituendi damnum liberè illa-

tum, Hurtado de iustit. d. 5. difficultat.

prim.

Hanc eligerem sententiam abnegans eam

restitutionis obligationem esse penam, quia

Hanc eli-
gencians non est obligatus ad restitu-
gerem sen-
tientiam, vt restituione puniatur, sed vt in iustitiam, sententiam se

seu in aequalitatem damnificatione factam sentirem,

restitutione ad iustitiam seu aequalitatem re-

ex culpa
ducatur. Hanc inquit sententiam eligerem, si

veniali ori-
cum ipsi sentirem, qui asseruere, ex culpa veniali

ri obliga-
tionem re-

situendi.

D V B I V M V I.

An Qui ignorantia comitante inuin-
cibili damnum intulit, te-
natur, ad restitu-
tionem?

O ccidit quis inimicum credens inuin-
cibiliter esse feram, quem etiam occideret,

quamvis eum agnosceret. Vel incendit quis arbo-

rem inimici, credens inuin-
cibiliter esse suam,

quam etiam incenderet, quamvis agnosceret

esse inimici. Quæsi-
erim, num in his, aut similib.

casibus sic damnificans ad restitutionem teneatur?

Teneretur quidem. Quia in damnificante adeo

voluntas inferendi damnum illud, & cum esse

Teneretur
quidem.

et illud infert, vnde damnificatio illa ab iniu-

nitia non excusat, ergo nec a restitutionis obli-

igatione. Sic Mercado, l. 6. c. 5. & alij.

minime tenetur. Quia tunc damnificatio

D 3 illa

94 Questionis
status.

95 Teneretur
quidem.

96

42 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

Non tene illa, v. g. occisio inimici, & arboris incensio hic
iur. & nunc non est voluntaria, non enim pro-
cedit a voluntate, cum non fuerit ante in-
tellec^tu^m prauisa, ac proposita voluntati, se-
tantum procedit ab alia voluntate comitan-
te damnificationem illam, nam occisio illa
inimici tantum processit a voluntate occi-
dendi feram, & incensio illa arboris inimici
a voluntate incendi arborem propriam
damnificatio verò, que hic, & nunc non
fit voluntari, non obligat ad restitu-
tione. Ita Vasquez de restitu^tio. capite 2. §. 2
dub. quarto Nauarra de restitu^tio. libro secund^m
cap. prim. difficult. 7. lessius lib. secund. cap.
septim. dub. 9. Turrian. de iust. d. 11. dub.
33. Bonac. de restitu^tio. d. 1. quastione 1. pur-
terio.

97. *Hoc longe verius esse non dubito. Quia
verius esse
vero
dum
dam
vol
in
re
fici
tio
oblig
dam
namque
illa ex ea voluntate non procedit, sed ex il
la altera occidendi feram, aut arborem pro
priam succendendi, sola autem voluntas dam
nificandi absque exteriori opere ex illa na
scente, ad id non sufficit. Vnde quamvis
sic damnificans non excusat à peccato ma
la illius voluntatis concomitantis, damnifi
catio tamen ipsa exterior excusat à pec
cato iniustitia ex defectu voluntatis, & ipsi
hinc, & nunc libertatis.*

D V B I V M VII

An inferens damnum alicui, quod alteri tertio imputatur, tenetur ad restitutionem damni ipsi tertio evenientis?

98 **P**etrus occidit Ioannem, aut furatus est bona Ioannis, & mors Ioannis vel furum illud patrum à Petro Antonio imputatur, vel quia erat iniucus Ioannis vel alia de causa. Quæterim ergo, num petrus, qui daunum, intulit Ioanni teneat ad restitutionem dæmni illaci Antonio, qui oīd fuit suplicio affectus in bonis corporis, aut honoris, aut fortunæ?

100 Non teneat Petrus ad restituitionem danni illati, aut inferunt Antonio, quamvis probabiliiter indicet damnum illud Antonio evenit. Quia tunc damnum illud non evenit Antonio ex opere petri, sed per accidentem ex malitia

aut ex ignorantia testimoni, vel Iudicis: Ergo petrus nullam Antonio intulit iniustiam. Ita Sot. l.4.de insi.9.g.6.a.3.Cord.l.1.q.31.a.3.Mol.d.86.Pedraza ad 5.prac.s.6.Lopez to.1.c.6.1.ref. l.2.c.9.dub.16.Laym.l.3.ir.3.p.3.c.6.Bonac. de resi.d.2.q.vlt.pun.vlt.

Cum his opinor adjiciens hoc verum esse, etiam si Petrus intendat illud damnum inferre Antonio, ut contra Sotum, Molinam, Cordubam, & Pedrazam Lessius docet, cui Bonacina & alij adhærescent. Quia si Petrus verè damnum non intulit Antonio, nihil refert ad obligationem restitutionis, quod id intendat: sola enim intentio absque opere exteriori iniurit ad restitutionem non obligat. Constat igitur Petrus vere non esse causam damni Antonio illatus, sed hoc per accidentem ex Petri operi ortum habuisse.

101

DUBIVM VIII.

An qui accipit rem ex contractu cedente in utilitatem suipius, verb. gr. commodati nudi, teneatur ad restitucionem damni secui ex culpa minori, quam latu, & etiam qui accipit rem ex contractu cedente in utilitatem ipsius, & in utilitatem dantu, ex contractu locationis, & condidionis.

Q Vi accipit rem ex contractu ceden- 102¹
te in utilitatem accipientis solius te- Teneatur ex
culta, seu negligenta leuissi- ma, sive minima. Quia hic tenetur ad- culpa, seu
hibere maximam diligentiam, debet enim negligentiā
adhibere maiorem, quam qui accipit rem, leuissimā. cedentem in viriisque utilitate, hic verē te-
netur ex levi, & hoc dispositum est iure Cæ-
sareo. Qui autem accipit rem ex contractu ceden-
te in utilitatem viriisque, tenetur ex culpa, seu
negligentia levi, in custodia enim illius tenetur
adhibere maiorem diligentiam, quam qui acci-
pit rem ex contractu cedente in dantis utilitatē
solius, ac proinde tenetur ex culpa maiore, quā
ille, & consequenter ad mittens tenetur ex levi, non verē ex leuissimā, sic Arag. & Barnes 2.2.
qu. 6.2. Mol. d. 2.4.5. Valsq. de ref. c. 2. §. 2. dub. 6.
Bon. de contr. d. 3. q. 1. p. 6. & plures alij Theolo-
gijac Iurisperiti. Ex his auctorib. nonnulli edocēt
ad obligationem restitutionis in casib. hiscē suf-
ficere culpanū iuridicam absque Theologicas,
alij etiam Theologicas requireant: Imo aliqui
ad eam obligationem requirent culpanū mor-
talem, quando graue fecutum est dam-
num.

Neuter (secluso pacto Assēcurationis) te- 105
netur , nisi ex culpa lata , Quia in primis ex Non tene-
ire naturali non tenetur ex minori quam tur nisi ex
lata culpa , nam accipienti rem adhuc ex con- culpa lata:
tractu cedente in utilitatem tantum ipsius ,
abique fundamento imponitur obligatio iusti-
tiae adhibendi in illius custodia maiorem di-
ligentiam , quando minus ipsius rei pruden-
ter procedens adhibet , Dominus autem rei
communem

communem & ordinariam diligentiam atten-
ta quantitate & qualitate rei adhucbeat, & non
adhucbeat maiorem, nec maximam, negligenter
minime accusabatur. Deinde iure positivo non
tenetur ex maiori culpa, quam laeta, quia quāuis
sunt leges positivæ, quibus imponitur obligatio
maioris diligentia pro custodia rei acceptæ ex
costruendo cedente in utilitatem viuusque, accipiē-
tis videlicet, & dantis rem, & obligatio maxi-
ma diligentia pro custodia rei acceptæ ex con-
tradicte cedente in utilitatem solius accipientis
rem, & sunt iusta ob commune bonam, & vt
omnis frus ac negligenter viterum, non tam
sunt viu recepta in foro conscientia ante
sententiam Iudicis condemnatoriam. Ita Sotus
l.4. de inst. q. seprima articulo secund. Hurtad. de
inst. d. 5. diffic. 6. S. v. Culpæ Henr. de Irregu-
lar. cap. 1. Tolet. l.5. c. 18. Et probabile existi-
mant lessid. 1. cap. 7. num. 43. Adam. d. 4. q. 6. nn.
9. Bocan. de inst. q. 48.

tem. *Quia* debetur diligentia faltem iuxta prudentialia communem; quibus antem prudens *frequenter* in communi periculo rem pretiosiorem vilior preponit. Si commodatum fuit in gratiam solius commodatarii, non potest hic compescere aliud sibi aliquid pro iactura rei vilioris sue, quia incendio, &c. reliquit; modo nec quando rem propriam aequae pretiosam perdit, ut liberet alienam. *Quia* tunc nihil facit, ad quod vi contractus non teneatur, cum vi beneficij accepti, contractus, teneatur ad rei commodatam diligenterissimam custodiendam, si res illa non perit occasione commodati, eodem enim modo peritura fuisset apud Dominum, potest compensare sibi pro iactura rei sua vilioris. *Quia* in communii illo periculo magis teneatur homo rebus propriis, quam alienis consilire, si commodatum fuit in solium commodantis vilitatem, vel virtusque, potest commodatarius compensare rem suam viuenter, & alienam retinere, donec valor rei propriæ solvatur. *Quia* nemo tenetur cum rei propriæ iactura alienam conseruare, quando contractus non fuit in solam ipsius vilitatem. Nec is, qui rem habet precario in solam ipsius vilitatem, potest compensare preceps sua vi-

104 *Probabilio-*
rem hunc
posse effe-
seniam. *Hac iunctio-*
accipientem ex praefatis contractibus obli-
gari ex iustitia ad maiorem adhibendam dilig-
entiam. Quia quamvis haec sit contentanea
gratitudini, non tamen est debita ex ea, &
multo minus ex iustitia.

D V B I V M IX.

An habens ex contractu rem alienam,
debet, eam præferre proprie, quan-
do utramque non potest
salvare.

105 **A**ccidit v. gr. commune incendium, in quo habens rem alienam commodatam vel depositam, quam minime potest simul cum re propria peritura liberare. Quæritur, num debeat humilmodi alienam rem proprie preferre, an possit rebata vi ignis te aliena, liberationem rei proprie procurare?

206 In contractu, quo quis teneur de culpa lata, potest quis res proprias etiam viliores alienis præponere; in iis vero contractibus, in quibus tenetur etiam de leni, potest pretiosiores vel aequaliter pretiosas proprias præponere alienis; in iis autem contractibus, in quibus tenetur etiam de lenissima, ut quando habet rem commoda tam in solam sui voluntatem, potest solum proprias pretiosiores alienis præferre. Quia qui tene tur solum de culpa lata, adhuc adhibet diligentiam communem, licet nolit cum diligen dio rerum suarum alienas eripere, qui vero de leni teneat, non agit quicquam contra id, quod prudentiores agunt, si ob proprias res aequaliter pretiosas alias non meliores alienas in periculo deferas; denique præponere res pretiosas proprias minus pretiosas alienas, non est contra maximam diligentiam, qua oppositum contra colpans levissimum. Sic Syllester, Gabriel, Armilla, Angelus, quos referat, ac lequitur Vasq. de restit. 6. 1. §. 2. sub. 2.

107 Si res commodata pretiosior sit, quam propria, debet quis preferre eam propriam, siue contractus sit in solam commodarij, siue in solam commodantis, siue in utrinque utilita-
Debet pro-
prius prefer-
re alienas

conformem. Mihi autem paulo aliter dicendum videtur 108
ex Cardinalis de Lugo mente *tomo primo de Aliter cir-*
inst. dicto octavo scilicet. 10. numero 132. In foro *ca nomini-*
verso, in cuius rem prelio familiarem relinquit la sentio.

externo is, qui rem pretiolam alienam reliquit in periculo, ut suas viliores ab incendio eriperet, obligandus est ad restitutionem, non solum quia dolus pigrumitur, & quod potuerit alienas liberare, sicut propria potuit; sed etiam si constaret, quo non potuit vitia que eripere, obligabitur ex eo, quod debebat viliiter rem Domini gerere, & eam liberare, a domino postea receperius rei propriei vilioris valorem, quam ea de causa perdere voluit, ut alienam liberaret. Quia in foro externo non presumitur dominum, non redditum eum valorem, cum ad id teneret, Tunc tamen non obligatur ad reddendum totum valorem rei pretiosae, que perit, sed dempto valore rei vilioris propria, quam conservant. Quia cum hanc debuisse sit dominus compensare, si res sua pretiosa conservata fuisset, non amisi ob negligientiam commodatari, vel depositari sed totum valorem rei pretiosae consumpta sed excessum illius supra id, quod res vilior valebat, cairis valorem ipse debuisse com-

108

ESCORBAR
Theol: Mar.
Tom: VI. VIII.
E. IV

44 Theologiæ Moralis. Lib. XXXVII.

penfare. In foro externo, si re vera commoda-
tarus, vel qui quis alius sciret, non recepturum
se a Domino res pretiosæ valorem suorum re-
rum viliorum, quas ob rem alienam conservan-
dam perire permetteret: non debet in conscientia
aliquid restituere Domino, licet res viliores
proprietates conservauerit, & alienam pretiosam
perire permisit. Quia nec diligentia maxima,
ad quam commodatarus tenetur, nec natura
contractus obligat ad custodiendam rem cum
magnis detrimentis proprio, cum nec in rebus
propriis custodiendis diligenter ac pruden-
tissimus id faciat. Quando res propria sunt
æquæ pretiosæ, & multò magis si pretiosiores
sunt, nulla est obligatio præferendi rem alienam,
sive contractus sit in gratiam virtusque, sive in
solam illius, apud quem res aliena habetur.
Quia præferendo rem alienam in eo casu non
ageret magis utiliter negotium Domini quam
præferendo. Nam si volueret rem propriam ex-
penderet, & relinquere in periculo, vt aliena
liberaret, posset a Domino ex gesta rei sue
valorem, tanquam sumptus extraordinarios
factos ad illius rei conservationem. Nec in eo
casu est illa obligatio in commodatario, vel
aliis compensandi aliquid Domino pro eius re,
in periculo relata, vt propria saluaretur.
Quia quando commodatarius sinit perire res
sue, vt saluet alienam magis pretiosam, debet ei
fieri compensatio pro re sua a domino rei præ-
tiosæ: quando vero sinit perire rem æquæ, vel
minus pretiosam alienam, vt saluet suam non
debet ipse aliquid compensare Domino rei
quæ perire. Idem dicendum, si res aliena ob
periculum illud eodem modo perire debet, si
apud Dominum suam manifestetur adhuc enim
in eo casu procederent præfatae regulæ. Quia
tunc etiam commodatarus, vel depositarius,
vel depositarius & similes, ratione custodia
quam implicite promiserunt, debent quoties abli-
que gravi detimento suo possunt saluare, &
custodire rem alienam: quare si pretiosior sit,
debet eam rebus propriis præferre, quando
notabile detimento harum non scint ab il-
lius domino non fore compensandum. Non
vero tenentur eo casu æquæ, vel minus pretio-
sas alienas proprias præferre, nec pro illis tunc
consumptis, vel pereuntibus aliquid dominis
compeniare.

D V B I V M X.

*Mittit Antonius Ioanni pecuniam in solu-
tionem debitis, quod debet: Possum
ne illam accipere in compensationem
eiusdem quantitatis quam mihi debet
Antonius?*

109
Cerum
præmitto.

Sic posse creditorem existentibus aliis cir-
cumstantiis ad compensationem requisitis,
accipere ac retinere sibi rem debitoris, quâ-
do ipse alteri dono mittit, dummodo res illa nô
dû sit a donatario acceptata, quia dû acceptata
a donatario nô est, adhuc manet sub Dominio
donatoris, qui potest adhuc donationem renocare
vt suppono: Ergo sicut ex aliis rebus debitoris,
sic etiam ex illa potest cōpensatio fieri non ob-

stante danno, quod donatario sequitur. Sed
quid si Antonius v. gr. mittat illam pecuniam
Ioanni non ex dono, sed indebiti solutionem?
Possumne, ex ea accepta meum debitum com-
peniare?

Minime potes. Quia id fieret cum iniuria
Ioannis, cui suum debitum clam auferretur. Minime
aliunde ipse ita commode posset debitum
suum recuperare, quia habet Chygraphum,
et alia requisita. Sic Vaiquez de ref. c. 5. §. 1.
dub. 10. num. 47.

Potes quidem. Quia licet scires, Antonium
habere aitum soluendi ex illa pecunia post
omeniem debitum Ioanni, potes tunc eam occul-
tare accipere sicut et alia bona eiusdem Antonij,
ad tuum debitum compensandum: Ergo
licet data sit tibi ab Antonio ad eum finem, vt
Ioanni soluat, poteris eam intercipere,
quandiu manet sub Antonij Domino. Ita
Sanch. l. 9. de matr. d. 4. n. 30. Lugo 10. 1. de inst.
d. 16. num. 111.

Hoc verius esse crediderim, quod ex casu de
matrimonio confirmo. Potest vxor expendere in
necessariis sibi, vel familiæ id quod maritus ei
determinat dederat ad soluenda debita aliqua
ipius mariti si id vere expendit pro grani fami-
liae necessitate; quia accipit de bonis, que
adhuc sunt viri id, quod maritus debet familiæ
grani necessitate patienti. Quo casu P. Sanc-
tius l. 9. de matr. d. 4. num. 30. dicit, non teneri
vxorem postea creditoribus de suo soluere
damnum, quod creditores ex occasione passi
sunt, quia vla finit iure suo accipiendo de bonis
viri id, quod vir debet familiæ grani pres-
se necessitate. Hanc altera igitur cum accipias
de bonis, que adhuc sunt Antonij, id quod
Antonius tibi debet, videris etiam ut iure tuo
abscire villa Ioannis creditoris iniuria.

D V B I V M XI.

*An res per compensationem occultam
accepta, transcat statim, in acci-
pientis Dominum?*

Minime transit. Quia antiquus dominus,
quando rem illam inuenerit, poterit Non trans-
illam tanquam suam vendicare: Ergo si
adhuc erat sua. Sic Medina C. de refit. q. 11.
Transit omnino. Quia alioquin si res illa postea
fortuito periret apud compensantem, peri-
ret antiquo Domino, & non compensantures
enim suo Domino perit: atque adeo posset se-
cundo debitum suum sibi compensare, quod
nullud admittet. Ita Molina tomo terio de
inst. d. 6. 9. 1. num. 3. Lugo 10. 1. de inst. d. 16. num.
112. & alij.

Propter hoc argumentum hac sententia mihi
magis placet. Ratio autem à priori illius hæc
videtur esse, quod vbi cùmque apprehenditur
rei posse, quæ vel domino caret, vel Do-
minus non sit rationabiliter inuitus, nihil
deesse videtur, quoniam sicut accipientis,
perinde enim est, "Dominus non esse in-
uitum, vel non esse rationabiliter, inuitum
ac si Domino ceteret, ad effectum vitianum
de futili malitiam: quando autem credito-

Hoc tenet
Oberius
confirmo.
Transit
quidem.
Lugo
non

non potest aliter suum debitum recuperare, Dominus non est rationabiliter iniutus, si sibi prouideat, & compenset ex bonis debitoris, cum hoc Dominus solummodo cogatur, soluere, quod debet. Ergo nihil impedit, ne creditor fiat verē rei accepta dominus. Ad fundatum autem Medina pro prima sententia adducunt, Molina respondet, debitorem non posse rem illam postea apud creditorem inueniā fīlii vindicare, si ipsi constet, compensationem factam fuisse debitibus conditionibus. Quare si eam propria auctoritate, vel Iudicis officio recuperat, id fit, quia præsumitur compensatio iniuste facta. Facilius autem respondeo, admittendo, posse debitorem rem suam postea vindicare, soluendo debitum alio modo; quia creditor hoc pacto soluere, & cum limitatione videtur adquāsūlē rei dominium, ut quoties debito vellet debitum soluere, posset rem suam recuperare. Quia in tantum poterat rei accepta dominum acquirere, in quantum debitor non erat irrationabiliter iniutus: debitor autem, licet dum non soluebat debitum, non posset rationabiliter repugnare compensationi: poterat tamen cum hoc pacto & limitatione consentire, quia hoc modo consulebat sibi, ac suo debitori.

quisque potest sibi posse, quām aliis consulere, præsertim quando non constituit rem in peiori statu, ut contingit in casu præsenti, eam enim reddit, à quo accepit. Ita Alexander. p. 4. q. 86. num. 6. articulo 5. Gabr. in 4. diff. 1. q. 3. articulo 3. dub. 5. Sylvestr. v. Restitutio 3. q. 7. Angel. ibi 1.

*fuit reddit
re sec rene-
tur Domino
restituere.*

Existimo sic questioni respondendum. Qui bona fide emit rem furtivam, non tenetur eam Domino restituere, sed potest furi reddere ut ab eo primum recuperet, quia cum detimento proprio præsertim æquali non tenetur quis Domino conservare rem, quæ apud illum est absque iniuria in eum interrogata, & absque eo quod voluntarie eam ille reperit, sine admirari ut alienam; id enim ratio non exigit: Ergo absque iniuria posset eam deferre, quamvis effet peritura: ergo etiam potest eam reddere furi quamvis non restituturo. lege Dubium 20.

*119
Indicium
Auctoris.*

DVBIVM XIII.

An possidens malā fide rem alienam, si apud ipsum pereat, teneatur eam restituere, quando alias apud Dominum erat peritura?

Certum mihi, possidentem mala fide rem alienam teneri ad restitutionem, non tantum damni emergentis, & lucri cessantis do-
mino, cuius est res: sed etiam ad restitutionem ipsius rei si apud ipsum pereat quamvis à casu, si apud dominum non erat peritura, quæstionem autem, num res illa etiam sit restituenda quando alias apud Dominum erat peritura siue à casu, siue iste ab altero, ut iusta hostium incursione: Et hoc posterius addo, quasi peritura erat alterius iniustitia, tunc possessor mala fidei tenetur ad restitutionem, sicut tenetur ille alter si iniuste eā auferret, vel destrueret.

*Certa sup-
pono.*

Restituenda est, quamvis alias effet apud Dominum peritura, quia possessor mala fidei tenetur ad restitutionem ratione iniuste acceptio-
nis, vel retentionis: huc autem semper obligat ad restituendum rem quamvis casu de-
pereat: inæqualitas enim seu iniustitia ablationis vel retentionis tantum, reducitur ad æqua-
litatem restitutionis rei iniuste ablatæ vel retentæ.
Sic Palud. in 4. diff. 5. q. 9. 2. numer. 1. Bartol. ad 1. Quod te mibi. ff. si certum petatur, numer. 10. Alexander. ad 1. Cum res, ff. de legat. 1.

*120
Restituenda est.*

Non est restituenda, quia tunc iniusta pos-
sesso, vel ablatio definit esse damnificans, sine
causa efficacis damni: tunc enim absque iniusti-
tia etiam erat peritura apud dominum existens.
Ita Medina de restitut. quæst. 6. Valsquez de re-
stitut. capite quinto paragrapo primo dub. 11
Bonac. de restitut. d. 1. quæst. 3. pun. 10. Cour.
Leff. & alii, quos citat & sequitur Hurtado
de iniust. d. 6. diff. 3.

*122
Non est re-
stituenda.*

Hoc sequitur, abnegans, iniustum accep-
tionem obligare ad restitutionem: solum enim
obligat, quando damnum domino infert. Igitur
non tenetur quis restituere, quamvis res non
pereat à casu, sed eam physice immediate libe-
re destruit, si illam destruit in illo loco, in quo
peritura erat absque iniustitia & intra illud
tempus, in quo absque iniustitia peritura fui-
let.

*123
Hoc sequo
remque vr-
berius ex-
pendo.*

116
Questionis
flam

SUPPONO, eum, qui rem furtinam ab aliquo gratis accipit, tenetur eam Domi-
nū restituere, & non posse eam fuci-
reddere (nisi sit mortaliter certus, quod fur eam
restitut.) quia tenetur ratione rei alienæ accep-
tare, seu habere: & non tenetur furi, furi
enim non est: ergo Domino tenetur. Si vero
gratis non accepit, quæstiorum an possit, vt
recuperet primum, rem reddere furi, an potius
debeat eam Domino restituere?

117
Qui rem furtinam emit adhuc bona fide, te-
netur eam domino reddere, & non potest eam
tradere furi. Quia qui eam emit, tenetur re-
stituere ratione rei acceptæ, est enim aliena;
Ergo restituenda est ei cuius est, ergo non
furi, cuius non est. Quod autem primum à
fure non valcat recuperare, accidens est fortu-
nae. Sic Sotus l. 4. de iust. 9. 7. articulo secund. Me-
di. q. 10. de restit. §. verum. Ledelma. 2. p. 4. 1.
q. 18. articulo sexto Couarruas regu. peccatum
parte teria.

118
Qui rem furtinam emit adhuc mala
fide, non tenetur eam Domino restituere,
sed potest eam reddere furi à quo eam
pereit, accepit, vt ab eo primum recipiat. Quia

46 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

set: v.g. quando quis physicè destruit segetes, quæ cluione destruenda erant; tunc enim destruētio illa segetum definit esse damnsa domino, seu eum damnsificans, nam illa peritura erant absque iniustitia in eodem loco, & post illud tempus. Tenetur tamen rem alienam restituere si illam destruit in alio loco, in quo peritura non erat, vt pallium, quod existens apud furem non erat periturum, & existens apud dominum periturum erat, quamvis à casu, & absque iniustitia; tunc enim destruētio illa est damnsificans dominum, quia in eo loco existens apud furem, dominus non erat periturum. Et etiam tenetur ad restituētō, si rem destruit post tempus, intra quod erat peritura sive in eodem loco, sive in alio vt res quæ ex naufragio dicitur, & post naufragium destruitur. Quia tunc res illa perfeuerans non erat post naufragium peritura.

illi restituētō iuxta eum valorem obligatiō. Ita Conat. regu. peccatum p. 2. §. 6. Medi. de restit. q. 6. Val. q. de rest. c. 3. §. 1. dub. 1. 2. Lessi l. 2. c. 2. dub. 6. Bonac. de restit. a. primo quæstion. ieraria puncto 11. Hurtadus de iustitia. dicta sexta diffic. 5.

Hoc teneo, & expono. Tunc dominus dicitur in te sua damnsificatus secundum maiorem valorem sive res perierit sive facta fuerit dēcōrta culpa ipsius postforis iniqui, sive à casu absque ipsius culpa: si libera omisit restituētō in eo statu meliorationis, quando dominus erat rem sic melioratam alienatus, & eam non alienauit, quia erat tunc apud iniquum possessorē; vel quando dominus loco illius rei, verbi gratia tritici, quæ eo erat spoliatus emit aliud simile maiori pretio; vel quando dominus rei erat viurus, seu fruiturus ea res meliorata viu, vel fruētō pretiosiore proportionata rei melioratæ, & fuitus non fuit: vel vius non fuit illa sic meliorata, eo quod ea sic meliorata erat spoliatus. Tunc vero dominus rei non dicitur damnsificatus iuxta sua secundum eum maiorem valorem, sed secundum aliud minorem, quando dominus quamvis non esset spoliatus non erat sic melioratum alienatus, nec loco illius rei aliām in eo valore similem maiori pretio emit: nec ea sic meliorata erat fruiturus, nec viurus viu, vel fruētō pretiosiori, sive apud ipsum iniquum possessorē perierit à casu facta deterior, sine culpa illius. Vnde qui furatus est, vel iniuste retinet, verbi gratia triticum valoris decem, & postea apud eum furem, vel iniustum retentorem perfeuerans vales viginti, tenetur triticum restituētō secundum valorem viginti, si dominus illud habens erat id viginti vendituras. Quia tunc dominus damnsificatus est in suo tritico secundum eum valorem si vero illud habens, non erat vendituras, nisi quindecim, non est illi secundum valorem quindecim. Quia dominus tantum est damnsificatus in suo tritico secundum eum valorem. Et si dominus spoliatus suo tritico emit aliud in suo valore simile pretio triconta, est illi secundum valorem hunc restituētō. Et si tantum emit pretio quindecim, est ei restituētō iuxta eū valorem solummodo. Quando vero ignoratur, quo statu vel in quo pretio dominus erat in re sibi ablatam alienatus, si apud ipsum esset, restitutio facienda est non secundum maiorem valorem, quem res habuit, (quidquid dicat P. Valsquez ibi, numero 77.) nec secundum minorem; sed secundum minorem, sed secundum valorem minorem maiorem, & maiorem minore ad pridentis arbitrium, attenta majoritate creditatis; pretij, quo erat à domino alienanda. Quia si non magis creditur, quod alienanda esset maiori, quam minori pretio restituētō est iuxta pretium medium inter maius, & minus.

127
Hoc teneo,
& ubi in
expono.

D V B I V M X I V.

An possessor male fidei teneatur rem alienam restituere iuxta maiorem valorem, quem à tempore iniusta acceptio habuit, si forte pereat, aut deterior fiat.

124
Statum
questionis
statuo.

Nomine valoris inteligo non tantum valorem intrinsecum, quo res intrinsecè crescit, vt quando leges, & pullus equinus intrinsecè crescit; sed etiam extrinsecum, quo res extrinsecè crescit, vt quando triticum extrinsecè crescit, nunc viginti; postea triginta valens. Quæstio igitur est, an possessor male fidei restituere rem alienam iuxta maiorem valorem, quem habuit, v. gr. si furatus est, vel iniuste retineat triticum valens decem, & postea viginti, tenetur restituere viginti, si forte post modum pereat, Aut valeat minoris, & si furatus est pullum equinum valentem viginti, & postea effectum meliorem valentem triginta, triginta restituere debeat, si forte depercat, aut minoris aestimetur?

125
Restituenda
semper est
secundum
cum maiorem valorem. Quia res enim secundum, cum maiorem valorem, pertinet ad dominum, domino enim res illa crevit: Ergo iuxta eum valorem est illi restituenda. Sic Naar. summe. c. 17. num. 26. Gabriel in 4. dist. 15. q. 2. articul. 3. dub. 1. Sylvest. v. Furtum, q. 16. Angel. ibid. n. 44.

126
Non est restituenda semper res secundum maiorem valorem quem apud malefidei possessorē; sed tantum quando dominus rei vere dum maiorem fuit damnsificatus in eo maiori valore. Quia tunc rem valorem non tenetur ad id ratione rei accepta, seu habet, nam vel eam absolute non habet quia perire, vel eam non habet secundum maiorem valorem quod iam sit facta deterior, vt supponimus. Ratione vero iniusta acceptio seu retentionis non est restituendi obligatio, nisi quando iniusta acceptio seu retentionis fuit domino damnsa: ergo quando dominus damnsificatus non fuit in re sua secundum maiorem valorem, vt potest contingere non est eam

D V B I V M

D V B I V M . X V .

An possessor mala fidei teneatur, rei aliena restituere fructus, quos percepit; sed iam non habet, quia mala fidei consumpsit, quos tamen dominus non erat percepturus?

128
Non tene-
tur. *M*aior teneatur. Quia tunc possessor ma-
la fidei nullum malum inquit dominus
qui nihil ex his fructibus percepturus
fuerat. Sic Vasquez de restit. cap. 5. §. 1. dub.
13. Conar. reg. peccatum p. 1. §. 6. Nauarra
de rest. l. 4. c. 1. numer. 36 Sylvest. & Me-
di. apud Huidad. citandum.

129
Teneatur
potest.
*T*enetur omnino. Quia fructus illi vere ad
dominum pertinuerant, viro fructus rei sua
& alias non erant perituti a casu, nec iuste,
vt suppono. Ergo quis eos mala fide, seu ad-
vertens, quod pertinuerant ad dominum, con-
sumpsit, tenetur eos restituere. Ita Molina
tomo tertio d. 727. numero 4. Lessi. l. 2. cap.
12. dub. 17. Rebel. de inst. l. secund. quest. tertia
Huidad. de inst. d. sexto diffic. 6. Bonac. de-
ficit. d. primo qu. 3. pun. ult.

130
Habemus
probabilitatem.
*S*eneantiam hanc longe probabilitatem esse
crederimus. Quia possessor ille tenebatur fru-
ctus illos iam perceptos restituere domino ante
eorum consumpcionem, quamvis alias dominus
illos percepturus non esset, nam ad dominum
pertinebant. Ergo si illos mala fide consumpsit,
tenetur eos restituere ratione iniusta
acceptionis, & retentionis, consumpcionisque
iporum, qua damnificavit dominum, ei non
trahendo eos fructus ad eum pertinentes, qui-
bus post restituitionem ei factum frui poterat,
quamvis ipse alias eos non erat percepturus.
Ad eodum verum puto, vt vix datem contra-
rum sententiam esse probabilem, nisi tanto-
rum virorum auctoritate fulciretur.

D V B I V M . X VI .

*An possessor bona fidei teneatur ad resti-
tundam domino rem alienam extan-
te vel quantum eius causa factus est lo-
cupletior, quando sur non est factus im-
potens ad restituendum?*

131
Regulam
omnes factae
primo.
*R*egula vniuersalis est, possessorum bona fi-
dei solum teneri ad restituendum domino
rem alienam extantem, vel quantum
eius causa factus esse locupletior. Quia cum
solum teneatur ratione rei accepta, solum te-
neatur in quantum ipsa res in se vel in aequi-
alenti manet apud ipsum. Infero, eum qui
dono accipi rem fuitum, & eam bona
fidei consumpsit non teneri ad restituionem, ni-
si factus sit locupletior: vt si iniuratus ad coe-
nam fuitum bona fidei cognasti solum debes
restituere, quantum minus domini tuae expen-
disti. Similiter qui in bello iniusto plura ac-
quisuit bona fidei ex hostibus, postea compen-
ta belli iniustitia, debet restituere ea, que
extant, vel quantum ex illis factus est dicitur.
Questio igitur, num possessor bona fidei
teneatur restituere domino non solum rem

extantem, sed etiam quantum ex re futura
alieni factus est locupletior?

Non tenetur restituere id in quo factus est
locupletior ex re aliena, quam bona fide com-
sumpsit, quando sur non est factus ad resti-
tendum impotens. Quia ipse qui iniurie do-
nauit, & causa fuit, vt alter rem bona fide
consumet tenetur ad id, quod ex iniusta restituendu-
matione consequitur. Sie Medina de restit. factus im-
potens. to. bañes 2. 2. quest. 62. articulo sexto potens.
dubio tenuis conclus. 4. Salom. articulo sexto
contr. 3. conclus. 4. Ledel. tom. secund. summ.
tr. 7. cap. 14. poss. 14. concl. d. 4. diceas esse
communem Thomistam sententiam.

132
Non tene-
tur, cum sur
non est ad
restituendu-
matione
factus im-
potens. to. bañes 2. 2. quest. 62. articulo sexto potens.
dubio tenuis conclus. 4. Salom. articulo sexto
contr. 3. conclus. 4. Ledel. tom. secund. summ.
tr. 7. cap. 14. poss. 14. concl. d. 4. diceas esse
communem Thomistam sententiam.

Tenetur restituere etiam si sur non sit ad re-
stitendum impotens. Quia res etiam vnu con-
sūpibilis manent semper sub dominio veri do-
mini, donec consumpti: quād ergo transiū ad
bonę fidei, possessorum non transeunt in eius
dominium, quare dum extant, debent restitu-
re domino, cuius adhuc sunt; si autem bona fide
consumpsit, debet restituiri in quo possessor
factus est locupletior, quia id solum est quasi
fructus rei alienae, & emolumenitum ex ea
ceptum, & ideo debet eiusmodi rei loco sub-
rogari. Vnde si sur sit potens, sur impotens
sit restituere, debet possessor bona fidei,
quamvis ex re consumpta locupletior factus
est, restituere. Debet autem ad hoc considerare
an sit locupletior eo instanti, quo bonam
fidem perdit, & incipit scire, rem fuisse alienam.
Nam si tunc aliquid plus habeat in bonis
suis, quam habuisset, si res illa non deuenisset
ad eius potestatem, censetur locupletior in il-
la re, vt debeat id totum reddere vñque ad va-
lorem rei alienae, quia ad eius potestatem
venit, & consumpta est. Si vero eo instanti
nihil plus in bonis suis habeat, quia licet prius
plus habuerit, iam id totum donavit, vel ex-
pendit non donatus, vel absumentum ex
alii bonis suis tantudem, nisi illud lucrum
habuisset, tunc ad nihil restituendum tenebitur
pro re aliena, quia durante bona fide per-
ierat. Ita Conarutias quem citat, ac sequitur
Cardin. de Lugo de inst. to. 1. d. 17. numero
12. & 13.

133
Teneatur
etiam si sur
sit potens
ad restitu-
endum.

Ego quidem regulam illam in inicio questio-
nis propositam veram existimo. Doctores enim
prima sententia non videntur mihi satis conse-
quenter locuti, dum dicunt, bona fidei posses-
sorem non teneri ad restituendum id, in quo
factus est locupletior ex re aliena, quam bo-
na fidei consumpsit, quando sur non est factus
impotens ad restituendum, teneri vero, quan-
do sur impotens est factus. Nam si in primo
casu non teneri ad restituendum, ideo est,
quia sur in iis rebus via consumptibilibus non
tenebatur, illam rem singularem domino redde-
re, sed faciebat reddendo aliam similem
pro ea, v. gr. totidem modiis fricti, vel totidem
olei similis mensuras, ad quod praestandum
sur non manst impotens. Si autem hec ratio
probatur, probare etiam debet, nō fallor, quod
licet sur reddatur impotens restituere, adhuc
bona fidei possessor, qui bona fide rem con-
sumpsit, non tenetur ad restituendum id, in
quo factus est locupletior, debitor enim qui
non debet rem aliquam determinatam, licet
donando fiat impotens ad solvendum credito-
ri, vere tamen transfert dominium in donata-
rium,

*EL SCOPAR
THEOL: MAR.
Tom: SVI: VI: E: LV: C:*

48 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

rum, nec donatarius tenetur postea restituere, si ipse neque impotentiam debitoris, nec eius obligationem nouerat. Quod ergo fut impotens est ad restituendam, non impedit, quod possit dominum rei futuram ysu confunipubilis in alium transferte; & quod hic bona fide possit eam consumere abque villa obligatione restituendi id, in quo factus est locupletior. Vel si hanc obligationem retinet, fatendum est, id non pronenie ex eo, quod fut ut impotens, sed ex eo, quod res futura cum illo onere transfit etiam ad bona fidei possessorum eo quod erat adhuc sub domini prioris dominio.

DVBIVM XVIII.

Quis rem alienam pretio iusto bona si-
de emit, & postea eandem, bona
fide durante carius vendidit sine spe-
ciali diligentia, sed transmutacione
unius loci in alium: Tunne de-
bet, excessum pretij vero domino re-
stituere?

D V B I V M X V I I

Emis quù rem alienam pretio iusto, &
ad huc durante bona fide, iterum ven-
didit alteri aequali vel minori pretio
obligaturne solum ad restituendum
id, in quo factus est dissimilat.

135 **P**ossessor bona fidei, qui iusto pretio rem alienam emit, & postea codem pretio, bona etiam fidei vendidit, debet, re comperta restituere domine vero pretium illud, quod pro re accepit, licet in ea nihil lucratus sit. Quia pretium loco rei succedit. Sic Vafquez 1. 2. 9. 6. articulo quinto d. 172. cap. 1. num. 4. Ledes. tom. 2. summ. tract. 8. cap. 14. post 4. conclus. dub. secund. Sayr. in elani, l. 10. tr. 2. c. 2. numero 13. Barres & Arag. 2. 2. 9. 67. a. 6. dub. 1. Hos afferit Diana p. 2. t. 5. sepl. 4. 2. Verum P. Vafquez id non dicit, loquitur enim solum quando vel ex fructibus, vel ex pretio rei aliena factus est locupletior, qui eam vendit; v. fit, quando rem alienam dono acceptam vendidit.

136 Solum obligator ille possessor mediis ad re-
situendum id, in quo factus est locupletior.
Quia obligatio restituendi in possesso bona
fidei solum oritur ex re accepta, quatenus illa
manet semper in dominio veri domini; vel si
res perire, aut haberi non potest manet obliga-
tio restituendi lucrum ex re illa perceptum, co-
quod aequum sit, ne vnuus cum alterius iactura
ex rebus illius locupletetur; quare quoties
non locupletatur, cessat talis obligationis fun-
damentum. Ita Mol. dist. 721. Lessi. Rebel. Ve-
ga, Sotus, & alij quos refert, ac sequitur Dia-
na vbi supra Turrion. de iust. d. 13. dub. 1. Lu-
go tom. 1. de iust. d. 17. num. 19. & alij commu-
niter.

¹³⁷ **Hanc amplector sententiam.** Hanc amplector sententiam. Vnde quando lucrum illud non fuit ex re ipsa, sed ex industria quia quam rem insto emeras pretio, postea carius vendidisti; crediderim etiam cessare obligatio rem restituendi lucrum illud ex industria ortum. Quia rem ab uno in alium locum translatis.

Dico *eamēdē*, quia si idē carius vendita
est, eo quod in se melior facta fuerat, v.
gr. si equus aduleneras, vel vincas, cres-
centibus vitibus, melior facta fuerat. Cum to-
tus ille excessus fuerit sub Dominio veri Domi-
ni, eidem pretij debet ex cessu Questionē igitur
est, quando eamēdē rem abque eius mutatio-
ne carius quis vendidit, an debet postea hunc
excessum, in quo factus est locupletior Dominio
restituere non potenti rem suam recuperare?

Debet illum excessum dominum reddere. Quia 139
secundum excessum illum venditor est locupletatio factus. Sic Lefl. l. 2.c. 20. dub. 1. n. 4. Vals. 140
Debet illum excessum restitutio c. 9. §. 2. num. 3. &c. alii plures. sum Domini
Non debet excessum illum restituere Domino. non reddere.
Quia est fructus mere industriis; nam si est 140
fructus naturalis, vel ciuilis, lequerentur. Non debet.
quod etiam Dominus recuperasset rem suam
ab ultimo possessore, adhuc iste medium
empor debet illi restituere illud lucrum, tan-
quam fructum rei sue: consequens autem ne-
mo concedet. Ergo Ita Laym. l. 3. feb. 5. tr. 4. c.
17. §. 3. num. 2. 5. Diana p. 2. tr. 5. resol. 4. 1. Lugo
10. 1. de ins. f. 1. a. 17. n. 20.
Hoc probabilius esse iudico. Quia possessor bo-
niae fidei non aliter tenetur dare id, in quo factus
est locupletor, nisi in defectum ipsius rei aliena: Ergo si ipse haberet iterum eandem tem, &
eum redderer Domino, non teneretur dare
lucrum acquisitum emendo, & vendendo car-
tius aperire eandem: Ergo illud lucrum non
comptatur inter fructus, & per consequens
restitui non debet, licet per accidens ortum
fuerit rei alienae occasione.

DVBIUM XIX.

Antonius rem furtivam bona fide à
sufe emit, & postea bona etiam fi-
de Petro donauit, Petrus autem
bona etiam fide vendit: Debeturne
Petrus, postea Domino vero redde-
re premium, quod ex venditione est
lucratus?

Dixi , cum , qui gratis habuit bona fi- 142
de à fure rem furcitan , si postea eam Stains
vendidit , debet postea domino resti- questionis.
tuere pretium , si verò non gratis habuit , sed
ex tixulo onerosa , non debet post modum
restituere àequali pretium quo eam vendi-
dit . dubitari ergo potest . Si Antonius rem fur-
citan

etiam bona fide à fure emit, & postea etiam bona fide tibi eam donat, quam tu bona etiam fide vendis, an debebas postea reddere Domino pretium quo è venditione es lucratus?

144
Mimme
datur.
Minimè debes. *Quia ille, qui rem tibi gratis
dedit, emerat prius ipse à fute ac per confe-
quens poterat ipse rem illam tantu[m] vendere, &
lactum fibi retinere.* Potuit ergò transfere in
te totum ius, quod ipse habebat ad venden-
dum, & reiumentum pretiū tamquam ita de facto
transtulisse ceniebat, illam tibi rem donando;
nam eo ipso transtulit in te ius omne, quod
ipse supra rem illam quomodo cumque acqui-
serit. Ergò in quantum succedit in ius donato-
ris, poteris etiam tu remire premium, quo rem
illam vendidisti. *Quia licet attendendo ad te
solam tu locupletior es ex re illa: sed tamen
terque simul, nemp[er] donator & tu, non es lo-
cupletiores, siquidem vendidisti, quanti emisti,
atque adeo in quantum viratque personam
genis, non es locupletior, & per conseq[ue]ntes
quatenus viratque persona ius retines, poteris
premium retinere. Ita nonnulli optime de Repu-
blica literaria meriti in manuscriptis, quorum
sententiam haud omnino improbatum judica-
rim.*

145
Iudee hanc sententiam ex specula-
tione suadim, sed prima com-
muni senti-
tia non re-
sulta.
Profecto licet speculative hæc sententia sua-
bilibus exponatur non me alicet, vt à commu-
ni opinione recedam. Omnes enim generatim
edocent possessorum bone fidei post consum-
ptam vel alienatum rem futuram, debere resti-
tutere in quantum factus est locupletior, nec di-
finguntur, an dono à fure acceperit, vel ab alio
bona fidei possidente, qui rem emerat et vni-
uersaliter dicunt, si rem illam gratis acceperat,
& poitea vendidit debere restituere preium, si
erat, vel si ex eo factus est locupletior. Regula
enim generalis est, nè aliquis ex re aliena cùm
domini iactura locupletetur, res enim magis
obligata est proprio Domino, quam aliis; atque
deo magis debet pretium & lucrum domino
parere, vt cum seruit indennè, quam aliis. ab-
ngeo itaque posse donatorem ius illud quod
ex toto pretio habet ad rem vendendam, &
retinendum pretium transferre in donatarium,
hoc enim ius est personale competens, vel non
coperens donatoris; vel donatario ex pretio à fin-
gulis soluto, vel non soluto pro re illa fundatur
quippe in eo, quod nemus debet ex re aliena
cum domini iactura locupletari. Cum ergo do-
nator non posset facere, quod donatarius ex re
aliena non locupletetur, non poterit tollere,
quod habeat obligacionem restituendi pretium
que obligatio necessaria ex illo oritur funda-
mento.

Escob. & Mend. Moral. Theol. Tom. V

Qui bona fide re alienam emerat, an possit,
ut se indemnem conseruet, cognitâ
veritate rescindere contrâlatum,
& receptio prelio eam furi
reddetur

Cio me paulo superius eandem questione 146
Seuoluisse, sed quia res magnis difficulta-
tibus implicatur, distertius eam enoluere, N' n' alle
opere pretium duxi. Primito autem vnius, al-
teriusque lentius. Auctores supponere non
posse te furi rem ab eo empiam reddere quan-
do eam gratis habuisti, nec quando reddendo
rem domino possis adhuc facile pretium à fure
recuperare. Item è contra supponunt, posse te
reddere furi quando tua intercessit, ad pretium re-
cuperandum, & facile Dominus eam à fure re-
cuperabit. Et quando hoc modo existimatione
furi confunditur, & certum est, ipsum restitutu-
rum. Difficultas est quando res pericitatur do-
mino, si furi reddatur.

Non potest res furi reddi. **Quia** sicut fructus
omnes res alienae pertinet ad Dominum ipsius, **Non potest**
licet casu producantur res melior status, quem **res furi**
ipsa habet, pertinet ad utilitatem Dominum, **reddi.**
147
unde cumque ille melior status prouenerit;
Ergo non poterit quis ieiens iam rem esse alienam,
reducere eam à bono statu, in quo
nunc repperit, ad deteriorem, quem prius
habebat, quando aderat in furis potestate.
Sicut si extaxisset ab incendio vestem Petri,
non posset postea eam comburere, vel in
igneum iterum posuisse proiungere. Et **quia** do-
minus rei, si eam sciat esse apud illum em-
porem bona fidei, potest eam exigere, &
semper tenetur ille dare; Ergo etiam si non
petat, eam possessor dare tenuerit; semper
enim præsumbit, quod vult sibi suam rem
dari, præterim si iam incipit eam querere.
Sic **Cicer.** 2.2. quæst. 62. articulo sexto Medi-
quæst. 10. de restitu. paragrapho verum. Tabie.
v. **Restitutio**, §. 24. **Sylvi.** 2. 2. quæst. 62.
articulo sexto quæst. 1. **conclus.** 6. **Sotus Conar.**
& **Lebel.** quos refert, & sequuntur **Molina** to.
3.4.722. qui acriter eam sententiam defendit.

Potet res reddi furi. Quis si ego video bo-
uem proximi mei apud furem, & illum ducam
mecum, ut reddam iho domino postea veroyn
itinere aduertam esse cornupetam, & quod for-
tale meum boarem intermet; possum illi
lum relinquere ad domum furis redditum, ob-
meum damnum vitandum. Item si auferam à
fure librum Antonij, ut cum Ioanni reddam;
furi autem auferat à me aliud librum, nec red-
dere velit, nisi redditio illo, quem abstulit, possum
relinquere librum Antonij, ut meum recuperem.
Ergo etiam in praesenti possum reddere
rem alienam furi, nolenti aliter reddere mihi
meam pecuniam, nec teneor cum tanto meo in-
commodo rem alienam apud me conseruare,
ut domino restituatur. Ita Natan, Sylvestr, Angel.
Gabriel, Alex. quo refert, ac sequitur Le. l. 2.
c. 1.4. dub. 3. Mald. 2. 1.5. 4. c. 3. dub. 2. alios refe-
runtur de istis d. 3. dub. 2. & plures alij quos co-
gerit & sequitur Diana p. 1. tr. de contr. ref. 69.

50 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

Lugo disserte admodum *sc. 1. de inst. d. 17. n.*

29. & sequenti

149 Hand tengeriam probabiliorem longe ex-
stimo concedo enim, me non posse rem aliena-
nam posuisse ex bono statu eicere, quem
habet, in statum deteriorem: possum ta-
men, ad vitandum meum damnum permis-
suere me habere circa rem alienam, non con-
seruando positive eius boni statu cum tanto
meo detrimento. Factor autem posse Dominum
rem suam ubicumque fuerit, eam sibi ven-
dicare, & accipere: posse etiam eam exigere
ab eo, qui eam habet. Abnego vero eius
bona fidei empotem teneri eam non petitam
dare statim antequa cū fure agat dixeretur an-
do pretio. Quia dominus solū attendit ad suā
vitilitatem, atque ideo vititur iure suo, dum
rem suam accipit: ille autem empot ad suam
etiam attendit vitilitatem atque ita vititur iure
suo, & non tenetur cum tanto damno ren-
ad dominum deducere.

in seleb. cen. 4. dub. 36. excessisse, dum hanc sententiam improbabilem esse dixerit. Lugo citatus.

Hanc sententiam eligo quia magis con- 152
sequenter ad Doctrinam traditam Dubio *Hanc con-*
20. proceder existo. Eam quidem exemplo sequenter
de extrahente bouem alienum ex stabulo furis ad Doctrinam
confumo. Nam licet cum extraxeris animo furis possumus
randi, si tamen poslea in itinere aduersis tui bo-
uis ab eo interficiendi periculum , poteris, re-
eligo senten-
tracta voluntate, illum dimittere reditum
citissime ad furis stabulum, nec enim teneris cum
tanto two incommodo illum custodire ; Ergo
similiter poteris emptionem iniustam retractare, & per-
mittere, vt res aliena ad furis redeat
potestatem , nec teneris eam cum tanto in-
commodo Domino affermare. Hoc autem pro-
cedit quantum ex vi praefixa emptionis facta
cum mala fide. Aliud enim ex retentione ini-
usta posset contrahi restituendi obligatio.

DVBIUM XXI.

D V B I V M XXII.

Qui rem alienam scienter emit à fare,
si postea paeniteat, potestne eam
reddere fari pretio
recepio.

Malae fidei possessorum suis expensis meliorem fecit, ex qua meliori facta Domini maiores fructus percepserunt, quos ipsi vel negligenter, vel alta de causa non percepit: Tenebiturne eos etiam fructus ex melioratione perceptibiles restituere.

150 Væstierim, an doctrina à me tradita proximo Dubio habeat locum in eo, qui scienter, seu mala fide rem alienam a remittitur (scilicet, si postea penitent, possit rem furi reddere, pretio recuperato? Minime potest. Quia qui cooperatur furi, tenetur sicut furi ad restituendum: sed emperor malæ fidei furi cooperatur: Ergo tenetur sicut focus. Porro ab illo que sufficienti fundamento omittet rem alienam Domino restituere, nec enim recuperatio pretij sufficeret, quia sciens, illud dedit iniuste contra rei dominium: recuperatio, autem eius, quod iniulcæ a sciens dedit non sufficit, ut res aliena, quæ alias erat ex obligatione restituenda Domino, & quam iniulcæ quis accipit, & habet, ipsi non restituit. Naar. Mald. Tucrian. citati a Lugo. 10. 1. ac iniulc. d. 17. n. 37. Lessi. l. 2. c. 14. dub. 3.

Tenebitur quidem. Quia illud melioramentum statim ac possum fuit, acquisitum, 153
est dominio rei, si fuit ex iis, quæcc. quidem.
dunt domino rei vt plantæ in fundo alieno, vel
adficij in aliena domo inelioratio. Iam ergo
possessor male fidei iniuste detinet rem illam
melioratam apud se, atque adeo iniuste fraudat
eius Dominium fructibus, quos ex re meliori
facta percepturus esset. Tenebitur ergo ratione in-
inita retentionsis ad illud nonnum damnum re-
farcendum. Sic Sanchez. l.2. in deca. cap. 2. 3.
num. 12. 3.

151
Postea pl.
ne.
Potest planè. Quia nec ille tenetur reddere
Domino ratione rei accepte: nam eodem mo-
do teneatur bona fidei emptor: cum ea obli-
gatio non pendaat a mala fide. Nec etiam te-
netur ratione iniusta acceptiovis: nam em-
picio illa licet fuerit facta mala fide, postquam
tamen retractatur, iam non est de facto causa,
quod Dominus re sua caret, cum nullo modo
influet mediate, nec in immediate: Ergo non re-
linquit obligationem ex iniusta acceptio; nā
iniustus acceptor solum tenetur ad faciendum,
quod Dominus ex sua acceptio nullum dam-
num patiatur; hoc autem agit emptor: retrac-
tata iniusta illa empione. Ita Alenf. Syl-
vestr. & Lessius, quos affect. Malder. de refit. sr.
14.c. 3.dub. 2. dicens hanc lantentiam esse pro-
babilem. Angel. Gabriel & alij plures, quos
affect. & sequuntur Diana p.2.17.3. resol. 4. & p.
5.17.14.resol.87. vbi merito notat. Turrianum

Non tenebitur. *Quia* hoc damnum non pro-
uenit domino ex eis furto iniustitia; nam si res
non fuisset furto ablata, non habuisset ei
meliorationem, atque adeo nec dominus eos
fructus maiores perceperit. Ita aliqui, quos,
prefeo nomine, *memoriam* Cardin. de Lugo *et. 1.*
de inf. b. 17. n. 57.

Ego quidem existimo, primæ sententia ratio-
nem bene intentum probare, quando in re-
tentio rei meliorata interuenit noua iniuria,
& culpa gravis. Si autem ea non interueniat,
quia v.g. pro tunc non est in mora restituendæ,
ne potest rem domino reddere, quamvis
ab initio ablato fuerit iniusta. Tenebitur sane
ad alios fructus, quos dominus percepturus
fuisse si res ablata non esset, non verò ad hos:
quos ex re meliora facta fuisse percepturus,
nec ipse possessor percepit.

DVBIUM

DVBIVM XXIII.

Posseſſor male fidei tenetur in conſcien-
tia, reddere domino fructus om-
nes: quos ipſe percepit, etiam ſi
Dominus non eos effet
percepturus?

156 Non tene-
tur. **N**on tenetur. Quia iustitia ſolum obligat
ad reddendum indemnum dominum, nè
ex aliena iniuria dannum patiatur, nul-
lum autem dannum patiatur circa fructus, quos
ipſe perceptus non erat. Ergo nos non tene-
tur reſtituere. Sie Sora libro 6. de iuf. q. 1. art.
ſecunda in fine.

157 Tene-
tur plane. **T**enetur proculdubio. Quia res ſuo domino
fructificat, ergo fructus illi à quocumque per-
cipiantur ſtatim ipſius domini rei ſunt, atque
ad eis debentur, etiam ſi ab ipſo non fuſſent
percipiendi. Ita Rodriq. Sayr. Ludovic. Lopez
Nauarr. Medina. Gabr. Sylva. Palud. quos ci-
tat, & ſequuntur Sanch. l. 2. Decalog. 6. 2. n. 126.
Lel. l. 1. 6. 12. dub. 17. n. 18. Mol. 10. 3. d. 7. 25. n. 4.

158 Non pro-
babilitus
magis. **H**oc mihi probabilitus. Vnde infero, adhanc
obligationem circa fructus à domino non per-
cipiendo, requiri (vti dixi ſuperius) nouam in-
iuriam, & peccatum lethale commiſſum circa
retentionem, & distractionem iporum fru-
ctuum, quia noua iniuria non poſta, ſive ob-
ignorantiam inimicibilem, ſive quia statim for-
tuito perierunt abſque mora culpabilis poſſeſſor,
ſine quia refini nullo modo potuerunt,
tunc certa hæc obligatio, niſi quatenus poſſeſſor ex illis factis est locupletior. Conclusio
autem intelligitur de fructibus etiam in hone-
ſte percepiti, & quos Dominus non percepit,
atque etiam de iis, quos singulari ſua diſ-
tinguita communes poſſeſſor percepit, vt
cum alij tradit P. Sanch. n. 1. 28. Ratio enim ea-
dem de his etiam procedit.

DVBIVM XXIV.

*A principio poſſeſſori fuit bona fides cir-
ca alterius rem, poſtea vero mala fi-
des aduenit, an debat fructus rei reſti-
tuere, ſpectandum ſit ſolum illud bona
fidei initium.*

159 Difſionis
ſau. **D**ubitamus, quid dicendum ſit de obligatio-
ne reſtituendi fructus, quando poſſeſſor
partim bona, partim mala fide poſſedit, quod
potuit contingere, vel quando prius bona,
poſteo mala poſſedit fide, vel ē contra, vel
quando bona fide poſſedit respectu unius per-
ſone, & mala respectu alterius. Quæſtio proce-
dit de eo, qui initio bona fide poſſedit, & poſ-
modum mala ſuperueniente, adhuc rem poſſe-
dit alienam. Rogo,igitur, an ad adſtruendam re-
ſtituendi obligacionem, ſpectandum ſit initium
bonæ illius fidei, an vero tempus, quo fructus
conſumantur poſt male fidei aduentum?

Eſcob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

Initium ſolum eſt ſpectandum, quare ſi initio
fuit bona fides, mala fides ſuperueniens non
impedit fructuum acquisitionem. Quia in lege ſolum mo-
do eſt ſpectandum. Qui ſcīt 25. ff. de uſur. ſic dicitur *Bona fidei do eſt ſpe-
ctandum, & ante quam fructus percepere, cognovit fundum eſſe alienum, an perceptione ſu-
nos fructu faciat, que ritur. Reſpondi: Bona fidei empor quoad fructus percependos, intelligi
debet, quandiu empliſſus fundus non fuerit. Sie plu-
res iuri pertinet, quos refert Sanch. l. 2. Decalog.
c. 23. n. 49.*

160 Non eſt ſolum initium ſpectandum, ſed ſin-
gula momenta, atque adeo fructus pro tempore. Non initia ſu-
mo re bonæ fidei duranti pertinent ad poſſeſſo-
rem, non vero fructus ſequentes à male fidei ſpectan-
tia. Quia Cap. ſe virgo 34. queſt. 2. dicitur: *dura-
tanduſ quia quam bona fidei poſſeſſor reſtituere
dicitur, quandiu ſe poſſidere ignorat alienum,
cum vero ſcierit, nec ab alieno poſſeſſione reſe-
ſerit, tunc mala fidei poſſeſſor perhibebitur. Ita
Molin. tom. 2. d. 569. & tom. 3. d. 725. n. 1. & 2.
Rebel. Conar. Menoch. Naſarr. de reſt. Spino,
& alij plures quos afferunt, ac ſequuntur Sanchez
cit. n. 152.*

162 Ego autem, exiſtimo nullo modo ſpectandā
bonam vel malam fidem tempore, quo fructus *Autoris*
percepitur, ſed quo conſumuntur, vel alienat, & ſententia
quod hoc ſpectanda eſſe momenta ſingula uti *diverſa*
ſecondā ſententia auctores profanunt, qui non *quidem ſed*
credo ab hoc diſſentire. Quia licet mentionem *quam ſe-
fecerint* temporis perceptionis fructuum, ma- *cunda* ve-
terialiter ſe habet, eo quod tunc ſoleant con- *rioreſ plane*
ſum, & Sanchez, virumque complexus eſt, prima ab-
nempe perceptionem, & conſumptionem. Pro- *negare non*
batur, quia ſi poſt fructus mala fidei perceptos
adueniat, bona fides, qua exiſtmas dominum
fundit, iam bona fide illud poſſideſ, & per con-
ſequens bona fide poſſideſ eius fructus perce-
ptos, non poſteo enim credere pertinere ad eis
fundus, qui credas pertinere ad te etiam fruc-
tus perceptos, ac percepidos: Ego ſi tunc
eius fructus conſummas, vel alienes, iuſte id facis,
& per conſequens non teneris ex iniufa con-
ſumptione poſtea ad reſtituendum. E contra-
verſo licet bona fide percepere, ſi ſuperuenit
mala fides ante quam conſumantur, vel quan-
dium ex illis manes locupletior, iam ex tunc tene-
ris reſtituere id totum domino, & per conſe-
quas totum dannum poſtea ex eo lequuntur,
quod non reſtitueris, tibi ratione iniufa reten-
tione impunitur. Textus vero legis *Qui ſcīt*,
ſic à Sancio n. 153. interpretatur: In eo caſu
poſſeſſor nondum habuit malam fidem veram,
led preſumptam, ſeu indicariam, nam licet in-
terpretatus faerit in iudicio à domino petente
fundum ſuum, id tamen ſolum uſque ad ſententiam
vel probationem claram non ſufficiebat ad
hoc, ut crederet fide interna rem eſſe alienam:
Prefectio sermonem ibi eſſe de mala fide ſolum
preſumpta, & indicariam ex illis verbis colligo.
Quandiu enī illa non fuerit, quia referuntur ſe-
per ad ſententiam iudicis, qua rem empta
euincuntur. Senſus ergo eſt, iolam interpellationem
domini non ſufficere ad generandam ma-
lam fidem in eo, qui bona fide poſſidebat, do-
nec per ſententiam res declaretur.

52 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

D V B I V M XXV.

Posseſſor bone fidei, qui poſt dubium poſteſſa de bona fide exortum exami-
nauit quārum potuit, & ta-
men adhuc manet in dubio:
poſteſſe priedum verbi
gratia alie-
nare.

163 **M**inime potest alienare priedum, licet eo poſſit licet vii. Quia id alienare Minime reddit. Domino ſi compareat diſſicio- rem priedij ſuī recuperationem. Sic Cordaba l.3. q. 8. corol. 3. §. ad primam rationem.

164 Poteſſe plane poſteſſori rem in illo dubio retinere ad viſum, ni non poſſet eam alienare. Ita Sylueſtr. verſ. Reſtituſio 3. q. 7. diſt. 3. Ioan Medina & Co- uar. quoſ referit, ac ſequitur Vasquez 1. 2. d. 66. cap. 7. Turrian. in preſenti d. 3. dub. 3. n. 16 Sanchez l.2. de matrim. d. 4. 1. n. 22.

165 **H**oc communius, & verius. Quia eo du-
bio poſt diligentiam ſufficientem aetam perſiſ-
tente res eſt poſſidentis cuiuſi in dubio melior
conditio: Ergo fraſtra ei uimodi rei domino
potiretur, ſi rem tuuſam alienare non va-
leter. Utrum vero in hoc caſu poſteſſor te-
netur habere animum reſtituendi totum priedum,
ſi compareat poſtmodum fuſſe alienum. Dubium proximum indicabit.

Etatu primo reſoluo 11. & parte tertia reſoluo 25. Qui omnes dicunt, comparente poſteſſa Domino debere ei reſtitui id ſolum, in quo venditor factus eſt diſtior.

Debet, cum rem alienat animum para-
tum habere ad reſtituendum totum priedum, Neceſſario
ſi conſtituerit poſt modum, rem eſſe alienam. debet et habe-
re. Quia quādiu durat illa dubia fides non vide- re. Ita
tur omnino finita lis, adhuc enim intra ipſam conſcienciam urget ius illud qualem-
que conans eſe proderet, ac maniſtare. Quare licet non obligetur pro tunc ad reſtitu-
endum: videtur tamen obligari, ad non im-
pediendam, quantum fieri poſſit, quod poſteſſa Dominus poſſit rem ſuam recuperare
Vnde licet poſteſſor rem vendere, ne
aliоquin habeat vium inntilem; debet ta-
men procurare, vt id fiat ſine domini priedi-
cione: & hoc duobus modis, primo ad-
monendo emptorem de illo dubio, & de per-
iculo eniſtioſis futura; ſecondo iſhabendo
animi reparationem ad reſtituendam rem, vel
eius priedum, cum dominus appaueerit. Ita
Sanchez citat. diſt. 41. Sayrus in clau. 1.
ſecund. tractat. ſecund. capite quarto numero
29. Arag. 2. 2. quaſt. 62. articulo quinto du-
bio 1. Bañes ibi, dub. ſecund. conſclus. 3. Sa-
loni. contr. ſecund. Salas 1. 2. tract. 8. d. unio.
ſett. 23. numero 227. Lugo tom. primo de
inf. d. 17. n. 91.

Verius mihi hoc videtur. Quia hac ra-
tione poſteſſor bona fidei & conſult ſibi,
vnde re, quo poſſidet; & conſult domi-
no, ſi forte res ſit aliena. Non ergo eſt, vnde
ab ea animi præparatione habenda ſe excuſet.

D V B I V M XXVI.

Qui dubitans, adhuc poſt diligens exa-
men priedum eſſe ſuum, alienauit,
debet habere animum (dum alienat re-
ſtituendi domino totum priedum, ſi
compareat) fundum fuſſe alienum.

166 **N**on debet neceſſario huiuſmodi animuſu
habere. Quia in foto extero bona fidei poſteſſor, contra quem lis moue-
tur circa rem, quam poſſidet; ſi actor non
probat, ita abſoluitur à Iudice, vt libere
nulla data ſecuritate, aut fidei inſtione de re-
ſtituendo priedo ſi poſteſſor conſet eſſe alienam.
Ergo etiam in foto interno licet poſteſſor bona fidei ſubor to poſteſſa dubio non poſſit rem
alienare, quādiu adhuc diligentiam, &
inquirit veritatem: hoc enim videtur eſſe
tempus litis durans: poſteſſa tamen cum nihil
firmitum contra ſe inueniatur, ita poterit ſe ab-
ſoluere, vt libere valeat rem alienare ſicut
priuſe alioque vila obligatione reſtituendi priedum,
ſi poſteſſa appareat, rem fuſſe alienam, &
ipſo non fuerit diſtior. Sic Sanchez lib. con-
trarius lib. ſecund. Decalog. capite 23. nu-
mero 187. qui oſpoſitum dixerat lib. ſecund.
de matrimonio diſt. 41. numero 22. Lefſi.
lib. ſecund. capite 14. dubitas. 4. numero 23.
Rebellus de iſtit. parte primo l. ſecund. que-
ſia quinta numero 11. Diana p. ſecund. ira-

Bona fidei poſteſſor incipit poſteſſa dubi-
tare, an res ſit aliena, & facta di-
ligentia, dubium perſeueraſt, magis-
que inclinat, quod res aliena ſit:
Hoc in caſu debetne aliquid reſtitue-
re propter illam maiorem propenſionem.

Debet reſtitui pars propter illam pro-
pensionem ſeu inclinacionem maiorem
Quia licet in pari caſu melior ſit poſ-
ſidentis conditio; in hoc tamen caſu non
eſt par cauſa, cum magis ille propendeat,
quod res ſit aliena. Sic Bañes 2. 2. q. 62. concl.
2. Ledes de matrimon. quaſt. 45. articulo primo
ad tertio prime ſententia. Saloni 2. 2. quaſt. 62.
articul. ſexto contr. 4. conſclus. 4. Valent. 2.
2. d. 3. quaſt. 16. punito ſecund. Sanchez l.2.
de matrimon. diſt. 41. numero 19. Coninch.
34. de matrimon. dnb. 10. n. 93.

Non debet pars vila propter illam maiorem
inclinationem reſtitui. Quia quācumque ſit illa
inclination ad partē oppoſitā non prepoſerato
titulo poſſeſſionis, qui fortior eſt, & facit poſ-
teſſor cauſam meliorem qui ſpoſari non de-
bet quādiu pro altera parte non affert ra-
tio conueniens, preſumptiove iuriſ, quæ ſupe-
ret preſumptionē ex poſſeſſione ortam. Ita Val-
quez 1. 2. diſt. 66. c. 7. numero 42. Salas pri-
me ſecund. tr. 8. d. unio. n. 231. Bonac. de reſt. d. p.
quaſt. 2. pun. 2. numero 6. Arag. 2. 2. q. 62. articul.
primo

168 Debet reſtitui pars.

169 Non debet
reſtitui.

primus & Sanch mutata sententia, quam prius docuerat, hanc amplectitur lib. primo Decr. 12. num. 9. & 12. c. 23. m. 179. Palao tom. 1. 1. tr. 1. d. 3 p. m. 2. n. 11. Cardin. de Lugo tom. 1. da ist. d. 17. num. 94.

Certe haec sententia communis iam apud recentiores mihi magis aridet. Quare illud, quod dicitur, in partibus meliorent esse causam possidentis, sic debet intelligi, ut dum neutra pars sufficienter probatur, possessoris causa debet sustineri. Hoc intelligo, quod si alienus probabilis sit contra possessorem, sit tamen etiam pro eius iure aliquis alius alienus probabilis; si enim stante iudice probabili contra ipsum ius, nullum esse fundamentum probabile pro ipso, iam deberet condemnari. Ad hoc autem deseruit possesso, ut facilius generetur talis alienus probabilis pro ipso, dum pars contraria praedicto modo non probatur.

D V B I V M XXVIII.

Quando aliquis emit domum vel fundum ad debita hypothecatum, vel obligatum, tenetur in foro conscientiae ea debita solvere ante sententiam?

D V B I V M XXIX.

171 **T**enetur plane. Quia res transit ad emptorem cum suo onere reali, nec potest emptor plus iuris vel dominij in illa re acquirere, quam venditor ipse haberet: Cum ergo venditor non haberet dominium plenum in re illa ob hypothecam, sed diminutum, non potuit aliud dominium in emptorem transferre; quare emptor non habet ius liberum, & plenum, sed diminutum nempe demissis debitis, pro quibus erat res hypothecata. Sic communiter doctores, quos sequitur Cardin. de Lugo tomo. primo de iustit. dicto 17. num. 95.

172 **N**on tene-
tor. **M**inime tenet emptor rei hypothecatae soluere debita in foro conscientiae ante Iudicis condemnationem, si debitor ob inopiam v. gr. soluendo non sit. Quia nihil ad eum pertinet de illis debitis. Et quia cum principalis debitor ob inopiam non sit obligatus in conscientia ad ea soluenda, minime minus tenebitur emptor rei hypothecatae: accessoriis enim naturam principalis sequitur. Nec obstat, venditorem potuisse rei sui onus hypothecatae imponere, quod transit in emptorem cum re ipsa quia licet onus illud sit reale obligatio tamen conscientiae solam resipicit personam venditoris onus imponentes, qui solum transmisit in emptorem actionem realem passim, non tamen personalem. Unde antequam per Iudicem condemnetur in conscientia ad debitorum solutionem. Ia. Ioannes Valerus in differ. virisque fori, v. r. Debitum, differ. undecima.

173 **A**utoris
resolutio. **P**otest haec sententia potest esse vera in casu, quo debitor principalis, seu venditor quando verdit in eo gradu necessitatis, & inopiam efficit constitutus, ut possit usurpare sibi rem alienam eamque alienare sine obligatione soluendi. Esteb. & Mend. Thes. Moral. Tom. V.

174 **V**erbis gratia equum emisi, quem postea sciens esse fundum, vis retinere, & status quod premium illius domino reddere. Quod quidem dubium circa rem acceptam, fieri etiam posse de eo, qui restituere tenetur ex iusta acceptione: nam quoad hoc non magna oblicitar differentia. Et quidem quando res consumpta est, vel alia de causa restituiri non potest in propria specie, certum est, posse, & debere eius estimationem reddi. Quia ad impossibile nemo obligatur. Quasdam igitur quando res extat, num quis poterit rem retinere, & eius premium iustum domino soluere?

175 **M**inime potest. Quia communis regula, & Doctrina est, quod eadem debet restituiri, nec possit unum pro aliis innito creditore reddi, ex lege Manifesti Codicis de solutione. Quia res illa in particulari manet sub Dominio prioris Domini, nec potest Dominus innitus cogi vendere rem suam, & mutare eam pro alia re, quacumque sit. Sic Doctores communiter forum, quidem complectentes utrumque.

176 **P**otest plane in foro conscientiae, (esto in foro extenso non possit) la. Potest equi-
tis facere, reddendo rei estimationem, dem.

B 3 &

ESCORAR
Theol. Mar.
Tom. VI. V. E. LV

54 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

& valorem, vel aliam rem eiusdem bonitatis & quantitatis. Quia sic damnum secundum aequitatem reparatur. Addo tamen posse aliunde intervenire in hoc peccatum contra charitatem, non contra iustitiam, v.g. dando occasionem domino contumelias & ira quando licet, id aegre laetum. Alias nullum erit peccatum non restituendo rem in specie ablatam, etiam si extet. Ita Iohannes Valerius in differ. *utrisque fori, differ. 8. num. 1. citans Nauarrae l. 4. de restitu. cap. 1. num. 5.* Sed Nauarra non dicit, satisficer; reddendo premium vel estimationem, sed reddendo aliam rem, vel pecuniam similem, eiusdemque bonitatis cum re, vel pecunia aliena, quam habes: quod quidem est valde diuerium.

¹⁷⁷ *Quid dicendum ubi res expendo.* Evidem hæc Doctrina vniuersaliter accepta vera non est: si enim alius equus ad tuas venit manus etiam si bona eum fide habueris non potes, domino iniuto, illum restituere eius ioliuto pretio, hoc enim estet Dominum cogere ad illum vendendum, quod quidem esse graue cōtra iustitiam placitū cōstat ex l. 3. reg. c. 2. 1. Vbi neq; si plus Achab anus est auferre à Naboth, ipso iuto, vineam ioliuto pretio, vel pro alia meliori commutare. Si tamen sermo fit de rebus viu contumelibus, quæ functionem accipiunt, certum existimari, quod pecuniam illam eiusdem bonitatis & valoris pro pecunia aliena, quam habes splendoris, reddere valeas, hoc enim perinde est, ac si id redditiss. Quando autem res non essent ex iis, quæ tamen functionem accipiunt: tunc quidem si dominus peculiarem affectum ad rem illam habet, propter aliquam rationem, ut Naboth habebat ad suam vineam, quod hereditas paterna esset: certum putarim, non posse te, ipso iniuto aliquid aliud, vel etiam pretio pro re solvere. Attamen si non esset eiusmodi res, ad quam in individuo dominus affecteretur, & eodem pretio posset aliam æque bonam invenire, non video, cur si peccatum graue iniustitia, si premium ei solus, quo facile valeat aliam æque bonam emere: in d si non solvatur ei pecunia, sed res alia eiusdem pretij, verbi gratia equus pro veste. Quia in iis omnibus nullum damnum domino inferatur.

DVBIVM XXX.

Bona fide quis rem emit alienam, & vendit, postea autem non sit, rem illam esse alienam: teneatne premium emptori, cui ipse vendididerat, reddere, & rem receptam domino vero restituere an satisficiat, cedendo ei actionem contra venditorem, à quo ipse rem emerat, postquam ab emptore res per Dominum vendita fuerit?

¹⁷⁸ *Certum premittit.* Certum est in primis, si ipse rem gratis accepit, & postea vendidit, debere ipsum reddere rei domino premium illud extans, vel quantum ex re illa locupletior est fatus, si res à domino alio modo non recuperatur.

179 *Non tenetur ille emptori, cui ipse vendidat, premium reddere, id satisfaci, si emptori cedat, & det actionem, quam ipse habet aduersus venditorem. Quia ille medius venditor, nihil habet plus quam habebat, nec tenetur ex iniusta acceptione, cum nihil iniuste accepit: nec ratione rei accepta cum nihil alienum apud se habeat nec ex eo, quod habuit, factus est ditor. Ergo nullo ex capite tenetur. Sic Nauar. *sem. c. 17. n. 8.**

¹⁸⁰ *Tenetur emptori, cui ipse vendidat, premium reddere, nec satisfaci, si emptori cedat, & det actionem quam ipse habet aduersus venditorem. Quia cum venditor non poterit dominum rei alienam in emptorem trâsferre, erat quippe aliena, contra hunc fuit iniurias, & emptio fuit emptori involuntaria. Ita Lefsi l. 2. c. 14. dub. 5. Sotus l. 4. de inst. c. 7. a. 2. Val. q. de restit. c. 9. § 2. dub. 4. Molina 10. 2. d. 380. & 10. 3. d. 721. n. 8. & alij communiter.*

¹⁸¹ *Cum his opinor. Attamen ratio conclusionis non debet nisi fallor, desum ex invaliditate cōtrahit, sed ex obligatione, qua venditor se obligat ad reddendum emptorem indemnum, cui obligationi non satisfaci venditor, dando ei ius & actionem, quam habet contra alium venditorem, à quo ipse emerat; hoc enim non est, indemnum cum reddere, sed obligare, ad litigandum cum aliis, quibus cum ipse emptor negotium nullum habuit, sed solum cum suo venditore à quo immediate exigit id, ad quod venditio obligat, scilicet indemnitatem emptoris, & pro re vendita securitatem. Vnde facile Nauarro respondeo, venditorem neque ex iniusta acceptione eam obligationem habere, sed ex contractu, quo se emptori obligauit ad eum indemnum fulgendum.*

CAPVT XVI.

Circa Restitutionem ex iniusta Acceptione.

DVBIVM XXXI.

Qui rem habuit ab illo, de quo dubitabas an dare posset, manete dubio, debetne necessariò partem rei domino reddere.

¹⁸² *Dvitandum peccatum iniusta acceptionis necesse est, quod habeat Debet paratum inquirendi veritatem, & tempore dividendi domino si res inueniatur aliena. Si b; quantiposita autem facta diligenti inquisitione, adhuc rate restitutio mansat illud dubium, quid? Certe pro quantitate dubij, quod habuit, vel habere debuit, quando rem accepit, & pro quantitate dubij, quod post adhibitam diligentiam manet, restituere debet partem maiorem, vel minorem; ita ut si dubium sit pro vtraque parte & qualem restitutio dimidium si vero probabilius sit, rem esse alienam, plusquam dimidium restitua, eo plus, quo probabilius fuerit, alienam esse: si*

Si autem sic minus probabile esse alienam, restituatur minus quam dimidium. Quia cum res incepta sit possideri cum dubio, non potest possesso illa iuicare, in dubio enim debet res prius examinari, & ad Iudicem recurri, quare manet restituendi obligatio. Cum autem adhuc perseveret dubium, si res aliena sit, vel fuerit eius, qui rem tibi tradidit, non debet plus restituari, quia pro dubi quantitate, posita verò computatione, ac divisione iuxta illam mensuram videtur seruari equalitatem quantum fieri potest, atque ideo huiusmodi restitutionem gratiam esse debere is omnibus, de quorum intercessione agitur. Sic Mol. 10. 3. de iust. d. 728. n. 6.

183 Non debet illam restituere partem. Siue malo, sive bono animo quis res cum illo dubio accepit, si postea bono animo restituendi inquisitionem agit, & adhuc dubium perseverat, potest rem retinere sine obligatione aliquid restituendi. Quia melior est possidentis conditio. Ita Valquez de restitu. cap. 9. §. 2. dubio tertio Tertian. de iust. d. 13. dub. secund. numero decimo. Addit tamen Valquez, numero 19. probabilitus esse, illum peccare, tali modo rem emens, quia quantum est ex parte sua difficultorem reddit restitutionem, si forsan res erat aliena.

184 Ego distinguendum existimari. Nam vel dubium fuit, & manet circa aliquos in particulari, an res ad eos pertineat, vel solum circa aliquem in communio, qui inveniri non potest, quiniam sit. In secundo casu, fortasse facta diligentia, & manente dubio, non est obligatio restituendi, quia non est aliquis, qui possit contra te litigare, & cui scias iniuriam a te factam, cum non scias, an res illa ad aliquid pertineat, qui eam possit exigere, & cui in conscientia tribunal debas satisfacere, & nemini potente, & allegante iniuriam, non debes condemnari, iniuria non probata. In primo autem casu, quando de aliquo, vel aliquibus dubitatur, an res ad illos pertineat, iam constat, alioquin, vel aliquibus iniuriam esse factam. Nam licet illi adhuc non habent ius certum ad rem illam habent eam certum ius, ut ego in dubio rem illam non incipiatur cum illorum praedictio possidere. Ex illo enim dubio habebant ius certum ad aliquam spem circa rem illam, quia spe illos priuat, qui cum illo dubio incipiunt rem possidere.

DVBIVM XXXII.

Debitor dubitans, utrum soluerit debitum: Tenetur illud soluere, cum creditor eandem habet dubitacionem?

185 Non teneat. Q Vando non solum debitor sed etiam creditor dubitans ad debitum sit soluum, non aliquid debitor nihil soluere tenetur. Quia soluerit cum utroque dubitante, melior est conditio possidentis creditoris, non enim est, cur utroque atque dubitator dubitante, debitor qui possidet: debeat parrem tamen, & creditor, qui atque dubitans, &

non possidet, non debet. Sic Tanner. 1. 2. d. 2. 2. 6. dub. 4. n. 49.

186 Et ius si crevit dubitet totum utrum restituere tenetur.

Enam si creditor in dubio ea non debet spoliari: Et quia in foro conscientie, vbi non est specialis ratio differentia, procedere debemus sicut prudens Index, attento iure naturali procederet in foro externo. Porro in externo foro si creditor exigit debitum ostendit iurum scriptura, v. gr. & debitor respondet, si nihil debere, quia dubitat an soluerit, haec responso, & exceptio tanquam omnino futilis rejicitur: Imo licet debitor petat, ut creditor ipse interrogetur, an solutum sit debitum, si creditor id non fateatur, sed dicat, se factio examine, non recordari, quod fuerit solutum, certe du de debito collat, & neque ex confessione creditoris, neque aliunde solutio probatur, debitor cogit ad solendum. Ergo dum eadem in conscientia foro peragatur, idem ius naturale obseruari debet in eo foro, quod a prudenti iudice in foro obseruatur externo. Ita Sanch. libro 1. Decalog. cap. decimo numero secund. Valquez 1. 2. d. 66. cap. septimum. numero 43. Salas 1. 2. tract. 3. d. vni. editio 2. 3. numero 2. 3. 1. Lugo tomo primo de iust. d. 18. numero 9. Suarez tom. 2. de relig. 1. 2. cap. 33. num. 7.

Hoc sententiam longe probabiliorem esse putarunt abnegans debitorum in hoc casu possidere. Creditor enim est qui solus possidet ius sumi petendi debitum, a quo iure spoliari non debet in dubio. Nam licet debitor pecuniam possidat soluendam, id parum refert, dubium enim non versatur immediate circa ipsam pecuniam, causis sit, sed circa ius petendi debitum, an sit. Et ideo dicitur creditor possidere; quia cum debitum extiterit, & de eius extinctione non constet, debitor durationem debiti possidet.

DVBIVM XXXIII.

Debitor dubitans, an soluerit, debetne integrè soluere, sed sufficiat ei soluere partem secundum dubij proportionem?

188 Non debet integrè soluere. Quia aequitas non patitur, ut debitor sine culpa subiicitur magno periculo bis integrum debitum soluendi. Sic Layman. libro primo tract. 1. cap. 5. §. 4. numero 24. Diana pars secund. tr. 6. resolut. 46. & p. 3. tract. 3. ref. 32.

189 Tonetur integrè soluere, nec ei sufficit partem iuxta dubij proportionem reddere. Quia in foro externo licet debitum divisibile sit, dum soluere temetamen solutio non probatur, Index obligabit debitorum ad integrè soluendum debitum, de quo legitime constat, & hoc attento etiam natura iure. Ergo sicut aequitas illa non liberat in foro externo debitorem ab integra debiti solu-

56 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

tione, non est, cum in foro interno eur libere, ratio enim æquitatis naturalis non magis mouere debet ad indicandum aliter in foro interno, quam in externo, cum nulla possit quod hoc differentia ratio inter utrumque foro reperi. Ita Cardin. de Lugo 10. 1. de inf. d. 18. numero 12. Salas 1. 2. tract. at. 8. d. vni. scil. 23. numero 231. Valquez cap. secund. d. 66. capite septim, numero 43. Sanch. 1. 1. Decal. c. 10. n. 2.

190 *Pateor mihi non placere laym sententiam. Nā Non mihi* si argumentum, quo vitetur, aliquid probat, *prima fen-* probabit etiam, cum, qui ex penitentia, aut vo- *tentia pla-* to debet elemosynam, in dubio, an eam dederit, non teneri ad totam, sed ad partem erogan- *det.*

dam, eum, qui dubitat, an officium recitauerit, non teneri ad totum, sed ad partem recitan- *dam, quia æquitas non patitur, vt quis sine* culpa illud subeat onus, ac periculum soluen- *di bis integrum debitum. Vnde consequen-* ter diceret alquis, eum, qui certus est de peccatis gravibus commissis, dubitat vero, an illa fuit confessus, non teneri ad omnia, sed ad partem confitendum, ne cogatur sine noua cul- *pa subire illud onus soluendi bis integrum con-* fessionis debitum, quod gravissimum aliquando estimatur. At hæc omnia absurdum admodum esse, quis non videat?

beneficium conductor accipit ex conductio- *ne, quam commodatarius ex commôdato* secundo, hanc eandem regulam locum habere non solum in omnibus contractibus, sed etiam in omni debito ex officio, vel etiam ex iniusta acceptione, aut lesione. *Quia in ijs omnibus,* quoties æque datur, an pœcciferit culpa sufficiens ad generandam restituendam obliga- *tionem, non videtur debitor obligari. Regula* enim illa generalis, quod delicta in dubio non sunt preferenda in iis omnibus locum habet.

D V B I V M XXXV.

Si debitor sit in mora culpabili soluendi, & ideo creditor cogatur accipere pe- *cuniam, & interesse soluere, debet ne* in conscientia, id totum à debitore *soluti, si non fuit prius admonitus à* creditore suo, quod ipso non solu- *ente, debebat pecuniam cum interesse* accipere?

194 *N*on debet solvi, si non fuit debitor ad- *monitus prius à creditore suo de illo dam-* no. *Quia tunc fortasse debitor vel debitum sol-* luere nis- *ti sit, vel alio prouidisset modo, ne credi-* prius mor- *tor illud dannum subiret, sic Azor punclo 3, uestrur.* lib. 5. c. 4. de vñs. quest. 3. Angel. v. vñsura nume- *70. 20.*

Soluere debet, etiam si non præmonerat 195 *de eiusmodi damno. Quia re verâ illud to-* Soluere de- *tum damnum inenrit creditor ob moram iniu-* bet, etiam *stam debitoris, quod autem sequitur ex al-* non præ- *teritis iniuria, relaciō ab eo debet, etiam si moniū.* passus injuriam non præmonerit, sic enim qui artificem vulnerauit tenetur refarcire lu- *crum ex vulnera artifici cellas, licet ab arti-* fice non fuerit præmonitus, iniuria namque ipsa obligat ad id totum, quod ex ea se- *quitur. Ita Nauarra de restituitione libro 13.* capite secundo numero 281. Maldeurus 2. 2. *prælato quinto dub. 12. questione secund.* Scaccia tractatu de commer. §. primo questio- *ne 7. punclo 2. secund. numero 263. & 266.* Diana punclo primo tractat. de contract. refo- *luti. 87.*

Idem iudico. Quia damnum illud credito- 196 *ris, quod sequitur, non procedit ex defectu* idem iudi- *præmonitionis, vel protestationis, quam co-* faceret creditor, sed ex mora ipsius debito- *ris, estimatio autem damni creditoris* non magis debetur, quia *fuerit protestatus, quam* si protestatus non fue- *rit?*

D V B I V M

191 *T*enerit quidem. *Quia in dubio d amnum* potius pati debet, qui beneficium accepit, *quam qui contulit. S. c. M. rolla tom. 1. d.* 3. cap. tertio corol. 7. numero 50 & 51. Margarit. casu. consc. vers. *Commodatum, & veris.* Debium. Qui loquuntur solum de commo- *tario, sed idem debent de depositario dicere,* saltem quando depositum in eius gratiam fuit.

192 *Minime tenetur dabis æquali aliquid re-*stituere. Quia in dubio delictum non præsumi- *tur, atque ideo tam commodatarius, quam* depositarius sunt in sua innocentia possitfessione. *Quod intelligendum, nisi pro altera parte effent* conjectura, vel indicia, quae delicti præsumptionem merito possent ingenerare. Ita Sanch. libro 2. de matrim. d. 41. numero 18. Lessius libro. secund. cap. 27. dub. tertio Salas 1. 2. tract. 8. d. vñs. scil. 23. numero 243. Castro Palao tom. prim. d. 3. punclo quart. numero quarto Henric. libro 14. c. 15. fine. Villalob. sum. to. 1. tr. prim. dif. 20. nn. 10. Diana part. 3. tr. 6. refo- luti. 49.

Hanc sententiam probabiliorem esse iudico, inferens primo, Doctrinam è fortiori locum habere in conductor rei alienæ, qui dubius etiam an sua culpa res conducta pericerit, non est obligandus ad restitucionem. Minus enim

DV BIVM XXXVI.

Quando mora debitoris circa solutionem culpabilis non fuit, teneturne tamē, lucri cessantis, vel emergētiā damni incommoda resarcire, qua creditor ob dilatam solutionem incurrat.

197
Tenerur
plane.

Tenetur equidem. Quia eo ipso, quod terminus solutioni præfigitur, interuenire videtur pactum tacitū, quod mutuarius teneatur ad interestē, quo mutuans defecū solutionis in eō termino, priuatur, & hoc sive ex culpa, sive culpa mutuarij non solvatur, quia v.g. solvendo eo tempore non fuit. Obligatio enim illa cum ex contractu oriatur, non indiget culpa iuridica mutuarij ad hoc, ut contrahatur, sic Molina tom. secund. de inst. d. 3. 15. numero secund. & soz. 3. d. 726. circa finem S. v. v. Mora numero secund. dicens, videlicet hanc opinionem mercatorum vnu receperat.

198
Non tene-
tur.
199
Hans sen-
tientiam
ab om-
niumprae-
cepto re-
cptione.

minimē tenetur, quando mora non est culpabilis (& non præcesserit pactum de solvendo interestē ex mora etiam non culpabili). Quia obligatio in hoc casu, oriū non potest ex iniusta retentione, cum supponatur retentio, & mora esse omnino inculpabilis. Sed neque oriatur ex contractu, durissimum enim esset velle se obligare ad subsecundum tantum onus absque culpa villa. Neque talis animus contrahentium coligī potest ex praxi, sed omnino contrarius, cum nemo in conscientia agat de restituendo, quando oblitus fuerat inuincibiliter debiti contracti, ergo imponendum non est onus ad eo gravis absque sufficiente fundamento. Ita Leffius libro secund. capite decimo numero 70. Salas tractatus de usur. dub. 19. numero quinto Sylvest. & Armil. quos afferunt, ac sequitur Diana part. secund. tract. prim. resol. lnt. 49. Rebellus part. secund. libro 8. questione sepiam. numero quarto Bonac. de contr. d. 3. quest. 3. punto quarto numero quinto Mader. 2. 2. tract. quinto cap. tertio dub. 12. questione quarta.

Existimo hanc sententiam (quam præfero in foro conscientia ab omnibus in praxi esse receptam). Quis enim dicat commodatarium (cui liber commodatus est ad annum, si tam ipse, quam dominus libri inuincibiliter oblii fuit, & ideo Dominus putans librum illum amissum esse aliam maiori preio emit, quando recordatur, non satisfacere reddendo librum, sed debere insuper resarcire damnum maioris pretij in alio libro insumpti? Certè hoc nemo agit, sed statim dicit, se culpa caruisse, habebat enim animum reddendi debito tempore, sed omnino oblitus fuit, & ita existimat mērito absque vnu scrupulo, se in conscientia manere securum.

DV BIVM XXXVII.

An Meretrix debeat turpisudini la-
crum restituere.

Certum est, eam restituere non debere id, quod gratis ei donatur. At totum id, quod accipit in pretium libidinis restituere debet.

200
Totum id
debet resti-
tuere.

Quia vnu corporis vendibile non est, nec pro eo debetur pretium, cum sit quid intrinsece malum. Et quia nemo potest vendere id, cuius dominium liberum, & administrationem non habet, sed feminæ extra matrimonium non habet liberam sui corporis administrationem, nec potest libere de illo dispener: Ergo non potest valide illud vendere, atque adeo non poterit pretium retinere, vel eligere. Sic Ioan. Medina Cod. de restit. quest. 20. & alij, quos refert Couar. in regula. peccatum part. 2. §. 2. numero secundo. Idem aliquando tenit Nauar. summ. cap. 17. numero 3. & supponere videntur Durand. Comitol. & Valerus, quos afferunt Diana part. secund. tr. 2. resol. 40. dicentes, vnu corporis non esse vendibilem, nec pro eo deberi pretium, cum sit aliquid intrinsece malum.

Non debet restituere. Quia licet actus ille non sit licite vendibilis, cum non sit licetē ponibilis, non est tamen contra iustitiam eius venditio, que enim parte delectabilis est, dignus est pretio. Et quia dans meretrix mere libera donat, absque villa coactione, aut vi, nam sine vi, aut necessitate dat, cum posset, imo deberet ea, quā expetit, delectatione carere. Ita Leffius lib. secund. e. 14. dub. 8. mol. 10. 1. tract. 2. d. 94. Caiet. Mens. Richard. Gabr. Angel. Sylu. Sotus, & alij, quos refert, & sequitur Turr. d. 14. dub. 1. Vafq. de rest. cap. 7. dub. 1. Arag. Azor. Sayr. Salon. Sylvi. Rebel. Tanner. Villalob. & alij quos refert Diana citatus.

Hæc sententia communis quidem vera omnino est. Moneo tamen, hoc intelligendum de lucro, quod non per fraudem, & mendacia ab amasio sit extortum. An vero idem dicendum sit de eo, quod nimis feminæ blanditiis, vel verum, alius persuasiblē fuerit extortum affirmat Medina, sed aptius negat cum Soto Vasquez ibid. Quia blanditiæ illæ non causant inuoluntarium.

DV BIVM XXXVIII.

Premium à feminā acceptum ante vnu
corporis concessum, debetē &
non debet re-
stitui.

V El datum fuit ex pacto explicito sine im-
plicito pro vnu corporis dando, vel datum
fuit liberaliter ab amasio, ad alliciendam
feminæ voluntarem, & vnu corporis impe-
trandum;

203
Cerium
suppono.

58 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

trandam. Si primo modo datum fuit, reueneri non potest, sed restituvi debet. Quia vel habet feminam voluntatem obseruandi pacatum, & dampni viuum corporis, & iam inimic peccat contra castitatem, vel non habet talem animatum, & tunc peccat contra iustitiam retinendo pretium abique animo reddendi id, pro quo datum est premium. Quæsherim vero, si munera data sine secundo modo an id debet à feminam restituvi.

204 Debet quidem Quia a retinendo munera illa videtur feminam dantis peccato cooperari, qui non nisi turpi animo illa donat. Sic Ludovicus 1. pez apud Dianam part. secund. tract. 2. refolus. 40.

205 Restituvi non debet. Non debet. Quia nullo modo feminam cooperari, nam postquam animus femel illa munera dedit, iam à illa alienavit, nec postea illo modo continua donationem, cum iam non pendeat amplius ab eius voluntate, aut influxu, sed solum retinet spem turpem ex præterita donatione, ad quam spem feminam non concurredit, neque illam fuet, mo reddit irritam & destruit negando libere ac clare rem speratam. Ita Mol. tom. tertio de iust. d. 735. numero 3. Rebel. de iust. part. prim. libro tertio qnaest. 7. numero 6. Valerus in different. viriisque fori, vers. Restit. different. 34. Diana ubi supra.

206 Hoc teneo, nero posse munus ab amatio acceptum seruare & expone: Cum his tenuis existimno feminam retinendam. Quia illa nec explicite nec implicite sub pacto dederat, sed solum ad eius animum alludeendum. Sic etiam aliquis ad finem obtinendi dignitatem, aut beneficia pinguis a collatoris munera pretiosa donet, absque illo tamen pacto explicito, vel implicito, quamvis indecorè quidem accipiantur, absque in utilitate tamen possunt retinendi, etiam si quis dedit, spe sua defraudetur. Quia solum data sunt liberaliter, ad alliciendum eius animum, & benevolentiam captandam?

DVBIVM XXXIX.

Quemadmodum meretrices possint premium turpitudinis sua, alia quaevis feminæ retinere?

207 Restinere non possunt. Quidam est, an sicut meretrices retinere possunt turpitudinis sua premium, ita feminæ alia possint, sive virginis sint, sive viduae, sive conjugatae, sive Deo Sacrae & Minime possunt. Quia meretricibus publicis eiusmodi retinio conceditur, non alijs, alia enim omnes contra legis prohibitionem accipiunt. Sic Cynus & Angelus ad leg. secund. Codice de condit. ob turpem causam. Abbas ad c. 20. 14.

208 Possunt retinere. Quidam est, nec vila differentia apponenda est saltem in foro conscientia. Quia quod commune omnibus non est plus est pretio estimabile, quam quod vulgariter prostitutur. Ergo si meretrice potest premium turpitudinis retinere, potiori iure alia verecundiores feminæ. Ita Adrian. Sylu. Conar. Sot. Madin. Nauar.

quos afferit, & sequitur p. Valq. de ref. C. 7. dub. secund.

Hæc sententia communis est, & admodum vera in conscientie saltem foro, quidquid sit, an in foro externo competat eiusmodi mulieribus actione ad pretenda talia promissa, de quo Conar. reg. peccatum p. 2. §. 2. An vero quæ à Religiosis accepere meretrices vel alia feminæ ob turpem valeant retinere, vel debeat restituvi, alibi expendibus.

DVBIVM XL.

Accepta ob quodlibet aliud peccatum, verb. gratia ob homicidium, ob Sacilegium, ob maleficium, seu incantationem, ob peccatum contra naturam, &c. suntne restituenda?

210 R Estituenda sunt. Quia peccatum non est aliquid pretio estimabile, nec vendibile. Restituenda. Sic Medina apud Valquez de restit. cap. da sunt. sept. m. dub. secund. Alij dicunt, quando opus malum est in materia estimabili retineri posse. Præcious, ut si acceptum fuerit ob homicidium patrandum, secus vero si materia non sit pretio estimabili. Sic Conar. reg. peccatum par secund. §. 2. numero 5. vt notar. Valq. numero 19. Alij docent, tunc restituendum esse, quando turpitudine fuit ex parte dantis, & accipientis, secus si fuit solum ex parte dantis. Sic palud. in 4. dist. 15. q. 5. concl. 3. & 4. Alij affirmant, restituendum esse, quod accipitur ob peccatum contra iustitiam, levens de acceptis ob peccata contra alias virtutes. Quia quando accipitur ob peccatum contra iustitiam iniuste accipitur, sed iniusta acceptio obligat ad restituendum: Ergo debet restituvi, quod ita accipitur, sic non nulli apud Valq. ubi supra.

211 Attento iure naturæ, & nisi leges reddant inhabiles ad dandum, vel accipendum, non debet restituvi, factio iam opere criminoso, quod pro eo patrando est acceptum. Quia premium id acceptum est pro re aliqua emptori grata, & vtili, & ad quam venditor non tenebatur. Ita Nauar. D. Anton. Sylu. Nauarra, quos referat se sequitur Turrian. d. iust. d. 14. dub. 2. n. 7. Valq. de ref. c. 7. dub. 2. n. 25. Mol. to. 1. sr. 1. d. 94. Lef. l. 2. c. 14. dub. 8. &c. alijs cum mereretur.

212 Certe quæcum de mereretur. Dub. 38. & 39. dixi, eadem de lucro ob quæque alia crimina affirmari, eadem enim ratio hic, & inibi militat. opinor. Addi vero, quando leges non redditum incapaces retinendi, quia non est animus modo tractandi questionem illam, num Indices, & alijs publici ministri teneantur in conscientia restituere, que ultra proprium stipendum à litigantibus accipiunt. de hoc enim suo loco agendum. Fatoe profecto peccatum non esse aliquid pretio estimabile, aut vendibile, sed in nostro calu non tam venditur peccatum, quam redditudo, qua aliquis in gratiam emptoris se priuat. Et licet actio illicita non possit licite vendi, retinamen vero est pretio estimabilis; cum afferat delationem, & vtilitatem emptori tali pretio dignam.

DVBIVM

DVBIVM XLI.

Qui promisit prodigè ob peccatum patrandum teneatne postea, totum implere, præferum si cum iuramento promisit?

213 Non ione-
tur quoad
guaritatiæ
prodigie
promissam Non teneat quoad quantitatem prodigè promissam, sed oculum quoad partem, etiam si promissio cum iuramento fiat. Quia promissio rei de se malè non obligat etiam cum iuramento: sed quoad excessum, in quo est prodigalitas, dare pecuniam illam est malum. Sætem venialiter, cum prodigalitas sit culpa saltem venialis: Ergo quoad illum excessum promissio est prodiga, & non debet impleri. Quare si quis etiam cum iuramento meretrici promisit centum aureos, non teneat postea nisi ad illam sumمام, quæ eiusmodi mulierculis dari consuevit à viris eius conditionis. Le-
delma, Mercado, Palacios, Salón, Bañes Ma-
rron. Aragon. quos refert Sancius l. primo decal. c.
9. num. 27. dicens, id esse probabile. Suar. l. 2.
de iuram. c. 28. fine.

214 Tenuis
part. Promittens sive cum iuramento, sive sine illo teneat, patrato iam dare totum, quod promisit, dummodo non sit inæqualitas in contractu oneroso, etiam si prodigalitas adsit. Quia promissio obligat, & debet obtemperari, quæ res promissa potest, præcedente promissione, si ne peccato ponit. Ad indicandum ergo de obligatione promissione, non debet attendi, an illicite res promittatur, nec an res illa promissa secundum se illicita sit, sed an sit talis, ut posita etiæ promissione, illicita maneat: quando enim promissio non tollit malitiam à re promissa, sed adhuc illicita manet, promissio non obligat, quando vero promissio facit, ut res, quæ ante non erat licita, iam tunc licite ponit possit, obligat proculdubio. Talis autem promissio est in casu nostro, quæ tollit à datione illius pecunia malitiam totam, quam prius habebat: (erat enim mala, quia erat prodiga) eo tamen ipso, quod pecunia postea datur ex promissione, non datur gratis, & sine causa, sed ex gravissima causa, nempe propter ius à promissario acquisitum: Ergo eo ipso non est prodiga, imo nec est donatio, sed debitus ius. Ita Molina tom. secund. d. 27. 1. Sanchez suprà citat. in eam inclinat. Lugo tom. 1. de iust. d. 18. num. 6.

215 Standa ra-
tum, hoc
probabilis
sit indice. Prima sententia cum communis sit, probabilis quidem valde est. At in ratione stando multo veriore secundam esse crediderim. Quia qui promisit coniugio virginem defloravit, etiam si ipse sit nobilis & dines, feminam autem sibi infortis, & pauper, atque adeo ille prodigie promiserit adhuc teneat postea piorum suum implere, saltem si non sicut promisit; quia licet promissio fuerit prodiga, ac turpis, posita tamen promissione, & debito ex contractu oneroso, implietio nec turpis, nec prodiga est, sed rationabilis, ac debito ex iustitia: Ergo quod meretricia stulte, ac prodigie aliquid promittatur, non facit, quod impletio sit prodiga & irrationabilis, atque adeo debetur; quia promissio de re quæ licite posse impletu potest, obligat ad sui observationem.

DVBIVM XLII.

Quæ alicui dantur, ut faciat, vel omittat id, ad quod faciendum ex iustitia tenebatur, debet restituiri?

Scio Indices, ac ministros publicos non posse aliquid accipere pro iis, ad quæ ex iustitia tenebantur propter officium, de quo 216 Restituiri non
debent. alibi: Questio procedit de ceteris iustitiæ obligationibus. Profecto in foro conscientia non debent restituiri, quæ alicui dantur ne fiat peccatum aliquid contra iustitiam. Quia nulla legge redditur incapax rei. Et quia licet ille ex iustitia teneretur ad id praestandum, non tamen tenebatur id in tui gratiam præstare: Ergo propter hoc potest aliquid accipere. Sic 34. Sotus de iust. l. 4. q. 7. a. 1.

Debent restituiri in foro conscientia ea omnia quæ dantur ob opus, vel omissionem, ad quam 217 Debent re-
quis ex iustitia. tenebantur. Quia illud incoluntur, datum est, ad redimendam vexationem iustitiam. Et quia æquitas violatur, quoties pro eo, quod quis debet ex iustitia, aliquid amplius accipit, quasi non deberetur. Ita 218 Hanc ma-
nem. Cuar. reg. peccatum, §. 3. Corduba lib. primo quæstionar. quæst. 32. Medina Codice de restit. q. 25. Mercard. l. sexto capite. 16. Sylvestr. Gabr. & Adrian. apud Vasquez. de restitu. capite 7. dub. 5. numero 32. Lefsi. l. secund. capite 14. dub. 9. numero 93. & alij communiter.

Hæc sententia regulariter vera mihi. Addiderim tamen quandam limitationem, & exceptio- 219 Hanc ma-
nem. Poteat enim contingere, quod pretium gis probo illud ei derat non ab illo cui ex iustitia debebat cum limitatione vel omissione nihil debebat. Et tunc alii sententia qui dicunt, posse acceptum retinere. Quia licet tiam opus illud deberet, non tamen debebat facere in huic gratiam. Sic Sotus, quam impugnat Lefsi numero septimo. Quia quando res ipsa vendi non potest, affectus circa illam minime potest vendi; alioquin visurarius posset aliquid ultra fortè accipere non pro mutuo, sed quia in tui gratiam alteri det mutuum; & reuera ille qui dat pro affectu, quo in eius gratiam dedit mutuum, sed pro mutuo, quod solum intendit obtinere; quare accipis pretium pro re non digna pretio. Alter ego distinxerim, ut limitem secundæ sententie doctrinam. Nam tertius ille, qui dat tibi aliquid, ut facias, quod ex iustitia debes, duplicitate potest id præstare primò ut proximus in iurium non patiatur; & in eius gratiam, ac commodum; secundo solum in gratiam tui, quem diligit, & ne pecches, vel ne te periclio infamie exponas, vel pœna temporaria ea de causa subeundæ; si primo modo le gerat, pretium illud retinere non potest, secus si secundo. Ratio differentia est quia in primo modo qui pretium dat, vere dat pro re, quam tu gratis dare debes, & ad quam ius habet ille, cuius causam gerit. In secundo autem casu qui dat pretium non curat de immunitate alterius, aut pretium pro illa imperebit, sed de indemnitate tua, & bono tuo spirituali aut temporali, ad quod bonum ipse nullum habet ius ex iustitia; neque etiam tu cuius ille partes

EL SCOBAR
T. 1. fol. Mor.
Tom. V. VI. VII.
EL IV.

60 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

partes agit, & vilitatem procurat, debet tibi ex iustitia illud bonum; cum nemo habeat erga se ipsum iustitiam, non dat ergo pretium pro aliquo, quod tu deberes illi gratis dare, seu quod ex iustitia illi debebas, vel alteri, cuius partes agit, & ideo in hoc secundo cau non apparet, cur debebas restituere, quod acceperisti.

D V B I V M XLIV.

Tradis alicui *vinum* tuo nomine vendendum, quem scis venditum minuendo mensuram, vel aquam admisendo: Peccasne contra iustitiam tenerisne ad restitutionem?

D V B I V M XLIII.

Qui accipit, ut faciat quod debet ex aliis praeceptis, extra materiam iustitiae facere; debetne id restituere ex iustitia?

Restituere debet, praesertim si acceperat pro operibus debitis ex Religione in dei obsequium, vel etiam propter ea quae debentur ad propriam operantis vilitatem, aut etiam ob ea, quae ex charitate debentur. Quia id non est voluntarie datum, sed ab iniuio, qui aliter non poterat obtinere, quod sibi ex aliqua alia virtute debebatur. Et quia acceptio est iusta, saltem quando acceptum pro re quae soli accipienti ut illos erat, & nondavit: ex gr. si detur tibi pecunia, ne inebrieris, ne luxurieris, ne ludas: quae omnia tibi soli vilia sunt: vendis ergo id, quod emptori non est vtile, atque ideo non est vendibile. Sic Sylvestris. *Restitutio* 2. §. 2. Conar. Cordub. Medi. apud Vaquez *de restitut. cap. 7. numer. 33.* sed certe si haec lenitatis consequenter procedat, idem debet dicere de acceptis ob vitandum aliquod peccatum presertim mortale, cum omnia peccata mortalia habeant malitiam contra Religionem, quatenus incedunt Dei contemptum.

Minime debet restituere acceptum propter opus bonum, vel omissionem ex alia virtute ex debito iustitiae. Quia sine alterius iniuria acceptum est ex dantis voluntate: non est ergo obligatio restituendi ex re accepta, quia translatum est dominium a potestate transferre; neque etiam ex iniusta acceptione, cum non interueniat iniuria. Ita Card. de Lugo *ro. 1. de iust. d. 18. numero 67.*

Idem affirmo adiciens, ex debito alterius virtutis aliquando restituendum eirt, aliquando non. Ex. gr. aliquando erit obligatio restituendi premium acceptum proper opus, quod ex charitate erga proximum debebatur, aliquando non erit obligatio; ut si non tenebaris alieni extreme laboranti ex charitate subvenire, & nolis, nisi accepto pretio, id agere: non teneris ex iustitia premium reddere, quia iustitia non obligabat ad subveniendum ei, ut suppono: Ergo nec obligat iustitia ad subveniendum abque acceptione pretij, seu ad non accipendum premium pro subventione. Aliquando tamen erit obligatio ex eadem charitate non accipendi, vel etiam restituendi premium, quando scilicet charitas obligabat ad gratias subveniendum; quia ea obligatione posita, acceptio pretij impedit, ne possit fieri satis charitatis praeceptio, cum pretio accepto, non subveniatur gratis proximo, prout charitas praepiebat.

Peccas contra iustitiam, & ad restitutionem teneris. Quia tu re vera vinum illud vendis, ac in iustitiam per tabernarium tanquam per tuum ministerium censeri committere. Secus si vinum tabernario in isto pretio venderes, qui postea suo nomine cum illis fraudibus vendit: tunc enim non peccas, si absque grani tuo damno non potest illud vitare, eo quod non facile tabernarium valeas innuere, cui absque eo pericolo vendere possis. Sic Sanchez *lib. primo Decalog. cap. septimo numer. 37.* Molfesius *summ. tractatu oclano cap. 11. numero 63.* Lugo *tom. primo de iust. dict. 18. numero 84.*

Non peccas contra iustitiam, nec ad restitutionem teneris, si iusta adiit causa tradendi. *Nec peccas vinum tabernario, ut tuo nomine vendas, & constraintum tradas iusto pretio vendendum.* Quia ex iustitiam nec iusta causa simili potest absque peccato per ad resituacionem tuam apud viaturum deponere, etiam tenui licet, cum pecunia tua ad illicitas viaturum venisuras. Nam traditio vii, & depositio pecunie indiferens ex se est, sic Caietan. 2. 2. q. 78. articulo 4. bannes ibi quæst. 77. articulo 4. *diario primo ad secund. Arago. quæst. 62. articulo quinto Salom. ibidem controu. 2. sine Valent. dict. quinto quæst. 2. 1. puncto ultim. Molina tom. secund. tract. 2. dict. 33. 1. Rebellus p. secund. leg. 2. quæst. 16. dict. 4. num. 20. Diana tom. secund. tract. 6. resol. 44.*

Ego quidem existimo hanc sententiam haud solidi fundamento nit: Nam præter Diana reliqui Auctores loquuntur in cau omnino diverso, in quo non ex iustitiae solum ex charitate obligatis ad impedendum peccatum viaturi, quando sine tuo grani incommode potes, nec tu viaturum per viaturum exerceas, nec ille tuo nomine mutuum impertit. Aliud tamen est, quando tu vinum per tabernarium vendis: tunc enim ex iustitia obligaris ad fernandum emptorem indemnum, cui vinum vendis.

D V B I V M XLV.

In iuste Iones litteras alienas aperuit, quibus Antonius in Cura existens de Beneficio vacante admonebatur, iterum causas Antonio reddit, illum tamen prævenit, & Beneficium impetrat. Teneatur Iannes Antonio restituere Beneficium?

Non tenetur. Quia & si Iannes commisit iniuriam aduersus Antonium in legé? *Non tenetur.*

Sectio II. De Restitutione. 61

& apertis litteris, non tamen in comparando Beneficio, cum Antonius non haberet manus ius, quam Ianness. Sic Diana p. 2. tr. 6. ref. 33. Palio 10.2. tr. 13. de Benef. p. 1.1. §. 5. m. 7. citans Let. L. 2. o. 12. dub. 1. 8. n. 12. quodcumdat in prioribus editionibus innueni, inueni in posteriori num. 130.

226 *Tenuit plane.* *Tenetur plane.* *Quia violans iniuste secretum (ut *Volum. 5. vidimus*) tenetur, ad reparandum damnum, quod ea de causa sine in fama, sine in bonis fortunae passus fuerit is, cuius secretum iniuste violatum est. *Xigò qui iniuste violat sigillata epistole secretum eam aperiendo, ac legendio, tenetur ad reparandum omne damnum, quod ea de causa Dominus Epistole passus fuerit. Ita Lugo 10. 1. de inst. d. 18.n.104.**

217 Eiusdem sum mentis. Vnde si ea occasione,
ac publicatione in iusta Epistola secreta alius
certus imperaret beneficium, teneretur ad re-
stitionem pro hoc domino ille qui literas aper-
uit, & publicavit, cum ex ipsis iniuria totum
hoc damnum passus fuerit Epistolæ dominus.
Si ergo ipse fuit, qui iniuste Epistolam aperuit
imperare beneficium, multo magis tenebatur ad
restitionem damni, cum totum hoc damnum
ex sua iniusta actione procedat, ita ut etiam ab
alii illatum teneretur ipse compensare, & im-
pedire, quantum posset, ne ab aliis inferatur,
quanto magis debet ex iustitia impetrare, ne a
te ipso inferatur.

DVBIVM XLVII.

Faralis est quis modium tritici, qui valebat duos aureos, sed postea crevit premium usque ad tres; Postea ille restituere debet, & non debet tres aureos, si Dominus venditurus esset id quando duos valebant.

Non debet tres aureos sed duos solum
restituere quia solum debet reddere 231
quantum valet damnum domino illa. *Non debet*
tum: Cum ergo dominus non sit damnificatus tres aureos
quoad illum excessum, nam triticum non erat restituere.
habitum apud dominum illum valorem, non
est aliquid pro excessu, quem nunc habet,
restituendum. Sic Bonac. de contract. dissin.
1. question. tertia punto 11. numero 9. & prob-
abiliter dicit Diana part. secund. tract. tertio
refol. 51.

232.
Tres debet
restituere
aureos.
Gebet tres aureos restituere, sive triticum
reddere iuxta sumnum valorem, sive intrinsecum,
sive extrinsecum, quem habuit tempore intermedio. Quia cum res maneat Do-
mini, valor etiam extrinsecus domino crescit.
Si ergo res conservata est usque ad illud tem-
pus, iam ex parte fortunæ domini auctæ sunt
qui habet in bonis rem maioris pretij, unde
cumque illud augmentum prouenerit. Non
potest ergo fur priuare dominum illo augmen-
to sine nota iniustitia, quam committit
dum eo tempore, quo triticum plus valet, non
restituit domino, prout restituere deberet. Ita
Nauarra sum. cap. 17. numero 26. Gabriel. in
4. distinctione 15. question. secund. articulo 3.
dubio primo conclus. 3. Syluest. 7. Furium. ques.
16. Angel. ibi. §. 4. 4. Malder. 2. 2. tractat. 4. cap. 1.
dub. 9.

118
Tunc
ad 100, quatenus potest iuste petere, quod
ca bona ipsi a pliccenti, qui per fraudem
impedit, ne talia bona appilcentur, videatur iniuriam
in fiscum committere, & per consequens
obligationem restituendi contrahere. Sic Diana
p.3. tr.6. ref.35. Mol. to.1. de iust. tr.2. d.9. 5. n.36.
Laym. l.3. sett. 5. tr.2. v.6. n.4. Sot. de iust. l. 1. q.
6. 6. 6. Calisto de l. p.6n. l. 2. t. 15. §. ex his.
N.

Non teneat. Quia huiusmodi occupatio bonorum constituta est in peccatum criminis, sed peccata non debetur ante sententiam fatem declaratorum criminis, ut communiter fatentur Doctores, inquit soluenda non est ante sententiam constitutam peccata, quia ipsa peccata solvi inbeat. Ergo sententia non secura, peccata huiusmodi non debetur. Ita Tanner. 2.2. d. 5.9.6. dub. 2.2.7.6. Leof. 1.2.12. dub. 1.8. m. 13.4. Azor. 10. 1.1. 5. c. 8. q. 5. Sanchez. 10.1. Deical. 1.2. c. 2.2. m. 2.2. Vasq. 2.2. 10.2. d. 17.5. c. 12. m. 13. q. 1.4. Nau. sum. c. 18. n. 49. & alij.

Escob. & Med Theol. Moral. tom. V.

231
Non debet
tres aureos
resistere.

232.
Tres debes
restituere
aureos.

233
Medium
capi o viam

Mediam capio viam afferens, non atten-
dendum esse in restitutione ad valorem, quem
res habuit, sed ad damnum, quod domino illa-
cum est per iniustam ablationem, autreten-
tionem. Quam quidem sententiam, & regulam
ego verissimam existimo, si debito modo intel-
ligatur, quare Medin *de restitutione questione 6.*
Valq. *de restitutio. cap. 5. §. prim. dubio 12.*
Turrian. *de insit. distinctione 10. dub. secund.*
Rebel. *de insit. part. prim. libro secundo que-*
stione 6. MO. tomo tertio dist. 725. num. 6.

huius meæ sententiæ A-
riant multum in huius regu-
ad casus particulares ap-
plicatione, vnde
ipsi consu-
lendi.

F DVBIVM

DVBIVM XLVIII.

An quando dubitatur, an dominus rei seruatur suis triticum, verb. gratia ad tempus, quo plus, vel minus valet? In dubio indicandum sit contra furem secundum id quod virtus est domino?

²²⁴ **I**n favorem domini est indicandum. Quia dominus potuisse illo maiori pretio vendite. Sic Valsq. de ref. c. 5. §. 1. dub. 12. n. 77. & hanc esse communem aliorum Doctorum sententiam docet Lel. l.c. 2. 12. dub. 16. n. 109.

²²⁵ **N**on est indicandum in domini favorem. In favorem furius indicandum est, & aliquid detrahendum de meliori statu, ac valore, quem res habuit, propter illam incertitudinem. Quia pro domino incerto non debet tantum restituiri, pro certo. Ita Lef. citat. Turrian. de iust. d. 10. dub. 2. n. 7. Lugo tom. 1. de iust. d. 18. n. 133. Molina tom. 3. d. 72. n. 8. Diana p. 2. tr. 3. resolut. 52. Inmo Valsq. à sua sententia discedens, huic se dedit.

²²⁵ **M**agiis mihi hac placet sententia. Mihi magis hac placet. Quia quoties agitur de restitutione lucri cessantis, vel damni emergentis, regula generalis ab omnibus tradita est, quod debet restituiri fieri non integrum, sed iuxta maiorem, vel minorem talis lucri, vel vitandi damni certitudinem, quantum scilicet spes illa incerta valere poterat, attentis ijs omnibus, quibus effectus poterat impediti. Et hoc etiam si obligatio restituendi ex delicto descendat. Cum ergo in causa nostra agatur de restituendo maiore valore rei, quam habuit, eo quod poterat eam dominus vendere tunc, quod lucrum ob futurum pendit; non debet fieri restitutio integra illius lucri, quando dubium est, an dominus vendere voluisse, sed solum quanti illa incerta spes potest estimari.

CAPVT XVIII.

Circa obligationem restituendi ex cooperatione ad damnum iniustum.

DVBIVM XLIX.

Et cooperantes ad damnum iniustum ad restitutionem obligentur esse necesse, eos ita influere, & concurre ad damnificationem, ut sine illis damnificatio iniustano fierent?

²³⁶ **N**ecesse est. Quia si absque eorum cooperatione ea damnificatio iniusta fuerit, accidentale est, quod ipsi sua

cooperatione concurrent. Ergo ad restituendum non tenentur, qui simpliciter non concurre ad inferendum damnum. Sic D. Thom. in 4. d. 15. q. 1. a. 5. ad 3. quest. Nauar. sum. c. 17. n. 17. D. Anton. Sylva. Palud. Richard. apud Lessi. libro secundo cap. 13. dub. 2. numero primo. Layman. l. 3. sect. 5. a. 2. c. 5. n. 5. Gab. Adrian. Angel. Alexand. Alensi. quos affect Valsq. de ref. c. 9. §. 1. num. 2.

Necesse non est, sed sufficit, quod causa ²³⁷ illa influat, & concurrit ad opus, & damnum *Non est ne iniuste illatum. Quia quoties tuum consilium cesse.* verè mouet, & influit, licet eo deficiente, damnum id inferatur, adhuc tu verè es causa damni. Ita Caet. Sotus. Med. quos refert, & sequitur Valsq. n. 3. ref. n. 2. Mol. to. 3. d. 736. n. 5. & alii recentiores communiter.

Existimo hanc sententiam esse veriorem. Quia esse causam, non est, quod illa deficiente efficiat non fieret, sed quod illa etiam influat de facto in fluxu proportionato in suo genere. At tunc re vera consilium tuum influit, cum ab illo mouatur fuit de facto ad furandum, licet non ab illo solo: Ergo re vera denominat te causam damni, ac per consequens facit te restitutionis reum, ad quam solum requiritur, quod vere sis causa damni iniuste illati.

²³⁸ **H**oc mikli verina.

DVBIVM L.

Quando volenti furari post duodecim dies, consulisti furari cras, tenerisne ad totum damnum restituendum?

Teneris quidem. Quia ad id totum cooperatus es. Et quia si non furatus ille fuisset cras, potuit ante duodecimum diem mutare consilium, vel alius modis à furo impediri. Sic Mol. to. 3. d. 736. n. 3.

²³⁹ **T**eneris quidem.

Minime teneris. Quia ille non verè furatus est, quod tu consulueris, tu enim non consulisti futurum, sed ex suppositione futuri, circumstantiam temporis, que parum, vel nihil damni domino superaddit. Unde qui iniuste vel iniuste occidendum est meridie, petere potest, vt tribus portius horis ante meridiem occidatur, qua hora minor concursus hominum erit, vel ipse erit melius ad mortem dispositus, nec per hoc censetur ad suam mortem cooperari, quia id solum petit ex suppositione, quod occidendum sit, sic in causa nostra non censetur cooperari ad futurum, qui ex furi suppositione solum consulit horam, vel diem. Ita Cardinalis de Lugo tom. primo de iustit. distinctione 19. numer. 70. 15.

²⁴⁰ **E**quidem si consilium tuum non fuit abolutum, sed conditionatum solummodo, vt *Auctoris* si furatus erat, furaretur cras: vel si fur. resolutio. non est motus tuo consilio ad furandum, sed solum ad temporis circumstantiam ex suppositione, quod furatus erat, nullam reor te restituendi habere obligationem, nisi forte illa circumstantia referret ad ipsam substantiam furti

Sectio II. de Restitutione.

63

huc ponendam, & esset spes, quod fortum dilatum impeditur. Altoquin potuit illud consilium esse bonum, vt si dies a fine statuta esset festina, in qua deberet etiam festum violari propter opus servile necessarium fortasse ad fortum exequendum.

D V B I V M L I.

Quando adest perseverans dubium, an ex tuo consilio, vel cooperatione secutum re vera fuerit damnum, teneatne partem aliquam restituere?

De Mandante.

luffio.

D V B I V M L I.

243
Non teneat vel partem aliquam restituere, perseverante dubio post sufficiens examen. Quia in dubio melior est possidens conditio. Sic Gordon. 10. Thol. mor. 1. 5. q. 2. c. 2. §. 4. n. 13. Sylu. v. Refut. 5. q. 6. Ioan. Medina de ref. q. 7. Henr. l. 14. c. 3. n. 4. lit. C. Reb. Sayr. & Tabin. apud Sanch. l. 1. Decal. c. 10. m. 4. 4. Diana p. 2. 18. 5. refol. 8. & p. 3. tr. 3. ref. 20. & 63. alios afferentes recentiores.

244
Teneris restituere partem pro ratione dubij perseverant. Quia ille, qui causam iniustam damni appulit, equiparare debet ei, qui cum fide dubia incipit rem aliquam possidere; his autem facto postea examine, & perseverante dubio, debet partem restituere iuxta dubij proportionem. Et quia si constat unum ex tribus, qui singuli causam insufficientem apposuerunt, damnum intulisse, & quinam ex illis sit ignoratur, debent singuli restituere plus minusve pro maior, vel minor probabilitate, quod ipsi damnum cum effectu intulerint. Ergo similiter in caso nostro. Ita Mol. tom. 3. de inst. d. 7. 36.

245
Ego distinguendum existimo inter eum, qui consilium v. gr. dedit, & dubitare, & inter eum, qui suffragium tulit, & ignorat, num fuerit inter priora, quibus damnum illatum est, an inter posteriora. In primo caso videtur esse contra illum praesumptio, quae in foro externo, dum consilium datum probatur, & non probatur eius mensura, condemnabitur, quia praesumptio est, quod consilium, secuta postea executione, acceptum fuit, & mouit, quia praesumptio etiam in foro interno locum habet, vt atomor Sanchez libro prim. Decal. cap. 10. numero 44. ponem in eo eti obligationem restituendi integrum datum. At vero quando dubium est, an suffragium unum illud damnum intulerit, non est posse illi aut praesumptio aliqua pro effusione suffragij suppono enim quod aliqua suffragia nihil damnum dedere, nam fuerint superflua, nec maiorem esse rationem ad inducandum de his, quae de illis) rite esse in possessione eum, qui suffragium tulit, videatur, arque adeo procedere primam sententiam. Adhuc tamen in hoc calo sentio cum Molina, facto examine, ac remanente dubio, teneat eum, qui suffragium tulit iniustum, ad restituendam. Erob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

tuendam partem pro ratione ac mensura dubij. Quia si habes aliquid alienum, & ignoras, quis ex tribus sit Dominus, debes restituere, dando singulis plus minusve iuxta dubij proportionem, vt docent Caeteran. 2. 2. quæst. 62. artic. 5. ad 3. & Sotus libro quarti. de inst. quæst. 7. artic. 1. ad 3. Ergo similiter si dubitatur, quis ex tribus damnum intulerit, singuli debent partem restituere pro dubij ratione.

246
Non teneat ad restituendum

Mandat quis homicidium, vel furtum patrari, sed voluntate mutata, renocat mandatum, & hoc mandatario intimat: qui tamen putat id a mandante non serio dici, & ex vi prima iussionis occidit, aut furatur mandans, teneatne restituere damnum?

247
Ecole ex scellio. prim. Carmina illa luffio, consilium &c. & circa verborum ius. Quæstio fit, an mandatarius ad restituendum teneatur, si fallo credidit, iussionem illam non fulsile verè renocatam? Non teneatur. Quia per ipsum non fecit, nec effectus sequitur iam ex suo mandato, sed ex ignorantia mandatarii putantur verba illa in alio sensu, vel alio fuisse animo prolati. Et quia si confulens homicidium putavit bona fide, sufficere revocationem solam consilij, non est irregularis, etiam si sequatur ex vi consilij prioris, alioquin esset necessaria bona fides, si non ex consilio, sed alio modo queretur nex, ad excusandam irregularitatem: Ergo a fortiori si mandans bona fide putavit, mandatum esse sufficienter renocatum, non contrahet restituendi obligacionem: ad minus enim teneatur mandans, quam confulens, vi impedita suum influxum, mandato renocato. Sic consequenter ex causa illo irregularitatis debent profiteri Diana part. tercia tract. secund. refut. 14. & alij, quos afferunt.

Ad restituendum
teneatur.

Tenetur quidem ad restituendum. Quia ad hanc non est attendendum, quod ex eius culpa mandatum postea non renocetur, sed sola culpa commissa, quando primum mandauit, quidquid enim ex illa culpa sequitur, licet sine vila nona eius culpa sequatur, imputari debet mandanti in ordine ad restituendum, nec potest impediti ille influxus, nisi impediatur, quod mandatarius in operis executione moeatur à mandato prius accepto. Hoc autem impeditur per mandati renocacionem ipsi intimatam, & ab ipso intellectam. Quanis enim ipsi intimetur si ipse propter suadatatem, vel distractionem non perciperet, vel

F 2 non

64 Theologiæ Moraliæ Lib. XXXVII.

non attenderet, non impeditum influxus prioris mandati, quia adhuc verè mandatarius in opere exequendo à priori mandato moueretur. Perinde verò est, non intellexisse sénium verum eorum verborum, ac illa non audisse, aut non percepisse. Qui enim non intelligit verborum significacionem, quamvis materialiter verba audiat, non tamen audit formaliter. Si ergo constat mandanti, renocationem suam non esse auditam, seu intellexitam à mandatorio non excusat ab obligatione restituendi, quia adhuc effectus fit dependenter à priori mandato, & ab illo mandatarius mouetur. Ita Cardinal. de Lugo *tomo primo de iustit. d. 19. numero 26.*

²⁴⁷
Huic ap-
plando sén-
tentia.

In rigore metaphysico loquendo veram hanc sententiam existimo eius fundamento applaudens. Nec enim rationes pro prima expressè videntur. Nam prima iam ex ipso nostræ sententiae fundamento corruit. Ad secundam respondeo, doctrinam illam fallam esse, si univeraliter intelligatur, nam bona fides confitentis excusare poterit nonam culpam consilii, non tamen impedit influxum consilii præcedentis in effectum, quod insuffit ad irregularitatem contrahendam, & ad restituendi obligationem. Nam si consiliosus, vel mandans renocationem per nuncium misisset, qui nuncius falso diceret, se litteras mandatorum dedisse, mandans, vel confitentis bona fide putaret, se satisfecisse, ac sufficieret renocasse, & tamen non liberatur ab obligatione ex opere sequitur, quia re vera renocatione non fuit intimata, & per consequens nec mandati aut consilii influxus fuit sufficieret impeditus.

D V B I V M L I V .

*Quis mandauit fieri Antonio damnum,
& non potest tam tempestuè admone-
re mandatarium, ut ab infiſtione
damni desistat: Debetne Antonium
admonere, ut rebus suis consulat?*

²⁴⁸
Non debe-
monere.

Non debet. Quia in hoc differt mandans à confitente, quod mandans solum debeat renocare mandatum, confitens vero debeat etiam monere verb. gr. occidendum, quando videt renocationem consilii non sufficere ad homicidium impediendum. Sic Stephan. de *Amila de censur. part. septim. d. 6. sectio. secund. dub. quart. conclus. 3. Henr. libro 14. cap. 16. numero secund. Villalob. tom. primo sum. tractat. 21. difficultat. 20. num. 7. & videtur tenere Diana p. 3. tract. 2. reſolnt. 14.*

²⁴⁹
Debet mo-
nere.

Debet profecto. Quia mandans homicidium non solum debet renocare mandatum, sed etiam monere occidendum, ut caueat, si renocatione mandati non sufficiat. Ergo strictiori iure tenebitur eum mouere, si non possit primum renocare mandatum: Tenetur enim ratione id præstare, quo possit proximi, quem le-

dere intendit damnum evitare. Ita Cornejo in 3. p. tr. 5. d. 1. dub. 2. q. 2. n. 2. Turrian. de *censur. l. 7. d. 6. 3. dub. 3. Hurtad. de irregular. d. 2. diff. 6. num. 2. 4.*

Ego vero distingendum reor. Nam vel mandans potest monere proximum absque periculo longe maioris proprii damni, vel non potest. Si potest teneat proculdubio eum monere, ut mandati impedit executionem. Quia ²⁵⁰ *stimo.* etiam si damnum esset illatum, debet restituiri, quando potest id fieri sine longe maiori damno proprio, ut omnes séniantur. Ergo à fortiori, quando nondum est illatum, debet impediti etiam cum equali periculo, vel non longe maiori damni proprii. Si non potest, non tenebitur. Quia sicut non est obligatio restituendi cum gratiori longe incommodo proprio, ita non erit obligatio impediendi effectum ex causa iniuste posita, quando iam non est in tua potestate, nec potest impediti absque longe maiori tuo incommodo. Vnde si mandans damnum fortunarum Antonio inferri: nec potest mandatum renocare non teneatis cum gravi infamia tua; vel etiam cum longe graviori damno tuo fortunarum Antoniu[m] præmonere, sed insuffici potest damnum illatum relarcire, ad quo i planè teneris; quia id ex tua actione iniulta processit.

D V B I V M L I V .

*Qui non mandauit, damnum alteri inferri, sed ratum posse habuit, tene-
turne ad restitucionem,
sicut si man-
dasset?*

Q Via Regula 1. iuris docet *ratibabitio-
nem retrorabbi, & mandato non est du-
bius comparari. Habetur reg. Ratibabitio. Tene-
tione 10. de reg. in 6. Sic natu. sum. c. 17. quidem.
n. 133. Angel. v. Furium §. 20. Sylvest. & Palud.
apud Valq. de ref. c. 9. §. 1. n. 18.*

*M*inius tenetur in ordine ad restitucionis obligationem in foro conscientiae: Quia ratibabitio subseqüens non potest me villo modo non tene-
re, cauam damni iam illati, non pos-
sum enim nunc verè producere effectum præ-
teritum: Ergo damnum illud non processit
ex mea iniuria, atque adeo non teneo resti-
tuere ex iniusta lesione. Sed neque teneo ex
re accepta, cum illa ad me non pronenerit: Er-
go ex nullo capite teneo. Ita Medina q. 7. de
refut. ad 4. argument. Lefluis libro secundo
cap. 13. dub. 3. numer. 12. Valq. de ref. c. 9. §. 1.
num. 19.

Tenetur quidem ad restituendum, si ratibabitio subseqüens esset causa saltem conser-
uans damnum illatum, ut si esset causa, quod
non restituatur, tunc enim iam esset coope-
ratio ad iniultam retentionem subseqüen-
tem. At respectu præteriti nullo modo po-
test ratibabitio esse causa cum positum iam
inueniat effectum, ad illam vero iuris regu-
lam respondeo ratibabitio subseqüen-
tem posse non physicè, sed aequivalenter,
& per fictionem iuris acceptari eisdem
iuris

²⁵³
*Auctori-
satione
sententia.*

huius interpretatione in ordine ad aliquos effectus pro mandato; hoc tamen non habere ex natura sua, atque ideo in foro externo non potest inducere obligationem restituendi, quia fundari debet in vera casalitate, non in fida. Potest tamen prodeste ratihabitio ad firmando aliquos contractus, ad quos a iure acceptatus loco mandati. Potest etiam inducere obligationem ad poenam post sententiam, quia leges instae in poenam possunt ratum habentem obligare ad restitutionem, ne detur occasio scelerum sub ipe futurae ratificationis.

a restituendi obligatione non eximatur. Quia consilium non influit propter voluntatem per seuerantem consilientis, sed propter motum utilitatis, vel commoditatis, quam in opere in quo illi manifestauit. Haec autem motiva sunt fient arma, quibus si aliquem ad homicidium, vel fursum semel iniuste armasti, licet postea petas, ne illis vtatur, semper denominant te causam damni inferendi, nam totum illud prius voluisti in causa, & prouidere debebas fore ut postea non posset, etiam si velles arma repetere, vel motiva illa, quibus animam ad operandum damnum instruxisti.

De Consilente.

Consilium.

DV BIV M. LV.

Qui consilio aliquem ad damnum inferendum mouet, & postea re integra consilium renouat, & consilat illi cui, consilium dedit, eum serio, & ex animo non coactum, vel propter aliquem extrinsecus respectum id agere: Damno fecito, hic liberne est a restituendi obligatione?

²⁵⁴ **L**iber quidem est. Quia operator damni iam proprio ex marte rem gerit, cum illius consiliarius iam se omnino exemerit a delicti illius participatione dum consilium renouant. Sic Nauarta, Saloni, & alij, quos refert Lessi. l. 2. cap. 13. dub. 3. numer. 18. dicens eam sententiam non esse improbabilem. **P**roposit. in 3. p. 9. 5. de irregulari. dub. 8. num. 6. 2. & 6. 4. **D**iana p. 2. tr. 2. ref. 17. & 18. **L**ayman. l. 2. tralb. 6. p. 2. o. 5. numer. 7. **A**ula de censur. p. 2. capit. 5. d. 3. dub. 7. **T**anner. 2. 2. d. 4. qu. 6. dub. 14. numer. 394.

²⁵⁵ **N**on est liber. Quia consilium renouatum adhuc influit, & si consilium abortum vel homicidium ad vitandam infamiam ostendens modum etiam si postea consilium renocet, & consulat contrarium, poterit adhuc qui consilium accepit moueri ab iis motiis, que ei prius propositi, vel alii arbitrii vii, quas ei manifestavit, & tunc illius consilium, non obstante renocatione influit, & facit eum restitutiois obligationi obnoxium. Ita docent agnoscentes quoad hoc sententiam inter mandatum, & consilium Molini. tom. 3. d. 7. 3. 1. Lessius ubi supra, deb. quinto Valq. de restitutio. cap. 9. 8. prim. numer. 10. & 11. & alij communiter.

²⁵⁶ **R**espondet singendum esse reor. Aliquando enim consilium pertinet ad sciendam, solum veritatem, aliquando vero ad sciendam utilitatem, & commoditatem: In primo casu, si serio consilium renocetur, liberabitur consilens ab omni obligatione. In secundo autem casu fieri potest, ut consilium renouatum adhuc influat, uti exposui, & ideo qui dedit Escob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

DV BIV M. LVI.

Quando consiluisti alicui duellum, vel homicidium, & u, cui consilium dedisti ea occasione occisus fuit, esne irregularis tenerisne re- situuer

Iregularis es, & ad restitutiois teneris. ²⁵⁷ Quia ex tuo consilio damnum sequutum est, Irregularis quo contrahitur irregularitas poena, & es, & ad restituendi damnum obligatio. Sic Suarez de censur. d. 4. 4. s. 3. numero 18. Nauar. & teneris. Coninch. quos refert Huet. ad. 2. difficultat. 6. numer. 22. Aula de censur. part. septim. d. 6. s. 7. secund. dub. 5. concil. quart. Sayr. in clavi libro septimi cap. tertio numero 3. Cornejo in 3. p. tralb. 5. d. 1. dub. 2. quastion. 2. num. 3. Villalob. sum. 10. 1. tr. 2. 1. difficult. 20. num. 16.

Non est irregularis, nec ad restitutiois teneris. Quia irregularitas ex consilio homicidij non est, in iure inflicta, nisi quando consilium directe tendit ad ipsam occisionem, tunc enim secuta occisione, ad quam consilium tendebat, irregularitas contrahitur. Ita Turrian. de censur. l. 9. d. 6. 3. dub. quarti. Huet. ad. citat. Praeposit. in 3. p. 9. 5. dub. 10. n. 76. Quibus occasione dedic. P. Valq. 1. 2. d. 100. nu. 45. vbi dicit, eum, qui alteri suader furtum, ex quo fecit illum puniendum poena capitali irregularitatem non incurrit. Henr. l. 14. c. 16. nu. 1. Lug. to. 1. de iust. d. 19. n. 40.

Ego quidem cum his sentiens, hanc sententiam admodum probabilem esse reor non solum quoad irregularitatem, sed etiam quoad restituendi obligationem. Hoc tamen limitandum propono, ut non procedat, quando eo animo consilium illud dedisti, ut ille occideretur, vel aliud damnum incurriteret. Tunc enim vere causa fuisse illius damni. Nec alia de causa David dicitur occidisse Uriam gladio filiorum Amon, nisi quia in bello alioquin iuste eo animo confituit Uriam in loco magis periculoso certaminis, ut ab hostibus occideretur.

²⁵⁸ Non es ir- regularis & nec teneris ad restitu- tionem.

²⁵⁹ Cum his sentio.

66 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

D V B I V M L V I I .

Consulens furtum minus ex bonis *Antonij*, ut aduertat aliquem à farto maioris ex bonis *Ioannis*: teneatne illud minus damnum *Antonio* restituere?

260
Certum ista-
110.

Quando illa duo mala inferenda erant idem persona, certum mihi est non debere consulentem quidquam ei restituere. Quia utiliter potius eius negotium gelit, verbi gratia si volenti occidere Antonium consilio, ut auferat ei pecuniam, & non vitam, non potest Antonius de huiusmodi consilio conqueri, sed potius gratias agere. Vnde licet consiliarius open furi obtraherit, psumque iuberit posuisse ad furtum exequendum, ad restitutionem non tenebatur; quia id totum fecit in gratiam Domini, ut eum à nece iniusta liberaret. Difficilias est, quando vtrumque malum respicit diversas personas, an si consulat quis furtum minus ex bonis Antonij ut furem auerterat à farto maioris ex bonis *Ioannis*, teneatne restituere illud minus damnum *Antonio*?

261
Non licet.

Minime licet. Quia cum fur de Antonio non recordaretur, ut ei damnum inferret, consulens id, causa est singularis totius illius damni: cum neque ex iustitia, neque ex charitate tenebatur huiusmodi furi consilium exhibere. Ergo debet Antonio illud minus damnum refarcire. Sie *Valquez de restitu. c. 9. §. 1. m. 14.* quando fur tantum decreuerit furtum maius *Ioanni* facere, &c. alij.

262
Licet plane

Licet equidem. Quia qui solum dicit, minus malum esse furtum Antonio factum quam *Ioanni*, explicat solammodo veritatem honestam, non reddens per hoc possibile furtum, quod antea fieri non posset, sed solum excludit furem à domo *Ioannis* ostendens maiorem malitiam illius furi, quam alterius minoris, quod propriè non est allicere ad alium furtum, sed remouere ab isto, ostensa maiori malitia eius. Ita aliqui apud *Nazarrum*, & *Salonium*, ut annotat *Sanchez lib. 7. de matrimonio. dub. 22. n. 14.*

263
*Autoris
resolutio.*

Ego autem existimo, negari non posse, quot aliquando valeat licite consilius minus malum volenti omnino facere vel virtutem, vel alterum è duobus, nec data spe eum ab utroque auerendi. Quia consilium illud non est absolutum sed conditionatum faltem implicite, quod est dicere si alterum faciendum est, hoc minus malum potius, quam illud maius praesta. Vnde etiam si mala illa sint respectu diversarum personarum, cogitanti iam de illis duobus malis consulere poteris, ut faciat minus furtum. Antonio, & non grauius *Ioanni*. Quia per hoc solum explicas illi veritatem quendam certissimum, quod scilicet manus peccatum sit hoc quam illud; nemo autem potest rationabiliter esse iniutus aut conqueri, quod veritatem utrum & honestam explices indigentiam licet Antonius ius habeat ad rem suam, non tamen, habet ius, ut non explices proximam.

mo veritatem honestam. Quod quidem negari non potest, si fur te de hoc interrogasset; deberes enim tunc veritatem respondere. Quod autem id non interroget, parum videtur referre; quia etiam nō interrogatus poteris suggerere veritatem, quam ipse utiliter interrogaret, & quam interrogatus explicare deberes. Quare in hoc magis consequenter videtur locutus *P. Valquez*, ubi supra concedens, quod dubitanti inter malum minus *Antonij*, & maius *Ioannis* & volenti alterum facere, licet consulete minus *Antonij*, quam *Sanchez*, qui id negavit licere, nisi vellet omnino facere virtutem.

D V B I V M L V I I I .

In eo casu, quo licet minus furtum consulere sine restituendi obligatione, potissimum etiam absque eiusmodi obligatione consuli aequaliter malum paratum ad alterum faciendum.

Verbi gr. volenti *Antonio* futuri modum tritici, vel pecuniam potius furetur in gratiam tuam, quia desideras triticum illud ab *Antonio* emere. Ita volenti furari centum à *Petro*, vel à *Ioanne*, dubitanti utri furetur, an consuleat possit, ut furetu potius *Petro*, quam *Ioanni*, qui amicus tuus est?

Minime licet. Quia electio aequalis mali nullam rationem boni inducit, quo possit cohonestari, ac proinde obiectum talis consilii malum est. *Minime licet. Sanchez de matrimonio. lib. 7. a. undecimo n. 26.*

Licet omnino. Quia obiectum talis consilii non est malum nam explicite vel implieite obiectum, est, ut supponi debet; Ergo consilium ex obiecto iniustum non est. Non enim consilii, si furandum sit, ut fiat potius hoc furtum aequaliter, quam illud: hoc autem conditum nihil continet contra Dei praeceptum, aut voluntatem; immo huiusmodi obiectum videtur esse tale, ut sit volibile à Deo; Dens enim iuxta fatis communem Philosophorum sententiam determinat individuationem effectum, qui sunt à causis secundis; quare quando fur habet voluntatem furandi ex concordia Dei provenit, quod fiat haec numero volito circa tale obiectum potius, quam alia numero diversa, que posset esse circa idem omnino obiectum. Deus ergo licet non velit absolute quod fur velit furari, vult tamen quod si velit furari, velit potius per hunc actum voluntatis A, quam per actum B, omnino aequaliter, qui posset esse circa idem omnino obiectum materiale, as formale. Illa ergo electio conditionata inter duo peccata aequalia non continet ex parte obiecti aliquid in ordinatum, sed potest esse cum omnimoda à peccato averse. Ita *Lugo 10. 1. de iust. d. 19. n. 52. Carbon. de restitu. questione 69. in solution. ad 4.*

Veribus existimo, non solum non obligari ad restitucionem ut *Sanchez* concedit, sed nec etiam peccare, qui consult aequaliter furtum respectu eiusdem personæ. Quod etiam verum puto in furtis aequalibus respectu diversarum

larmi personarum quando iam fur de vtraque cogitar, & non potest dimoneri à furto alteri ex illis inferendo, & anceps est inter illos. Et quidem quando fuita qualia sunt respectu eiusdem personae, non video dubitandi ratione. Quando verò fuit respectu diversarum, dubitari magis posset, quia tunc videtur consulens inclinare positinē furem ad damnum Petri inferendum quare videtur esse Petrus rationabilis inutius, & conqueri posse de illa inclinazione adhuc contra ipsum, quoniam fur adhuc dubius erat. Ceterum in rigore non videatur id esse contra iustitiam. Quia ego habeo in etiam tunc avertendi furem, quantum possum a fato mihi, vel meo amico facienda. Ergo possum petere absolutè, ne amico meo furetur ergo possum petere, vt si sit furatus non foretur meo amico in mei gratiam, per hoc enim non inclino illum direcē ad furandum ait, sed ait a fato inferendo amico meo, licet ex hoc indirecte levigatur damnum alterius proprii firmam decretum, quod fur habet furandi alicui.

Confessus.

De consentiente

D V B I V M L I X.

Scholasticus, cui defunt requisita accidentalia ad suffragium, peccare, suffragium ferendo?

168 **P**remitto consentientem in presenti appellari eum cuius consensus desideratur; & influit ad effectum in iustitiam, ut consensus Principis, Senatoris, Elektoris, & similium, qui suffragij aliquid decernunt. Is autem, cuius consensus non praestat auctoritatem, nec influit, non tenet ac restitutionem, cum non sit causa damni. Porro aliqua, que specialiter magis spectant ad Scholasticos, qui in aliquibus Academis suis habent eligendi Magistros, qui stipendijs publicis cathedras moderantur, adnotare libet, certum autem mihi, scholasticum, cui defunt substantialia requisita ad ius suffragij, si se ingrat ad id ferendum, peccare contra iustitiam, & ad restitutionem teneri ei, cui fuit suffragio damnum intulit. Requisita autem substantialia sunt, quod fuerit auditor illius facultatis, vel scientiae, ad quam cathedra conferenda pertinet, per annum quare qui cum sit Theologia auditor in Cathedra iuris Canonici, vel cuius suffragatus, peccat contra iustitiam, quia ius suffragij non habet. Item qui plures cursus finit, vel qualitates, quam habet, unde suffragium ipsum est magis qualificatum, & alijs mindis qualificans preponderat, peccat contra iustitiam, quia defunt substantialia ad illud genus suffragij. Ceterum etiam mihi, quando non defunt requisita substantialia, sed accidentalia solum suffragium esse validum, atque adeo non peccari contra iustitiam si, alias fatur iuxta concurrentem iuris. Accidentalia vocito, si non sit matriculæ Scholasticorum ad-

scriptus, si non habuit approbationis schedulam, quæ prius exigi solet à publico Grammatices Preceptorē ad superiorē disciplinam audiendam, idem dixerim de eo, qui aliqua commisit, ob quæ in pœnam, vel ob suspicionem suffragio priuatus ex Academia statutis, quæ priuatis suffragio actino eum, qui fuerit in celis domum alium ex oppositoribus, vel acclamaverit publicè ob eius gratiam, vel si munera accepit data eo animo, vt pro aliquo suffragetur, & similia. Quæ tamē omnia dāt quidē ius vt suffragio priuatur, ante sententiam tamen & condemnationem non debet à suffragio abstinere, & hoc videat praxi receptum, nec in alio sensu statuta illa accepta esse crediderim. Iam quæsierim, num scholasticus habens huiusmodi defectus accidentales peccet?

Peccat plane. Quia antequam suffragium ferat, interrogatur sub iuramento, an aliquod ex illis statutis violauerit. Sic nonnulli, quos, preslo nomine, memor Lugo de inst. 1. d.

19.n.57.

Non peccat. Quia illa interrogatio debet intelligi iuxta mentem interrogantis, v.g. si loquuntur est cum oppositoribus in materia graui ad id negotium pertinenti. Quare si de alijs rebus loquatur, vel leuitate de eo negotio, nihil refert. Et quia quoties non praecedente infamia, vel indiciis probatis interrogatur, nec praecedente semiplena probatione, non tenetur se prodere, sed potest equinocatione vi, & negare in aliquo sensu, vt viter periculum. Ita Sanchez l.2. Consil. cap. prim. dub. 52. & 53. & alij apud ipsum, Rebello l. 3. de iust. questione 7. qui nimis strictè loquitur.

Cum his opinor. Nam illa omnia interrogantur, & suffragium auferunt propter praefumptionem suffragij non recte, & sincerè dandi. ²⁷⁰ Cum his opinor. Quare qui scit, se in his omnibus motu non fuisse, vt à iustitia debito declinet, sed curatur si iuxta merita suffragari, perinde ac si ea non praecellissent, jam curat iuxta mentem interrogantis, & pricipientis, qui de ijs rogat, quatenus rectam suffragium impetrare possunt, & quatenus ad id mouere potuerunt.

D V B I V M L X.

Si Scholasticus interrogatus an aliquod ex securatis uniuersitatis accidentalibus violauerit, neget, & ita absoluantur, & suffragium ferat, senetur postea ad restitutionem, si causa fuit, quod qui dignus erat, cathedram non fuerit asecutus?

Tenenetur plane. Quia qui interrogatus negavit iniurie manet priuatus iure suffragij perinde ac si fuisse condemnatus. ²⁷¹ Teneatur quidem. Sotus, & Ledesma apud Sanch. l. secund. Consil. capite prim. dub. 52. numero 14. Ipse vero Sanctius fatetur, suffragium fuisse validum, quia ante condemnationem ius suffragandi non perditur: asserit tamen manens cum obligacione restituendi, ei qui exceptionem veram oposuerat, si ea de causa impedit à cathedra obtinenda.

F 4 obtinenda.

ESCORAR
THOMAS MOR.
Tom. V. VI. VII.
ET IV.

68 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

obtinenda. Quia licet reus inuidie interrogatus negans veritatem non teneatur ad poenam ante condemnationem: teneatur, tamen ad damnum inde secutum lege Doctorem. I. 10. de matrim. d. 8. n. 14.

273
Non tene-
cur.

274
Mibi hec
places op-
rio.

Non teneatur. Quia licet reus iniustè negans, & idèo evadens poenam teneatur ad damnum quod pars diuersi legitimè ac iuste litigans cogitur ea de causa subire, vt si cogitur expendere in lite, & alia similia: non tamen videatur, quod teneatur illa restituere dama, quæ pars aduersa incurrit præcisè ex eo quod poena non sit imposta, hæc enim cum ipsa poena carentia computatur. Quare sicut non habet ius iniustæ ad poenam obtinendam, nisi mediante sententia, & condemnatione, ita minus videtur habere ius iniustæ ad ea emolumenta, quæ ex poena applicatione consequeretur. Ita

Lugo Cardin. tom. 1. de iust. d. 19. n. 59.

Placet mihi sapientissimi Doctoris sententia. Quia in hoc casu cathedra confectio non aliter ei obueniret, nisi quatenus in poenam condemnaretur reus ad suffragij præstationem, ex qua poena executioni mandata accusator haberet illud communum, quod contra se vnum suffragium minus adeset, & posset cathedram consequi: Ergo sicut ante sententiam non habebat ius ex iniustia ad hoc vt reus non suffragaretur, ita nec videtur habere ius iniustæ ante condemnationem ad ea commoda, quæ ex illa suffragij præstatione posset consequi; nam hæc non debentur illi immediate, sed mediante sententia. Suppono autem contra Sotum & Ledesnam, reum iniustè negantem non debere restituere poesta poenam, ad quam condemnari debuisset, si non iniustè negasset, quod etiam ipse Sanchez fatur. De quo alibi.

D V B I V M L X I.

*An scholastici, qui in cathedra colla-
tione nolunt ferre suffragium,
peccare, contra iustitiam: se-
neantur, quod resti-
tutionem?*

275 *Peccat & teneatur re-
stituere.* **P**eccat quidem & ad restitutionem teneatur non solum qui positivè iniustum suffragium tulit, sed etiam ille, qui suffragium non tulit, cum suffragatis posset. Quia ex negatione illa suffragij facilis admodum actionis, cuncta fuit, vt cathedra dignus aliquis priharetur. Et sicut delinqueret, qui proximi diuitias non tuetur, si facile ac sine proprio incommmodo posset furem arcere; sic qui abnegatione voti alium à cathedra consécutione præveneret. Sic Molina to. 3. d. 7. 32. dicit cum Innocen. ad 0. 1. de iis, quæ à maiori parte capituli, & Sylvestro v. consensu, q. 3. docet eos, qui sua suffragia in capitulo renunciaverunt, quod ea de causa aliquid iniustè decernitur, prænecessus pro parte iniusta suffragiis, peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri damnum, quæ ex omissione suffragij sùt consecuta. Quia tenebatur impedita ea digna tanquam partes communia tuis illius, cui ius suffragiæ competit. Quod de Cardinalibus, Senatoribus, Consiliariis ac Decurionibus

civitatum afferunt Cardin. de sacro consil. p. 2. q. 6. & 7. Gracia de Benefic. to. 1. p. 3. c. 2. num. 525. Molfesius summ. to. 1. tr. 6. c. 7. n. 93. Diana p. 2. tr. 2. resol. 6.

Scholastici, qui in cathedra collatione nolunt ferre suffragium non peccant contra iustitiam, nec ad restitutionem teneantur. Quia illud suffragij ius non videtur illis ex officio sufficiat, sed potius in eorum gratiam vt possint sibi idoneos Magistros elegere, & non cogantur habere Magistros minus aptos ab aliis nem. constitutos. At possunt huic facultati renunciare, & accipere Magistros ab aliis electos: nullum enim gestere paclum, aut officium publicum sufficere, cui tale onus sit iniunctum. Ita Armil. v. eleccio. num. 20. Gutier. qq. Canonic. l. 2. c. 1. n. 187. Peregrin. in commentar. ad consit. clericor. Regul. p. 3. c. 9. lit. T. §. 1. 3. n. 6. Lugo to. 1. de iust. d. 19. n. 63.

Ego autem huic sententia adhærens eam vberius expandam. Aliquando ius suffragij datur *Huic boro* in favorem eius, qui illud habet: v. gr. in aliquibus Religionibus iis, qui tot annos docuerunt Theologiam in premium conceditur, vt in capitulis Provincialibus ius suffragij habeant scilicet superiores locales. Aliquando vero hoc ius competit ratione officij non solum in gratiam habentis illud ius, sed in ordine ad bonum publicum. Porro quum ius suffragij convenit priori modo, non teneatur ex iniustia, qui illud habet ad eius facultatis vsum, vnde potest sine iniustitia, aut restitendi obligatione non ferre suffragium, sed vel congregatio abstinere. Quia vnum quisque potest suo fænori renunciare. Cum igitur Scholasticis hoc ius ex officio non competit, possunt sine iniustitia aferre suffragio abstinere. Secus dixerim de iis, quibus suffragij ius ratione officij competit, qui quidem teneantur ad consulendum bono communis, & suffragium ferendum. Quod etiam procedit tametsi officium illud concedatur alicui in eius gratiam, & ad eius meritorum remunerationem. Quamus enim in collatione officij attendatur fænus illius, cui conceditur: datur tamen officium cum oneribus ipsi officio annexis.

277
De Adulatore, & Receptatore. *Palpo, Re-*
curia.

D V B I V M X L I I.

*Aduocatus, vel alius qui furem adiu-
nat in iudicio, vt à pena
capitali evadat, teneturne
ex iniustia procurare, vt
ablatæ restituat?*

Adulator, qui & palpo, seu palpator dicitur, tunc, ad restitutionem teneatur, *Certa sup-* cum adulatio seu landibus causa est, *pono.* quod vel damnum fiat vel factum non restituatur. Ideo autem est dicendum de eo, qui ita alicui exprobaret irridetve, si iis opprobiis, vel irrisiōibus tandem motus ille alius damnum iniustè intulit, vel illatum non competit. Hæc enim sunt quasi consilia, quare qui

eo modo concurrit, perinde obligatur, ac si concurredet. Receptio autem seu recusus tunc inducit restituendi obligationem, cum influente ad iniuriam inferendam: ut cum quis concurrit, forem recipiendo, praedam feruando, vel occultando, securitatem prebendo, quibus fur animosior sit ad damnum inferendum vel retinendum. Ad quod genus causae reductus est. *Advocatus, vel procurator, aut quilibet alias, qui forem in iudicio defendit, vel excusat.* Quod non intelligo, quando ipse fur possit se licet a pena imponenda defendere: tunc enim possit licet ad eum finem ab aliis aduari. *Quod est vero, an in eo caufo teneatur Advocatus, vel Procurator ex iniuria procurare, ut fur ablae refruatur?*

279 *Tenetur ex iniustitia pro-
curare ut fur ablae
refrueatur?*

Si sciat, forem damnum iniuste dedisse, pro quo in conscientia foro restituere debet: tene-
netur ex iniuria prouidere, ut fur occulte sta-
re, ut non possit: vel si non possit: praeter
cautionem sufficien-
tiam, in iis cir-
cumstantiis praestare valcat. Quia alias illa
eius defensio reddetur iniusta, cum caufo sit,
quod proximus laetus non possit bona sua re-
cuperare, unde ipse *Advocatus, vel procurator*
tenebatur relatare. *Sic Molina 10. 3. de inst. d.*
733. numero 2.

180 *Non tenetur ex iniustitia prouidere, ut fur mox
restituat si possit, aut si non possit, det capione-
m. Quia quando criminaliter causa agitur ad ini-
usti-
tia-
ponendam paenam corporalem furi, rato conserget,
quod ex ea condemnatione possit Dominus res
suas recuperare. Et quia quando de pena cor-
porali, praeterea capitali agitur si delictum
non est saltem semplene probatum, potest fur
iniuste negare, & se defendere: in iustitia enim ab
eo crimen ad talen finem exquiritur; Ergo
quilibet alias potest ei contuleris, ut neget, &
se tueatur; potest namque ei consulit id quod
ipse licet potest facere; Ergo & potest ei qui-
libet in ea defensione cooperari eumque inua-
te, etiam si sciat, ex occasione forem po-
stea non restitutum, hoc enim per accidens
sequitur, & praeter adiuvantis eum in causa
iusta intentionem. Ita Cardin. de Lugo 10. 1. de
inst. d. 19. n. 71. & alij.*

181 *Hic sententia aplaudens, exstimo, cum
qui videt forem iniuste vexari, dum exquiri-
tur eius delictum ad penam contra iuris ordinem,
posse illum licet defendere ab iniusta
inu-
tatione, licet ea occasione fur postea abu-
tatur ad non restituendum domino. Fatoe-
debet adiuvatum, vel procuratorem ex chari-
tate procurare, ut fur restituat, vel det capio-
nem, ex iniustia tamen non video, cur ad id
sit obligandus, cum utatur iure suo
confundendo furi id sollem, quod
ipse fur licet facere potest &
ad hoc se ammodo illum
admet.*

**

DVB IV M LXIII.

*Qui in domo sua recipit ad ludendum
filios familias, vel alios de quibus
constat, aut suspicio est res esse
alienas, si cooperetur dans chartas,
aut aleas ad ludendum, lumen,
mensam, sedilia, &c. tenetarne ad
restitutionem?*

Tenetur profecto. *Quia cooperatio illa pos-
sunt non concurredet, sed permisum est tan-
tim, sciens eos ad id esse ingressos, & eos
non eviciens, contra iniustiam non delinqueret.* **Tenetur**
planè.
*Quia solum ex charitate, & non ex iniustia
euilmodi inducit impedire tenebatur. Sic
Molina 10. 3. de inst. d. 733. n. 3.*

Tenetur profecto. *Quia cooperatio illa dando
mensam, lumen, chartas, & dominum accommo-
dando, est ad eum remota, & indifferens, ut pol-
lit sepe interuenire causa rationabilis, que illam
a peccato gradi contra iniustiam excusat, propt
de locante dominum vñtrario saltem indignè
fatentur multi, quos referit, ac sequitur San-
chez 1. 1. Decalog c. 7. num. 20. ita Lugo 10.
1. de inst. d. 19. n. 76.*

Eiusdem sumi mentis. Nam licet in peccatis
contra requeatur ad excusandum a peccato *Eiusdem*
cooperationem, quam in aliis, potest tamen *sum mensa*,
Lepe talis causa inueniuntur praeterea quando co-
operatio est a deo remota, & te non cooperan-
te peccatum non impeditur; quia aliis simi-
liter necessaria ministraret. Qualis autem debet
esse causa proportionata, & quae penanda sint
ad eam proportionem in causa particulari astre-
nam indicat Sancius *ibi* qui bene adiutit, ma-
giorem causam requiri ad cooperationem in pec-
cato contra iniustiam, quam contra aliam
virtutem

De Participante.

Partici-
pant.

DVB IV M LXIV.

*Cooperans positiuè ad damnum, tene-
turne restituere partem, non totum?*

Quod est causa cooperans positiuè iniusti-
tia non in unam solam partem damni, sed **285**
etiam in totum, licet influat particulari-
ter, & licet sine ipsa fieret damnum, obliga-
tur ad restituendum (quod intelligo non resti-
tuere). *Tenetur* to-
tu-
entibus aliis suas partes) Quia saltem ea cau-
sa facit, ut citius ac facilius fiat, & ad sub-
stantiam rei semper concurrit. Quod autem
magis confirmaverit, colligi potest ex eo, quod
citus, vel atrociter gessit, vel quia prius non
omnino firmiter decreuerat, vel ex aliqua va-
rietate in opere externo; que si nulla fuerit non
facile poteris dici causa damni. *Sic Medina,*
Caiet.

EL SCOPAR
THEOS: MOR.
Tom: V. VI. VII.
EL IV

70 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

Caiet. & Sotus apud Valsques *de restituut cap. 9.*
§. 1. dub. 2. num. 29. Molina *tom. 3. d. 734*. Con-
uariuas Laym. & Tanner quo affert dia-
na *p. 2. tr. 5. refol. 86*. Lefsi. *l. 2. cap. 13. dub. 4.*
Qui explicat, id intelligi debere, quando dama-
num est indiuduum, ut si iuves ad eandem
domum incendam, ad eundem gregem
abigendum. Nam si dammum sit si diuiduum
non teneris ad totum, sed ad partem, quam
irrogati, nisi forte solum impuleris, cuius
vel alacris faceret, vel nisi omnes lese vicissim
permonerint, vel animauerint. Vnde infert,
militem gregariorum in bello iniusto non teneri
ad totum dammum, sed ad illud, quod ipse dedit.

286

*Non tene-
tur restitu-
re totum.*

Quoties piures concurrunt partialiter partia-
litate causa ad idem dammum etiam indi-
viduum non tenentur singuli ad totum dammum
in iudicium sed ad partem illius. Quia illi tunc
non sunt singuli causa adequata, nec suffici-
entes sed partiales, ex quibus sit vna causa ade-
quata, & sufficiens; ut quando plures au-
fertur lapidem, quem singuli auctor non pos-
sent. Si plures traherent vnam nauem, quam
singuli trahere non possunt, non debetur cer-
te singulis integra totus tractionis merces, sed
omnibus simul qui debent inter se diuidere:
Ergo sic etiam quando dammum inferunt, non
debent singuli dammum integrum, sed de-
bent illud diuidere inter se, ut lao satisfaciant
Ita Henricus Stroesdorff. *de inst. quest.*
62. articulo 7. d. 4. *concluſ. 1.* quem affert
Diana *parte 3. tr. 4. refol. 79.* qui dicit, idem
in Academia Louaniensi anno 1615. docuisse
publicè doctorem Alardum Vvlium publi-
cui in illa Academia professorem.

287

*Sententiam
hanc quoad
aliquid ve-
rām effe-
re non ita
quod expo-
no.*

Ego quidem sententiam hanc quoad ali-
quid veram esse crediderim, in cuius ex
hanc quoad positionem præmitto, causam partialem ali-
quid ve-
rām effe-
re non ita
quod expo-
no.
Sicut ita concurrete, ut tamen ex modo
concurrenti, ipsa sola sufficeret; aliquando ve-
rediderim, non ita, sed taliter ut ipsa sola non habeat
sufficiendum ad ponendum effectum. Quando ve-
ro causa partialis ob suam imperfectionem in-
diget illa concusa, quam ipsa ponere non
potest, nec determinare ad concurrendum, tunc
licet ei correspondat totus effectus, non
tamen correspondat totaliter; quia non cor-
respondet illi, ut causa sufficiens, atque
ad eum non continetur in virtute illius nisi solum
partialiter. Hoc supposito satis probabile existi-
mo, eum qui insufficienter cooperatur ad dāmū
nec monet totaliter alios ad illud opus, & illa
causa ablata opus fieret, nulla addita alia causa;
nō contrahere, obligationem restituendi totaliter
sed solum partialiter pro danno. In quo sensu
sententia Navarti *sum. c. 17. n. 17. & 21.* & alio-
rum, qui negarunt huiusmodi obligationem,
quando dammum sine tali concusa fieret, recipi
potest; quam quidem probabilem esse dicit Lef-
suis *l. 2. cap. 13. dub. 2. numer. 8.* & alij, quos
affert, & sequitur Rebello *p. 1. l. 2. q. 14.*
fect. 2. numer. 5. Reddo rationem, quia cum
tota obligationis ratio sit causalitas & influxus

in dāmū, non debet maior esse obliga-
tio, quam sit ipse influxus; Ego qui solum
partialiter concurrit, solum partialiter obligatur

D V B I V M L X V .

*Concurrens per suum suffragium ad
dāmū iniustum, quod solo
suo suffragio transferri non poterat:
teneturne, ad totum
dāmū.*

288

*Q*ui sibi suffragis dāmū iniuste dede-
re, quando singulorum suffragium sine tur-
suffragio aliorum non erat efficax,
non tenentur singuli ad totum dāmū. Quia
non sunt singuli causa adequata; nec suffi-
cientes, sed partiales, ex quibus sit vna causa
adequata, & sufficiens. Sic Stroesdorff.
apud Dianam *p. 3. tr. 4. refol. 79.*

289

Ad totum dāmū singuli tenentur, alii *Tenetur
non restituentibus.* Quia vel suffragium da-
tum est postquam alia suffragia sufficiunt ad
dāmū irrevocabiliter data fuerant, & tunc
suffragia superuenientis non inducit obliga-
tionem nisi forte pro maiori illo dectore, aut
dāmū aliquo emergente ex maiori suffragio-
rum contrariaorum numero. Vel suffragium fuit
ante alia suffragia sufficiens ad dāmū: &
tunc singuli ad restitutionem totius obligantur.
Quia dāmūm inferunt statim acponunt suffragia
irrevocabilis sufficiens, que sola ad il-
lud concurrent, & singula concurrunt ut cau-
sa partiales, sine quibus alia concusa & alia
suffragia per quæ de facto dāmū inferunt
non posse id inferre, nisi loco huius alia
causa partialis adderetur. Potuit ergo suffragio
ille impedit, ne dāmūm inferatur saltem
sine aduentu alterius causæ. Ita Lugo *p. 1. de
inst. d. 19. n. 85.*

290

Dixi *Dubio 64. sententiam Stroesdorff. quo
ad aliquid esse veram, quia quoad hoc pun-
tum falsum esse credo, quia vi dixi, poterit
suffragio ille impedit, ne dāmūm infer-
tur, saltem sine alterius causæ aduentu, quod
autem ipso non concurrente, alia causa concur-
reret, quæ modo non concurrit, patet re-
fert; quia tunc illa alia causa subiret onus
restitutiois, quod modo non subit, intent
enim iam dāmūm possum ab aliis causis præ-
cedentibus.*

D V B I V M L X VI .

*Miles gregarius, qui adiunxit in bello
iniusto, teneturne in solidum
ad totum dāmū, alii
socii non restituen-
tibus?*

291

*T*enetur er quidem. Quia nec excusari potest *Tenetur
ex eo, quod ipso non militante alij min-
quidem.
tarent, cuia hec excusatio neminem ex
co*

eo, quod sine hoc milite damnum etiam illatum fuisset, quia concurrere de facto sufficit, licet sine eius concordia res geret, ad hoc ut obligatio integra ad totum damnum oratur. Sic Adrian. Gabr. Caetan. Sotus, Cour. & Angl. quos referunt, ac sequitur Laym. lib. 3, tract. secund. cap. 6, num. 5. Tannius 2. 2. diff. quarto questio. sexta dubio 14. n. 396.

292 Non tenetur. Quia totius damni causa non fuit. Neque obstat, quod singuli iuenerint ad integrum expugnationem, & ingressum in Verbenum quia solum iugurant agendo partem suam non ante procurando, ut alij iuam in illo damno facerent, aut ut Verbeni expugnarent. Vnde si ene iste noui est causa damni nisi ratione partis, quam ipse intulit; ita non tenetur ad restitutionem nisi pro sua parte; sicut enim totius exercitus est causa totius damni, ita singuli lute tamen partis, nisi alia ratione alios iuenerint, vel incitarint. Ita Lessi. lib. secund. cap. 13. dub. 4. num. 37. Valquez de restit. cap. 9. paragrapto primo dubio secundo numero 36. fatus, Quia ipse non fuit causa totius, cum in manu illius nec fuit bellum impeditum, nec ipse totum damnum fecit sua iniuria.

293 Adversus finitima. Projecto Molina romo tertio d. 734. num. 3. efficaciter contra hanc sententiam arguit. Quia nullum fere damnum unus miles infert, ad quod omnes alij milites non concurrant. Nam si hic miles solus esset sine sociis, qui eum defenderebant, & comitarentur, certe ipse locus non audebat ullum damnum, infere; Et ergo ideo audet, quia videt se numeroso numero exercitu stupatum: Ergo ad damnum quod hic miles infert, concurrunt omnes alij falem pro tegendo, animum, & adiaciam dando, que abunde sufficiunt ad aliquod co-operationis genus. Quae ratio cum de omnibus militibus procedat conseqüens videtur esse, quod singuli ad omnia davaea teneantur. Propterea ingenium fateor de rigore iustitiae afferendam esse singulos milites ad totius damni restituendum teneri. Attamen excusat possit reor vel propter impotentiam, quam singuli habent ad totum restituendum. Vel quia recurrunt ad presumptam benignitatem eorum, qui damnum subiiciunt. Quia non est credendum ita inhumano esse, ut postdamnum inflatum velint tanta leuiteritate singulos obligare ad restituendum secundum ultimum de potentia; sed contenti erunt, quod singuli milites gregari damnum, quod ipi dedere, restituant.

**

De concurrentibus negatiuè ad damnum. Mutus, non obstante, non manifestans

DVBIVM LXII.

Quando ex officio, vel ex contractu non obligatur quis ad damnum impediendum, sed ex charitate solum: tenetur ad restitutionem

294 R Ecolo Mutuum esse, qui non præcipit non coniulit, non clamat, non monet, non scribit ante damnum factum: Non obstante, qui non defendit, non repellit, non status. custodit, non impedit, Non manifestantem, qui post damnum factum non reuelat, non admetet. Iam quæsiunt, an qui solum ex charitate tenebatur impeditre damnum, obligatur ad restitutionem?

Cam certum sit teneri cum qui ex officio vel contractu debebat impeditre: quales sunt Gubernatores, Ministri publici, custodes, Medicis, Chirurgi, Procuratores, Adiutori, Tutori, Curatores, hec inuiti coacti fuerint ad id manus suscipiendum, quia munus quomodo documque impositum afferit secum obligacionem inquit eo quod sunt causa damni; etiam qui solum ex charitate tenebantur ad restituendum obligati sunt. Quia etiam hi sunt indirecte damni causa, sic Caet. v. Restitutio. 6. 1. Richard. in 4. dist. 15. articulo 5. q. 4. Maior. eadem dist. 15. q. 26. ad 3. Innocent. I. 1. cap. 2. Yanus, de sent. exxon. dicens, eos qui contentant iniurientibus violentas manus in clericos, & eos qui iniiciunt condemnari pari pena ab Ecclesia, nempe excommunicatione. Alexand. I. 1. ad cap. sicut dignum, de homic. ait. Qui potuit hominem liberare a morte, & non liberavit occidit.

295 Non tenetur. Quia obligatio ex sola charitate non afferit secum restituendi obligationem. Ita D. Thom. 2. 2. q. 62. articulo 7. ad 3. & Non tenetur alij plurimi quos referunt, ac sequuntur Molitor. na tom. 3. d. 735. num. 2. Lessi. l. 2. cap. 13. dub. 10. num. 63. Valquez de restit. 6. 9. §. 3. dub. 1. n. 6. & alij passim.

Hoc certum omnino. Quod quidem Innocentius Alexander minime abnegant. Nam Innocentius ut adnotat Glossa ibi loquitur de iis, Hoc certum qui ex officio tenebantur, quod satis indicat omnino. verbum illud *Consentiens*, nam consensus est aliqui positivè influens. Alexander vero agit de presumpta voluntate ac fauore prestito, infert enim immediate ex illo dicto, *Constat ab homicidij reatu immunem non esse*, qui occisoribus opem contra alios prestare venerunt; nec careat scrupulo societatis occulit qui manifeste facinori desinit obuiare.

DVBIVM

E. SCOBAR
T. E. SCOBAR M. R.
Tom. VI. VII.

E. IV

DVBIVM LXVIII.

Quia ex iustitia non tenebatur impedire
damnum alterius, sed ex charita-
te tantum, attamen ex odio, & af-
fectu ut damnum sequeretur, non
impeditus: *Is tenebatur restituere?*

298
Tenebatur
quidem.

Tenetur profecto. Quia eadem actio po-
test esse contra iustitiam propter nocen-
tum, que sine tali intentione, non
est contra iustitiam. Ergo licet qui solum ex
charitate obligatus erat damnum impedit, &
non impedit, non tenebatur ad restituendam,
ad eam tenetur, qui prout illo affectu iustitiam
reddidit illam actionem, sic Angel. v. *Furium*
num. 26.

299
Non tene-
batur.

300
Verissimum
hoc mihi.

Minimè tenetur. **Quia affectus ille internus**
non efficit, quod ille sit causa damni, cum
vere non influat in damnum quantumvis de-
piuantus affectus. Ita Molina *tom. 3. d. 735. nn.*
2. *Lefsi. l. 2. cap. 13. dub. 10. num. 63.* Vafq.
de restit. 9. §. 3. dub. 1. num. 6.

Hanc tentantiam verissimam esse profiteor.
Nam ille, qui non influat vlo modo positi-
tud, sed solum negatice, vere & in rigore
non est causa, nec influat. Quare quando
peccat contra iustitiam est causa solum imputa-
tive, quatenus propter debitum iustitiae imputa-
tur ei, ac si non influat. Cum ergo tota ratio
imputandi sit debitum iustitiae, & tota ratio in-
fluendi si imputatio, consequens est, ut cessante
debito ex officio, vel contractu, cesset funda-
mentum imputandi, atque adeo effectus solus
nocendi non facit vere causam neque etiam
imputatiū in ordine ad restituendam. Quia li-
cet proximus habet ius iustitiae ut ego non pro-
curem eius damnum etiam per causas remotas
& idē peccem contra iustitiam quando ex in-
tentione pono causam etiam remote, & per ac-
cidens influentiū, non tamen habet ius iustitiae
ut ego sine alio debito ex officio, vel contractu
procurem eius bonum posuisse, satisfactio enim
toti eius iuri, dum non proculo eius malum;
permittere autem ex tali fine, non est in rigore
procurare.

DVBIVM LXIX.

Quia sine vi ac fraude suades alicui, ne
furtum Petro inferendum impedit,
qui tamen non tenebatur ex iustitia
impedire, sed solum ex charitate,
vel fortasse absque illa obligatione
illud impedit volebat: *Tenebatur*
ad restituendum.

301
Omnino te-

Tenetur omnino. Quia licet ille, cui per-
suades, non peccet contra iustitiam non
impedendo, peccat hic suadendo, nam ille
negatice se habet, hic vero positive concurrevit
suadendo; sicut, qui non defendit proximum,
quando ex officio non tenetur, non peccat

contra iustitiam, quantum auferret alicui arma
quibus se poterat defendere, contra iusti-
tiam delinquit, sic in casu posito disuadendo
defensionem Petri à furto, videatur hic possi-
tive ei auferre arma, quibus sed defendet, pos-
set. Et hoc quidem licet non adit vis, seu fraus
sed nuda persuasio. Sic Ioan. Medina *de re-*
stitut. 9. 9. Cuius intentiam approbat Vafquez
de restit. cap. 9. §. 3. dub. 1. num. 9.

Minimè tenetur si abique vi, vel fraude
fuctum fieri Petro non impedit. Quia celan-
tiū vi ac fraude, is qui impedit bonum alte-
rius, quod illi ex iustitia non debetur, etiam
si ex odio eius faciat, non peccat contra
iustitiam ut si volenti Antonium relinquere
hæredem suadeas sine vi ac fraude, ne id faciat
propositio veris rationibus, non teneris ad resti-
tutionem. Sic autē se habet, qui suadet alicui nē
impedit damnum Petri, quod ex iustitia im-
pedire non debet, & hoc non per vim, & fra-
udem, sed proposito veris rationibus: si enim ille
solum ex charitate debet impeditre, iam tuis
suationibus non tollis aliquid, ad quod Pe-
trus iustitiae ius habet. Ita Molina *tom. 3. d.*
735. num. 4. Lefsi. l. 2. cap. 13. dub. 10. num. 66.
Lugo tom. 1. de iustit. d. 9. num. 10. 1. & al. j.

Hoc verius si crediderim. At si ille alius nec
ex charitate tenebatur, sed ex misericordia vo-
lebat damnum illud Petri impedit, & tu pro-
ponis veras rationes: sicut ille potest licet his
rationibus monerat non impediendam: ita &
tu poteris eisdem ad id suadendum moueri. pec-
cabis ergo si ex odio facis, non tamen contra
iustitiam; quia nihil debitum impedit.

302
Minimè te-
netur.

303
Hoc verius
esse posse.

Fur dat tibi aliquid, nē eius furtum im-
pedias, quod non tenebaris ex iustitia
impedire: Tenebatur ad restituendum

Cetero si id quod accipis sit ex ipso fatto,
304
debes id Domino restituere. Questionis est, *Quod si fur dat ex rebus suis, de quibus dispo-*
nere potest, num ad restituendum damnum il-
latum?

Teneris quidem. Quia tunc non solum non
impedit, sed etiam positum concutis animando *Teneris qui-*
forem acta quodam externo positivo, nempe *de-*
ceptio pretij, qua videris furi securitatem
spondere. Sic Saloniū pag. 273. *Nanar. de re-*
stitut. lib. 3. cap. 4. num. 132. Lefsi. lib. secund. c.
13. dub. 10. num. 68. Diana par. secund. tract. 6.
refol. 58.

Non teneris, si ex iustitia non deberas fur-
tum impedit, quia sicut potuisti ob preces fu-
ris tacere absque iniustitia, cur non poteris ob
suntē, seu pretium acceptum? Ita *Sotus libro*
quarto de iustit. ques. 7. articulo 3. *Nanar. sum-*
ma capit. 17. numer. 21. *Luge to. 1. de iustit. dict.*
19. numer. 102.

Verum hoc existimo. Nam quod pretij ac-
ceptio animatum addat furi, hoc ipsum dici pos-
set furem animare. Non ergo omnis animatio
furi est iniusta ex parte eius, qui non debet ex
iustitia impedit; sed animatio, qua posicione in-
fluit;

307
Hoc verius
plane exi-
stimo, &
prepono.

Sectio II.de Restitutione.

73

fluit, non illa, que oritur ex ablatione sola ter-
roris, quem non tenebaris incutere. Nam si-
cet ab illo iniustitia pores illam non terret, ex quo animatur etiam, dum videt te non mo-
ueri, poteris etiam absque iniustitia dicere, ego
non te impediem, ego nolo me ingenerere in
ijs, que ad me non pertinent. Ergo nec hoc ip-
sum dicere pretio accipio, erit contra iniusti-
tiam?

ne peccato impleri, vel iam positum est, datio valida fit, & poteris pretium retinere, ut Doctores secundum sententias assertunt, siue tenereris: siue, non tenereris futurum impedi-
re. Quando vero nondum est positum id, quod ob pretium promisisti, nec illud sine pecca-
to implere potes, tunc locum habebit Petr. Molina sententia & debet pretium fui redi-
cte, contractumque dissolere, ut tunc obli-
gationi satisfacias.

DVBI V M LXXI.

Qui à fure accepit pretium, ne eius
furum impedit, vel nunquam
non faciat, teneturne semper
restituere, quod ab
eo accepit.

DVBIVM LXXII.

*Famulus, cui peculiariter custodia aut
cura domus demandata non est, videt
non a doméstico, sed ab extraneo
furtum de rebus Domini fieri, non
impedit, aut manifeste teneat
ad restitucionem?*

Tenenor planè semper. Quia contractus,
quo accepit preium illud, est nulus, nec
eum obligat, nec furem, sed vterque debet
ab illo contractu resiliere, eumque disoluere,
datum enim suu preium, ut in perpetuum ra-
ceret, id autem implere non potest, absque
peccato, saltem contra charitatem, cum ex
charitate teneatur, saltem postea furtum, &
furem domino renelare: Ergo sicut feminam ac-
cipiens preium pro fornacaria copula redden-
da, teneatur pacum non implere, & preium
acceptum restituere, desistendo à pacto inito,
quod sine peccato implere non potest, ita ille
debet preium furi restituere, & desistere à pa-
cto quod sine peccato vnguan implere non
potest. Sic Mol. 10. 3. d. 335 n. 3.

309 Non semper tenetur. Quia aliquando non recipitur preium illud pro te illicita, non enim semper secluso illo pacto , & prelio acceptio, tenebatur ex charitate manifestare furem, vel illum impeditre, nam fieri potest, ut propter grave dannum, quod vel ex manifestatione, vel testitaria ei prudenter timetur sue iuste, sine iniustis inferendum, possit licet non impeditre, nec manifestare furum , quo casu non promittit id, quod licet non possit obseruare. Ergo potest preium pro eo acceptum non restituere absque peccata, cum valeat licet obseruare promissum. Ita Lugo tom. 1. de iust. d. 19. numer. 10.4. Soisus lib. 4. de iust. g. 7. articulo 3. Nanari. sum. cap. 17. numero 2. Lessius lib. secund. cap. 13. sub 10 numer. 6.8.

Hoc sententia mihi magis arredit. Quia
ficer ex taciturnitate nullum illi periculum im-
minet videtur semper aliquid dignum pre-
movere, etiam si abique peccato possit ta-
cere. Nam semper interneui damnum amici
vel noti, cui damnum inferior, vel certe dam-
num Republica ex delicto commisso, quod
damnum tolerare, & iuspedire, si possis, ali-
quid prelio dignum est proper affectum, quem
quisque habet suosdamna amicorum, vel
Reipublicae auctoripdi. Semper ergo ponis ex
parte tua aliquid prelio dignum comprime-
do affectum illum, etiam si alius damnum
tibi ex taciturnitate non immuneret. Quoties
ergo id pro quo premium datum est, potest si-
Escol. & Mend. Theol. & Moral. Tom. v.

Fareor non teneri, quando furtum ab alio famulo domestico fieri videt, nisi ei cura, & custodia speciali munere commissa sit. **Nauar. sum. capit. 14. numero septim.** **Ledius libro secund. cap. 1. dzb. 10. numero 75.** **Molina tomo tertio d. 735. maner. 5. Layman. libro tertio scilicet 5. tractat secund. capit. quinto numero se- prim. & alij communiter. Vnde teneretur etiam famulus, quando ei datur, clavis ad extrahendum aliquid de aliquo loco, nam pro tunc custodia eius loci ipsi committitur. **Tenentur etiam qui curam penus habent, vel ad custodi- diam, & vigilantiam supradictarum res domesticas, vel familiam praeficiuntur.** Quiafist autem est, **ad famulus communis, cui peculiariter cura, atque custodia demandata non est, quando videt non a domestico, sed ab extraneo furtum de rebus domesticis fieri, & non impedit, aut non manifestat, ad restitutionem teneatur.****

Non tenetur. Quia si non tenetur ex communione sententia ad restitutionem damni famulis, cuiusvis est specialis deus custodia a cura commissa, cum videt conseruatum, a domesticum de rebus domini futuri, nec tenetur, quando futurum ab extraneo patratur, else enim domesticum, aut non domesticum nihil addit ad futuri substantiam, & ad obligationem, cum ex eo quod futurum ab extraneo patratur, non reddatur famulus illius rei specialis custos. Sic Molina tomo tertio d.735. numer. 5. fatus. Quando unius famulus videtur aliquem famulum, aut quemvis alium accipere aliquem de rebus, quarum cura aut custodia, aut defensio nullo modo efficit ei commissa, ac taceret, non reveretur id rescribere. Rebel. de iust. l.2. g. 14. feit. 8. num. 6. 2. Azor. tom. 3. Decal. 8. c. 13. de locatio. Et cond. q. 8. Bon. de iust. d. 1. g. 2. pun. 7.

Tenerit omnino. Quia aliqua domus custodia huic modi famulo videtur esse commissa, licet non cum speciali vigilantia. Et ita communis hominum sensus habet. Ita Navarra et rest. l. 3. c. 1. num. 2. 2. Lessius l. 2. c. 1. n. 7. 1. Sot. 1. 4. de iust. q. 7. 1. 3. Lugo tom. 1. de iust. f. d. 19. 718.

311
*Nonnulla
mihi certa
indico.*

312
Non senti-
tum

313

EL ESCOBAR
Theatr. Mer.
Tom. VI. V. B.
E. IV

74 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

³¹⁴
Muni hac
veritas.

Mili hoc verius videtur. Vnde infero primum idem dicendum, si famulus videtur alium famulum ex rebus domesticis congerere, ut non cum illis a fugia. Quia iam furtum esset quasi ab extorsis factum. Infero secundum, idem afferendum, si famulus dum dominum extra dominum conseruatur, videtur furem Domino crumenam attripere. Quia famuli sunt tunc quasi custodes domini, ut cum defendant.

CAPUT XVIII.

Circa Ordinem Restitu-

tionis.

DVBIVM LXXIII.

An debita certa preferenda sint, de-

bitis incertis?

³¹⁵
Preferen-
da sunt
certa debi-
ta incertis.

Non est dubium, quando omnibus debitis potest satisficeri, sed quando non potest, num debita certa incerti preferenda sint? Sunt plane. Quia debita incerta non sunt pauperibus restituenda, vel in pia opera ex iure naturae sed ex humana legi, lex autem humana non potuit, nec debuit contritus naturale, quod creditores certi habent ad sua debita repetenda, distribuenda bona illa in pauperes, & pios vsus: hoc enim esset contra bonum commune, cui lex humana debet prospicere; ad quod commone bonum pertinet, quod creditores certi non careant eo, quod sibi debetur, eo quod Respublica bona, ex quibus solendum esset, distribuenda ex aequitate ob debita incerta in vsus pios, & in pauperes, quibus nihil debebatur. Sic Lessius lib. secundum capite 15. dubio primo D. Antoni. Caietan. Sylvestr. Armil. Angel. Ioan. Medin. Gabriel. Maior. Natur. quos referit, ac sequitur Vasquez de restituione capite undecimo numer. 3. & alij communiter.

³¹⁶
Preferen-
da non
sunt

Præferenda non sunt debita certa incertis. Quia non est fundamentum ad eum ordinem inter debita certa & incerta petendum, tam ex naturali, quam ex humano iure. Et quia restitutio in pios vsus non sit propter ius, quod pauperes, vel loca pia habent; sed propter ius ipsius veri creditoris, quod habet ad sua credita. Quare cum creditores illi quicunque sint, aequales sint in iure suo cum creditoribus certis, & aliunde velut voluntate interpretatina hoc modo expendi, quod ipsi debetur: non est, ut debent aliis creditoribus postponi, sed in suo gradu necessitatis, vel aequalitatis debent retineri. Ita Molina tomo tertio dispt. 760. numero secundo. Quam sententiam probabilissimam esse Cardinalis de Lugo sententiam primo de inst. d. 20. n. 5.

Idem existimo. Attamen non à communis sententia penitus recedam, supponens obligacionem restituendi pro huminimodi debitis incertis esse ex iure naturae, assuerit, regulariter loquendo præferenda esse debita certa incertis, non tamen semper, & in omni casu Nam cum tota ratio, cum creditori incerto, vel longe distanti testitendum sit circa opera pia & pauperes sit voluntas præsumpta creditoris: consequens est, iuxta diversitatem circumstan- tiarum, diuersemode interpretanda sit siudem creditoris voluntas. Vnde quando debita omnia solui possunt iuxta voluntatem creditoris incerti præsumpta, debent in pios vsus debita incerta expediti, quia ita creditor tunc ita velle, existimat. Quādo vero non possunt omnia solui, & vi- gent alia debita certa: tunc possunt, & debent regulariter alia debita certa solui ex voluntate etiam præsumpta creditoris incerti. Sicut enim quando omnia possunt solui, præsumitur creditor incertus velle, quod expendatur, & solvatur in pios vsus: sic à fortiori, quando omnia solui non possunt, præsumitur velle, quod creditoribus certis solvatur.

DVBIVM LXXIV.

Quando venditio facta est, Dominio rei vendita, verè in emptorem trans- fiente, sed nondum soluto pretio; venditor debetne, circa rem illam aliam creditoribus, donec pretium solvatur, præferri?

Suppono, venditionem duplice fieri posse. Primo, si venditor, non acceperit statim retio, tradat adhuc rem emptori sed emptore offerte pretium, per venditorem stetit, ne illud recipere: vel non offrente, fideiussorem accipiat, vel pignus, aut pretium pro soluto habuit, & contentus fuit emptoris promissione, vel denique emptoris fidem sequatur. Secundo modo, si nihil horum interueniat. In primo casu res empta, etiam non soluto pretio, transit in dominium emptoris ipsa traditione; in secundo casu non transit donec pretium solvatur, ut constat ex paragrapto venditae, institutione rerum diuis. legi Procuratoris, paragrapto pleno, vers. sed si quis ff. de tribus. action. & obseruation. Quando igitur facta est venditio secundo modo, omnes fatentur venditorem præferendum esse alii creditoribus, cum res vendita maneat adhuc in eius dominio donec pretium solvatur. Difficultas est, quando venditio facta fuit primo modo, & Dominium rei venditae transit verè in emptorem, an venditor adhuc præferri debet circa rem illam alii creditoribus donec, pretium solvatur.

Debet præferri. Quia res vendita manet hypothecata, & obligata venditori pro pretio, que quidem hypotheca est imperfecta & licitata, Debet præferri, ferri.

qua res obligatur soluendam quamdiu apud
emptorem priuatum perferatur. Sic Caetan. Fin-
mns, Sylvestr. Medin. Nauarra Archidac.
Bald. & alij quos refert ac sequitur, Lessius,
libro secund. cap. 15. dnb. secund. numer. 11. Re-
bellus de iust. libro secundo quatuor 19. numer.
secund. Bonac. de rest. d. 1. q. 8 p. 2. num. 9. & alij
communicer.

320 *Non debet* preferti non debet. Quia talis prælatio, vel
hypotheca nullo iure naturali, vel positivo
inueniatur inducta. Ita Conarru libro prim. va-
riar. cap. 7. cum alij, quos ipse refert. Molin.
10m secund. d. 136. Nauarr. de rest. libro quart. c.
4. n. 39. & alij, quos afferat, ac sequitur Valsquez
de rest. cap. 11. dub. prim. numer. 19. Turrian. 2. 2.
d. 19. dub. priu. numer. 6.

321 *Mane sen-
tientiam
sua appre-
hendit.* Mili secunda haec sententia magis proba-
tur. Quia etiam si venditor non solum tacitè,
sed expresse vellet, & significaret, se intende-
re rem venditam hypothecatam, & obligatam
mane specialiter pro prelio adhuc non debe-
ret omnibus alijs creditoribus preferti circa rem
illam. Nam minime potest aliquis facere, quod
hypotheca posterioribus præferatur,
nisi ex iure tale habeat privilegium. Et quia
non posset illa voluntas venditoris prævalere
circa hypothecas priuilegiatas in iure, cui iuri
priuata voluntas non valuit derogare. Vnde
ille, qui priuilegiatas hypothecas haberet de-
beret venditori præferti circa rem illam. Cum
ergo neque ex iure habeat talen prælatem, neque
ex voluntate vendoris possit illam ha-
bere cum omnino prælatem, fædem est,
absque sufficienti fundamento fuisse indu-
ctam.

DVBIVM LXXV.

*An debita ex delicto soluenda prius sunt
quam debita ex contractu?*

322 *P*rius soluenda sunt. Quia prius recedendum
prius sol. A est a graviori peccato quam à leuiori, ergo
prius recedendum est à retentione magis
in iusta, quam à minus iniusta, sed magis est
contra iustitiam rapina, & furii, quam vñtra,
& haec omnia magis, quam debitum ex contra-
ctu licito. Ergo prius pro illis restituendum.
Sic Ioann. medin. question. secund. de restitucion.
dub. 5. Saloni. question. 6. 2. articul. 8. Angel. ver.
Restitutio secundo numero. 18. D. Antonin. part.
secund. tit. tertio capite septim. §. prim. & se-
cund. D. Thom. opus 6. 37. capite 18. Lessius lib.
secund. c. 15. dub. 3. numer. 14. citat D. Bonau-
tentam, sed nusquam Doctor de hoc egit, vnde
existimo calami equivocatione pro Angelis,
scriptis Seraphicis.

323 *R*esoluz. Non sunt prius soluenda debita ex delicto,
sed prius debita ex iusto contractu orta. Quia
nō sunt accipiēda aliena, vt ex ijs. in iusto domi-
no, restituantur aliena alia male accepta. Si autē
debita ex contractibus iustis non redderentur,
vt soluerentur priora debita ex delicto, iam in-
ciperent retineri aliena, iniuris creditoribus,
ad soluendam debita ex delicto: Ergo prius sol-
uendum est pro debitis ex contractu iusto,
Escob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

pro debitis ex delicto. Ita Caetan. verb. Re. in-
silio, cap. 8. Nauarr. sum. cap. 17. nu. 52. Barthol.
Medin. libro prim. sum. c. 14. §. 33. Armil. v. Re-
stitutio q. 35. Tab. ibi. n. 26.

Ego autem existimō non esse ordinem inter
illa debita sine ex delicto, sine ex contractu in-
fuso oriuntur, neque inter ipsa delicta esse affe-
randum ordinem, vt prius soluatur debitum ex
maiori iniuria, quam ex minori. Quia neque
in iure positivo talis ordo assignatur, neque
ex iure naturali colligi potest: Non est ergo
fundamentum, statuendi eiusmodi ordinem,
vel prælatem. Hæc sententia fatis iam com-
munis est, & verior mihi exponitur, quam
tenet Sylvestr. verb. Restitutio sexto quæstione
5. panēt. 5. Nauarr. de restitucion. libr. 5. cap. 4.
numero quart. Valsq. de restitutio. capit. 11. dub.
secund. Mol. tom. tertio d. 760. Lessius libro se-
cund. capit. 15. dub. 3. numer. 15. Turrian. 2. 2. d.
19. dub. secund. n. 4. Bannes. Aragon. Azorius. &
Reginal. quos refert, ac sequitur Bonac. de rest.
d. 1. q. 8 p. 2. n. 11.

DVBIVM LXXVI.

*An Dos præferatur hypothecis anterio-
ribus etiam expressis?*

325 *P*refectur quidem. Quia id iure communi
statuitur. Sic nonnulli apud Valsquez de re-
stitution. capitulo quinto §. secundo numero 36. quidem.
qui faciunt rem esse dubium de iure communi.
Non præferitur. Quia sicut & dos sequi-
pantur, & tamen sicut non præferitur hypothec-
a. Non pre-
cis anterioribus expressis ex leg. si pignus ff. qui
potior in pign. & si fundum. C. eod. tit. Ergo nec
dos. Et quia nisi clare exprimatur non censetur
lex iuri reali iam acquisito præiudicare, cum
ergo non sit expressum, quod vxor præferatur
habentibus hypothecas expressas priores,
non debet affirmari. Imo licet cum hypotheca
expressa fuerit dos promissa, vel tradita hypo-
thecis anterioribus expressis non præferetur. Ita
fere omnes, quos sequitur Mol. tom. 2. d. 423. §.
dubitant Doctores, & §. Dubium deinde est.

326 *H*oc verius omnino, in d. fere vñcē verum.
Fateor tamen præferri doris tacitam hypothecam
expressis posterioribus, vt contra Angelum Hoc fere
docet Valsq. n. 37. Quia cum hypotheca tacita
inducatur semper ex iuri beneficio, potuit lex
illud beneficium à se concedum anterioribus
coarctare, ne procederet contra dotem vxoris
etiam posteriorem, iij autem, qui expressam hy-
pothecam anteriorem habebant, ex voluntate

327 habebant contrahentium, quibus
difficilius erat ius illud sibi
a semetiphs ac-
quisitum adi-
mere.

G. 2 DVBIVM

D V B I V M LXXVII.

An in foro interno præualeat scriptura priuata prior, si eius veritas tem secundus creditor faveatur?

³²⁸ **P**raualeat quidem in foro externo si cius veritatem secundus creditor faveatur; atque idem dicendum, si lecta fuit, recognita & intellecta per tres testes, antequam fieret scriptura publica secundi creditoris, licet in illa non subcepitur. Ergo etiam in foro interno standum est veritati. Quia si in foro externo sufficiat confitatio prioris creditoris: Igitur quoniam ipse loquitur, verum esse prius debitu, & hypothecam, & per conlequens apud lementum id confitetur, debet in conscientia pro primo creditore, sic Conar. apud Valquez de restit. cap. quinto §. 4. num. 22. Mol. 10. 2. d. 5. 6.

³²⁹ **N**on præualeat, neque in conscientia tenetur secundus creditor priori cedere. Quia cum hoc privilegium prælationis habenti scripturam publicam totum proueniat ex concessione legis, que tamen lez nolunt illud concedere scriptura, nisi habenti tales conditions: Ergo quoniam illa delunt, scriptura priuata non æqualeat publica quoad hypothecæ prælationem. Unde in foro conscientia, dum restitutio fit ordo non est seruadus secundum prælegium, sed creditor ille iudicandus est, tunc si scripturam non haberet. Ita Valquez de restit. cap. quinto §. 4. numero 14.

³³⁰ **H**oc verius est existimo. Quia si sufficeret creditorum, quod de veritate ad excludendum prioris hypothecæ cōstet, sequitur, nonquam secundum credito. em postle, tuta conscientia, petere illam prælationem lege cōcessam, quoniam probatur debitum sufficeret ad excludendum empionem, cum iam imper constet de prioris hypothecæ veritate: Consequens videtur falsum, cum ius etiam eo cātu audiat secundum creditorum & eius petitionem approbet.

D V B I V M LXXVIII.

Qui rem accipit siue titulo lucrativo, siue oneroso conscius impotens debitor ad solvendum suis creditoribus in foro conscientia teneatur restituere, si debitorem ad ius alienandam rem, in damnum creditorum non incitanus.

³³¹ **T**enetur soluere, si debitor, qui à debitore rem accipit, ex quo debitor impotens fuit ad restituendum creditoribus, siue tam titulo oneroso siue

lucrativo accipiat, sciat, ea acceptione debitorum fieri impotentem ad solvendum suis creditoribus, & tamen incitanit, debitorem ad ita alienandum, tenetur restituere. Quia contra iustitiam deliquerit. Atamen si ad id non inciteret, sed debitor offrente, ipse accepit, siue gratis sive ex preio rem oblatam, restituere non tenebitur. Quia contra iustitiam non peccavit. Sic Molina tom. 2. disp. 32. 8. & 330; Conar. 3. variar. cap. 3. numer. 6. Namara lib. 3. de restit. cap. 4. numer. 2. 8. Lelli. lib. secund. cap. 15. dub. 19. num. 268.

Tenetur proculdubio restituere damnum creditoribus, etiam si debitorem non incitanteret ad ita alienandum in illorum dāvōnum. Quia si debitorum non incitanteret, & damni creditorum propter illam solvendi impotentiam, eo ipso peccat iniustitia criminis contra creditoris, cooperatur enim impedimento, quo debitor reddit sibi impossibilēm solutionem; & cooperantur quidem non indiscertenter, sed determinate, cum non sit in potestate debitoris postea soluere, aut non solvēre; Ergo adiuvat debitorem ad actionem iniustiam, & ad damnum creditoribus iniustiā inferendum, quod quidem nullo proprio iure aut emolumento exculcat, aut iniustificari potest. Ita graves Theologi, quos referit, ac iequitatis Rebel. l. 1. de conr. in genere, q. 7. fess. 2. n. 14. Vasquez de restit. 6. 11. dub. 3. & alii plures, quos congerit ac sequitur ponat de restit. 4. 1. q. 8. pun. 2. n. 17.

Hanc sententiam eligo, quam ad hoc minorem arguendo, confirmo. Quia primæ sententiaz Auctores ad seruum, peccare contra iustitiam, si inducas debitorem ad alienandum, quia iam tunc causas damnum iniustum, quod creditoribus infertur; sed non minus id causas acceptando rem gratis vel pretio oblatam, quam si induceres. Ergo tunc etiam peccas contra iniustiam. Minorem probo, quia ad damnificationem creditorum non minus conductit acceptatio tua, quam inducō; si enim tu rem non acceptares, maneret adhuc apud debitorem & ipse non esset impotens ad solvendam; Ergo per acceptationem non minus, quam per inducō; nem cooperareris ad damnum, quod creditoribus infertur; in dū tu comples, & perficiis illud, quod per oblationem debitoris solum erat inchoatum, & quasi in affectu; per acceptationem vero perficiuntur, & in effectu ponuntur.

D V B I V M

Sectio II. de Restitutione.

77

DVBIVM LXXXIX.

An Peccet, & contra iustitiam, qui alii quid petuit ab usurario habente firmum propositum non restituendi, si animum habeas qui accipit ille reddendi, quoties es usurarius mutata voluntate, soluere voluerit creditoribus, vel eius bona ad eum effectum auctoritate publica occupentur?

Non peccat contra iustitiam. Quia per alienationem illam non sit usurarius minus potens soluere, cum accipiens habeat animum reddendi, quod accepit, quoties debitor suis creditoribus voluerit restituere. Sic Lessius libro secundo cap. 15. dub. 19. numero 168.

Peccat contra iustitiam. Quia licet accipiens id ab usurario eum animum apud se habeat, si tamen illum non manifestat debitorum, ipse non poterit illum præsumere, atque ad omnes minus habebit difficultatem restituendi videns se alienasse id, ex quo restituere potuisset, quam si accipiens eum animum non habere. Ceterum ad minus in morte debitorum, quando iam creditores habent us ad bona extantia illius, ille est causa, quod minus sit in eius bonis, per quæ possit illis satisfaci, vel si creditores incertit, quod pauperibus pro animabus creditorum distribuuntur. Ita Cardinalis de Lugo tomo primo de iustit. disputatione 20. numero 118.

Ego quidem existimo calum hunc non esse moralem in praxi, sed metaphysicum, nam in praxi qui ab huiusmodi personis petunt, & accipiunt, non se constituant quasi depositarios rei accepæ, sed volunt libere de ea disponere sicut de alijs omnibus. Attamen posse id forsæ concedi crediderim, quando rem illam accepimus, vel petimus quis sciret, creditores de eo non curare, qui non sperant, solutionem sibi vello modo faciendam, & ideo non sunt inniti, quod per illam accepti, vel etiam inductionem debitor magis impotens ad soluendum reddatur.

DVBIVM LXXX.

An Debita ex contractu oneroso debent pre- ferri debitis gratiis ceteris paribus?

Præferti non debent. Quia alias sequuntur, quod inter debita ex contractu illorum debent, sed etiam preferendum sit, in quo contractus fuit magis onerosus creditori: quare si emitti
Ejus. & Mend. Thol. Moral. Tom. V.

viliori pretio ab uno, quam ab altero rem æqualem, preferendum erit, qui viliori pretio vendidit, quod non est admittendum, sic Valsq. de restitutione. capite 11. dub. secundo, numero 47. dum solum ponit ordinem prælationis inter debita realia & personalia, inter personalia vero admicem nec ibi, neque in tractat de pignor. vllum ordinem ponit, sed omnia illa debita æqualia facit, quando non habent aliquod iuris priuilegium. Turr. 2. 2. d. 19. dub. 4. numer. quart. Azor. tomo tertio l. 4. c. 38. fine.

Cæteris paribus prius soluenda sunt debita ex contractu oneroso, quam ex promissione Debent gratuata. Quia in gratuata promissione semper preferri intelligitur conditio illa, Dabo, nisi rerum status mutetur, vel quantum decet, & potero sine magna difficultate. Cum ergo magis obligare se intendant quis per contractum prius debet eiusmodi debita ex contractu soluere. Ita Mol. tomo tertio distinctione 760. numero quarto Ioan. Medina de restitutione. quæstio secunda. dub. 5. concl. 4. Nauar. sum. cap. 17. numero 5. Reb. de iust. p. 1. l. 2. quæstio 19. numero 14. Lessius l. 2. capit. 15. dub. 4. numero 35. Reginal. & alij, quos refert, ac sequitur Bonac. de rest. d. 2. q. 8. punct. 2. n. 12.

*Ab hac communi sententia non recedo, quam video ciuili confirmari iure l. inter eos, §. His subi-
is quoque ff. de re iudicata, ibi. Qui ex causa scribo.
donationis communis, in quantum facere potest,
condemnatur, & quidem is solus, deducio are
alieno. Quia nimur cum ex sola sua liberalitate
debitor sit, & quum videtur, ut non cogatur
ad paupertatem reduci. Quod si non soluerit alia
debita prius, cum alij creditores eiusmodi ex-
ceptionem, & excusationem non admitterent,
cogeretur ad egestatem reduci, si debita etiam
gratuita si mul. cum alij soluere cogeretur,
debet ergo prius debita ex contractu soluere,
& postea donataris soluere quantum commo-
de poterit, ita ut ad egestatem non reducatur.*

DVBIVM LXXXI.

An inter debita personalia paria, & eiusdem generis prius debitum sit ei; quod tempore est posserit?

*Præferendum non est. Quia omnes creditores personales habent æquale ius: Ergo si vni solum soluerit, aliis omnibus iniuria irrogabit id est ius scilicet habentibus. Et quia si prioritas temporis daret ius prælationis, id esset vel ex iure positivo vel ex naturali, non quidem ex positivo, quia leges potius contrarium supponunt, sed neque ex iure naturali, quia si hoc esset, leges non anferrent priori creditori hanc prælationem, que ei naturali iure competit. Sic Bald. ad l. pro debito C. de bon. autb. inad. possid. D. Ant. p. 2. n. 2. 0. 7. §. 3. Angel. v. Restitut. 2. nu. 16. Sylv. v. Resti-
tut. 6. q. 5. p. 5. Nauar. sum. c. 17. n. 5. 1. Valsq. de re-
stit. 11. dub. 2. n. 49. Mol. to. 2. d. 5. 36. 1. 1. 2. 2. 1. 5
dub. 16. Turr. 2. 2. d. 19. dub. 4. n. 2. Azor. Re-
ginal. Bannes, & Aragon, quos refert, ac sequi-
tur Bonac. de rest. d. 1. q. 8. p. 1. num. 18. & 19. Et
in legibus ciuilibus ita expresse sup ponitur l.*

G 3 Præf. 340

78 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

Priuilegia. f. de priuileg. credit. leg. si hominem
§ vli. ff. depositi. Pro debito. C. de bonis auctor.
sud. possid.

341
Esti prefe-
rendam.

Plane est præferendum, iuxta regulam illam
à Bonifacio VIII. ex preliam. Quis prior est
tempore posterior est iure. reg. 54. de reg. iur. in

6. Quia prioritas temporis non solum dat præ-
lationem habenti ius in re atento iure natura-
li, sed etiam habenti ius personale. Quod proba-
bitum exemplo à Doctribus etiam contra-
ria sententia admissa, quando scilicet eadem
res ex interculo duabus est vendita; & neutri
tradita, quo casu neuter ius in re acquirit,
sed solum ius personale, & ad rem, & tamen
priori emptori debet præculdubio trahi, ut fa-
tetur Lessius cum aliis libro secund. capite 21.
dub. 19. Hinc arguo uniuslittera, quia ibi prior
emptor ideo solum præfertur, quod prius tem-
pore obligavit venditorem ad rem illam sibi
tradendam, que cum non possit duabus dari
in solidum, dari debet priori, quia cum prior sit
tempore, est prior in iure. Sed similiter in ca-
su nostro prior creditor obligavit debito rem
ad sibi ex propriis bonis soluendum debitum;
ergo si non potest utique creditoris integrè
solui, debet solui priori propter eandem omni-
nò rationem. Ita D. Thom. opusc. 73. capite 8.
Gabriel in 4. distinctione 15. questione secund.
articul. 3. dub 6. Ioan. Medin. de restitutio. qua-
stione secund. Maior in 4. distinctione 15. ques.
50. Valent. 2. 2. quest. 6. punt. 10. Suan. opusc.
de iustit. sect. 3. numero septim. Sà vers. Re-
stitutio. numero 61. Saloni quasitio. 62. articul. 8.
Lugo de iustit. tomo primo disputatio. 20. nu-
mero 146. Toledo. l. 8. c. 25. Rebel. de iustit. l. 2. q. 19.
n. 11. & alij.

342
Secunda
sententia
mibi magis
arridet.

Fatetur, primam sententiam probabilissimam
præculdubio esse tantorum Doctorum authori-
tate confirmatam. At secunda mihi videtur
magis iuri naturali consona, vti & Lessius pro-
ficeret. Quia quando quis le priori obligat cre-
ditori ad solutionem debiti, eo ipso implicitè
se obligat, ad gerenda ad eum finem necessa-
ria, & ad non ponenda solutionis obstacula.
Ergo tenetur ad non se obligandum alijs cre-
ditoribus nisi salvo prioris iure: hoc enim modo
tollit impedimenta, que moraliter possunt
sub oriri, ne priori satisfaciat alioquin semper
exponit illum periculio omittendi vel in to-
tum, vel in partem suum debitum. In hoc
ergo sensu debemus intelligere omnes obli-
gationes, quas cum alijs postmodum con-
trahit.

DVBIVM LXXXII.

*An creditor pauper debet, creditori non
pauperi præferri.*

343
Potest ac
debet.

Potest, ac debet. Quia granum nocumen-
tum patitur pauper, sed à maiori iniuria
pius est recedendum, quam à minus
grani. Ergo prius est personendum pauperi,
quam duxi. Sic D. Thom. opusc. 73. capite 18.
Sylvest. vers. Restitutio 6. fine, Ioan. Medin.
Codic. de restit. quastione secund. dub. 5. Saloni.

questione 62. articul. 8. Sà verb. Restitutio. numer.
63. Sayt. in clasi libro decimo trahit. 5. capite
10. numero 36. Aragon. questione 62. articul. 8.
Rebellus de iustit. libro secund. questione 19.
numero 13. & probabilem fatetur Lessius ci-
tandus.

Non debet, nec potest. Quia nec ius positi-
vum concedit pauperi tale priuilegium, nec iu-
re natura id probari potest, cum æque dites,
& pauper habeant ius ad æqualitatem cum
illis feruandam, & non sit minus præceptum
non nocent pauperi, quam non inferent æ-
quale documentum duxi. Ergo proportione
feruata ad documentum illatum eadem est
restituendi utrius obligatio. Ita Lessius libro se-
cund. capite 15. dub. septim. Azor. part. 2. libro
11. capite 17. quest. quart. Valsq. de restitut.
cap. 11. dub. secund. numero 39. & dub. quart.
numero 92. Turrian. 2. 2. distinction. 19. dub. 3.
numero quarti Bonac. de restitutio. disputatio
n. 1. questione 8. punto secundo numero 24. &
alij palli.

Crediderim, nullam habendam esse quoad
hoe paupertatis rationem. Retenta enim nostra
sententia superius expressa, quod priori credi-
tori personali prius soluendum sit, consequen-
ter dicendum est, siue pauperis damnum extrin-
secum, siue intrinsecum minus sit, si tamen di-
tus sit prior tempore, huic esse prius integrè
soluendum, quam pauperi. Quia sicut si essent
duo diuites, quorum primo deberentur centum
& secundo nulli, prius essent soluenda integre
illa centum, quam pars aliqua secundo, licet
huius secundi damnum gratius esset, quam il-
lius primi, sic licet pauperis damnum estime-
tur duplum proprii eius inopiam, vel propter
damnum extrinsecum, si tamen sit posterior
tempore præferendum est dices quoad integrum
sui debiti, etiam minoris solutionem, sic etiam
faciendum est si essent creditores cum hypotheca.
& hypotheca diuitis est prior. Ergo
eodem modo faciendum erit, licet sint debita
personalia, cum prioritas temporis in nostra
sententia det ius prælationis contra alios cre-
ditores personales non priuilegiatos, sicut dat
hypotheca.

345
Autoris
placitum.

DVBIVM LXXXIII.

*An primò petens possit præferri alijs credi-
toribus eiusdem qualitatæ, hoc est, non
hypothecariis, nec habentibus priuile-
gium prælationis?*

Potest potest. Quia id debetur ei ob vi-
gilantiam maiorem suam in petendo; dam-
modo, in quam, iij quibus præfetur, hypothe-
carij non sint, nec habeant prælationis priuile-
giū, in iis enim antiquitas hypothecæ, præla-
tione priuilegiata obseruanda est. Sic Navart.
sum. cap. 17. num. 52. Sylv. v. Restit. 6. q. 8. zelli.
l. 2. c. 15. dub. 5. Eandem sententiam quoad fo-
rum externorum amplectetur Mol. tomo secundo
d. 536.

Potest non potest. Quia in foro externo
regatur actio contra eum, qui suum debitum

346
Prefere-
potest.

347

348 à debitor prius accepit importante aliis soluere dummodo id non fiat, postquam facta est bonorum celsus, vel ad publicam autoritatem sit auctorata debitoris solutionis quo case non potest creditor exigere à debitore, nec accepere solutionem praeioris iuris ordinis à Iudice seruandum. Leges autem negantes actionem aliis creditoribus contra solutionem prius factam non redditur tutum in conscientia creditorem, qui prius petit, vel accipit conscientia debitoris importanter. **Quia ad multa negatur actio in foro externo, que tamen in conscientia debentur, ut contingit in venditione supra iustum pretium, quando excessus dimidium iusti pretii non attingi; hoc enim sit in foro externo ad vitandas lites, relatio tamen omerit conscientia illius, qui iniuste latit. Ita Valsquez de restit. c. 11. dub. 5. Turrian. 2.2. d. 19. dub. 3. n. 6. Medina autem Codic. de usur. q. 4. addit. creditore non posse prius petere, posse tamen solutionem à debitore oblatam accipere, & retinere. Si autem posterior sit tempore non posse exigere, quia hoc esset inducere debitorem ad id, quod ipse non potest iusti facere.**

349 *Iam affir.* Ego quidem, retenta sententia, quod inter creditores aequales non priuilegiatos, vel non magis priuilegiatos prefari debet, qui prius est tempore consequenter afficiatur, debitorum non posse iusti soluere creditori posteriori etiam prius patenti, & multo minus non penti cum aliorum creditorum praeditio. Qui cum solus ille habeat ius praeditiois, qui prior est tempore, nec petitio prior afferat ex iure positivo, vel naturali eiusmodi priuilegium iniuste pervertitur ille ordo contra eos, quibus priuilegio de iure naturali competebat.

CAPUT XIX.

Circa alias Restitutionis circumstantias.

DVBIVM LXXXIV.

Restitutio debita ex delicto, faciendane est, expensis debitoris, quando creditor ad alium locum abiit?

349 *Questionis summa.* **N**OMINE restitutionis ex delicto comprehenditur, quod debetur ex furto, & usuris, & ex iniusta lectione, vel damnificatione, &c. Igitur si debitum abiit ex loco, ubi creditor aderat, ad alium locum, expensis debitoris res est immittenda ad creditorem, Quid vero si creditor in alium locum abiit?

350 *Expensu debitorum.* Immittenda res est creditoris expensis, non debitoris. Quia hic non fuit causa discessus, & debitorum non ei sufficit praeferre esse ad reddendam rem eo loco, ubi eam iniuste à creditore accepit. Sic Palud. in 4. distinct. 15. anaf. secund. articulo quinto cap. 4. D. Antonin. p. 2. tit. 2. capitulo 3. Abbas, Anan. & Rauenna ad c. 2. capitulo 11. de usur. quibus facit inibi Glossa.

Immittenda res est non creditoris, sed debitoris expensis. Quia qui ex delicto debet, consequenter tenetur creditorem indemnem servare, perinde ac si delictum non praecessisset: quare parum refert, quod creditor, vel debitor discesserit, soluta enim considerandum est, quid creditor haberet, si non passus fuisset iniuriam; atque ideo si creditor rem illam atulisset secum ad illum alium locum, eo etiam mittenda est debitoris expensis, deductis tamen expensis illis, quas creditor ultra eas, quas de facto gessit, addidisset, si rem secum apportasset. Ita Doctores communiquer, afferente, & approbante Cardinali de Lugo to. 1. de iustit. dicto 20. numer. 181.

Evidem primam sententiam merito reiici à communia Doctorum indicari ob adductam **352** *Priman sententiam* rationem. Addo tamen, si creditor rem ante proficationem vendidisset posse pretium eo mitti expensis debitoris, nisi dominus mallet rem suam adhuc extrahentem ad se remitti: quod tunc expensis creditoris ipsius faciendum erit, si expensis transmissionis pretij excedent; nam hos sumptus non faceret dominus ob delictum, sed mutato consilio voluit rem habere in eo loco, in quo, delicto non praecedente, non habuisset.

DVBIVM LXXXV.

Si dominus plus expendisset rem secum deferendo, nisi furto ablatam fuisset, quam nunc expendit fur ad illam transmittendam; debitore potest, illum excessum ex re ipsa extraherere, & si retinere, violente Domini non illam soluere?

Minime potest. Quia debitum non debet. **353** *Ex delicto suo lucrum re portare.* Sic *Non potest* *Rebellus de iustit. p. 1. lib. secund. q. 13. sectio. 2. numer. 8.*

Potest plane. Quia lucrum illud non est ex delicto immediate, sed ex industria, ac bona **354** *Potest ipsa fortuna.* Ita Bonac. cum alii quos tacito nomine memorat d. 1. de restit. quies. quinta num. 8. cui videtur fauere P. Valsquez de rest. cap. 10. dub. 1. n. 29.

Ego autem vix distinctione. Nam vel diminutio sumptuum prouenit ex eo quod decreverit pretium trajectoris, rerum, ut si pecunia transferenda erat, quia decreverit pretium cambij: vel si mari transferendum erat triticum, decreverit pretium nauli solvendi. Vel diminutio prouenit ex peculiari debitoris industria, cum minoris stat transmissio quam communiter etiam nunc aliis est. In primo casu existimo non posse debitorem illud lucrari, quia in Domini voluntatem facta est illa decretio pretij qui cum non dum transtulerit rem suam nunc minori pretio transfert; sicut si rei ipsius valor crevisset in Domini, utilitatem crescit, licet hoc occasione delicti prouenerit. In secundo autem casu admitto, lucrum illud debitori cesserum; quia ipse solus tenetur, dominus indemnem sedare, deductis expensis, quas Dominus fecisset; non autem tenetur, peculiarem industria adhibere, ut sine expen-

351
*Expensis
debitoris est
immittenda
non credi-
toris.*

ESCORAR
Philos. Mor.
Tom. VI. VII.
E. IV.

80 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

sis nunc res mittatur, & Dominus lucretur illas expensas, quas fecisset.

DVBIVM LXXXVI

Si facienda sint magna expensa ad re-
stituendam rem in loco, ubi cre-
ditor commoratur; gerendane
est restitutio debitoris
ex delicto expensis?

356 Gerenda est. **G**erenda est restitutio expensis debitoris
quæcumque illæ sint. Quia ex suo delicto
delicto ad id totum manit obligatus, de-
ductis tamen expensis, quas Dominus factu-
rus fuisset rem illam secum apportando.) S. C.
Caier. 2. 2. quest. 6. 2 articulo quinto D. Tho.
Armill. v. Restitutio, numero 25. Nauar. simma
cap. 17. numero 43. Medi. cap. de restit. quest.
second. Couar. reg. Peccatum p. 1. num. 7. Valq.
derest c. 10. dub. 1.

356 Si magnæ facienda sint expensæ ob loci di-
stantiam, vel alia ex causa, non est gerenda
restitutio debitoris ex delicto expensis. Quia
iustitia non obligat, vt qui vnum aureum, v-
gr. furatus est, & non valeat ad Dominum
immittere nisi centum expendat, insumat
centum, vt vnum restituat. Ita Scottus, Ri-
chard. Gabriel. Angel. Almain. quos affecte
Valquez ibi, numer. 13. Sylvest. v. Restitutio
4. quest. 4. Molina tom. 3. d. 752. numero 5.
Lugo tomo primo de iust. dict. 20. num. 185.
Leffl. l. 2. secund. capit. 15. dubio 8. Salon.
Arag. & alij, quos affect, ac sequitur Bona-
cind. 1. de restit. 6. 5. n. 5.

358
Idem affero
mentemque
überius ex-
pono.
Profecto primam sententiam cum toto illo
rigore, & vniuersalitate, qua can Caieta-
nus, Paterque Valquez amplectuntur, veram
non iudico, stando etiam in rigore iustitiae
& exclusa omni Episkepsis, vel liberali con-
descendentia creditoris. Quis enim dicat, iu-
stitiam ex se obligare, vt si vnum aureum
furatus esset non possis illum ad Dominum
immittere, nisi centum, imò centum millia
(vt ex vniuersali Caietan, & Valquez senten-
tia colligitur) anterorum expeditas, adhuc de-
beas hæc omnia expendere, nisi Dominus li-
beraliter consentias, quod alio modo restitutas,
elargiendo pauperibus. Certe iustitia cura sie-
vitus, & prudenter percipiat, non potest
ad hoc obligare, quia nemo prudens dicit,
creditorum tunc esse rationabiliter invenit
nisi ei debitum cum tantis sumptibus resti-
tuatur. Vnde Auctores citati varie ad quæstio-
nem in particulari respondent. Gabiel, Sco-
tus & Richardus docet, excusat debitorum
à transmittenda re ad creditorem, quando debi-
tum sumptus excederent. Sylvestris, quando
expense æquarent debitum, vel parum defi-
cerent. Angelus, & Almainus, quando de-
bitum non esset magni momenti, & mitte-
dum esset cum maiori damno debitoris. Le-
sius dicit, si res sit parni momenti, & si
ne duplo, vel triplo sumptu restitui non
valeat dari posse pauperibus pro anima credito-
ris, si res sit magni momenti, & adit spes, quo
sine tanto sumptu aliquando Domino restituat

tur, posse differri restitucionem, nisi probabile sit. *Domino non displiceat, quod amicis eius vel pauperibus detur.* Molina affirmat, posse differri, vel omitti, etiam restitucionem, quando longè maiores expensæ faciendæ essent, quam sit valor ipsius debiti, & tunc dandam esse pauperibus, vel operibus piis. Cum Molina opinor.

DVBIVM LXXXVII.

Quod ex contractu licto debetur, restituendumne est, debitoris expensis, ipso longius recedente?

Debitoris expensis est restituendū, quando ipse longe cōcessit, & expensæ, non magnæ essent. Quia in debitōs virilatē tem contractus ille celiū, & ideo debet damnificare, sic aliqui, quos refert Valquez de restitutiō capite decimo, dubio secundō, numero 30.

Non est restituendum debitoris, sed credito-
ris expensis. Quia etiam abesse culpa, & ob
necessitatem vel utilitatem propriam debitor-
longus discesserit, creditor qui mutuum Ro-
mæ dedit cogetur abesse sua culpa solutio-
nem recipere in Hispania, vnde non nisi
magni expensis Romanam possit deferri: nec
contractus iustus cum eo onere fuisset: quod
idem a fortiori dicendum est in emptione &
venditione: precium enim soli debet, ybi res
traditur, & estimatur, ut emptio iuste fiat.
Ita Caetan. & Sotus apud Valsquez num. 31.

Prædicta resolutione adberto contractus esse in triplici differentia. Primum in aliquibus redditus debet idem, quod accipitum est, vt in deposito, & commodato. Secundum in alio non redditus id, quod accipitur, vt in emptione, locazione, censi, &c. Tertium in aliis nihil redditus, vt in donatione, promulgatione, legato, &c. De debitibus hoc tertio genere contractuum omnes conueniunt, solutionem non debere fieri expensis donatoris, sed redditum esse id in loco, in quo erat, quando donatum, vel promulgatum fuit. Lessi. libro secund. cap. 15. dub. 8. numero 59. Valquez de resistius. cap. 10. numero 58. Bonacini. de resistius. dict. 1. questi. quinta p. unio. n. 13. Quod ad reliqua duæ genera contractuum, qui proprie contractus dicuntur, hæc regulam vinculatorem cum Molina 10. 3. 4. 7. 52. num. 2. statuo. Ut si locus designetur in contractu, ille fernandus sit, si verò nullus designatus sit, ibi debeat solutioni fieri, vbi quando contractus fuit factus, intelligebatur debitorum solutionis tempore habiturum domicilium. Quare si debitor præter id, quod tunc credebatur, aliud migrat, debet suis expensis mittere solutionem ad creditorem in eum locum vbi debitor permanurus credebatur.

DVBIVM

DUBIVM LXXXVIII.

*An debeat, absoluī pœnitens, qui admonitus alias Confessario restitutio-
nem promisit, & non obseruauit?*

362 *Statuta
Questionis.* **Q**uod ad tempus attinet, certum est, debita ex delicto, vel ex re accepta, statim esse soluenda: debita autem ex contracta soluenda est tempore illo, quo expresse vel tacite in contractu est designata. Quae si verò ad debet ab solui penitens qui admonitus alias a confessario restitutionem promisit, & non obruerat?

Debet ab soluti, si adest animus restituen-
di, & creditor non graue damnum pati-
tur ex dilatatione solutiōis. Quia tunc debi-
tor non est culpa gravis reus, Molina. tomo
tertio dist. 753.

³⁹⁴ Non debet ^{tertio dict.} 753. abſolua. Abiolum non debet, donec restituat. Quia merito dubitac. Sacerdos de verò restituendū proposito, & timer facturum peccantem quod alias fecit. Ita Caſt. v. R. ſituatio cap. 6. & alij communiter.

Hoc certi esse crediderim. Quia sicut non est
relinquendas cum concubina intra dominum
vel cum alio periculo proximo peccandi; sic nec
cum tui alieno debito, quod maximo obno-
xiuum est perfeuerandi in peccato, periculo. Se-
cus est, si non potest nunc totum, vel par-
tem restituere, vel si sunt tales circumstantiae
qua suadent potenter, nunc magis ex ani-
mo d. promittere, & te ipsa obseruanturum.
Oportet tamen in hoc casu saltem penitentiam
imponere, vt non prius ad Eucharistiam ac-
cedat, quam te ipsa restitutio sit facta.

DV RIVM LXXXIX.

Quando p̄nitens petit indulgeri, sibi
aliquod tempus, ut paulatim re-
stituat, & iudicatur, id melius
esse creditori, & p̄nitentis: potest
ne id tempus indulgeri, si mox sol-
vere valeret.

365 Indulgeri quidem potest. Quia si melius est
Indulgeri creditori, qui hoc modo certius debitum
pugni, recipit, & melius etiam esse debi-
tori, qui adduci non potest, ut debitum totum
similiter restituat: absoluio ceder in creditoris
vtilitatem, & debitor tandem ab hac obligatio-
ne expedietur. Sic *Nauar. summa cap. 17. num.*
65. *Angel. v. Restitutio utrum. §. 3. D. Anton.*
p. 2. tit. 2. cap. 8. Nauar. de restit. libro 4. cap. 4.
dubio quinto. Quando creditor non patiun si-
bi noxiām.

*Non potest in dñlgeri. Quia si debitor tene-
tur, & potest statim torum debitum restituere,
& non vult, eo ipso non est dñpositus: d
solutio nis beneficium, nec potest illi confes-
fatus obligationem remittere, cum non sit cre-
ditor.*

ditoris procurato: Ita Molina. *tempo tertio die 10756 numer. 1.* Medi, de resit quasie, quinta Sotus lib. quarto de iusti. quas. 7. articulo 4. qui immoerit citat pro contraaria sententia Sylvestri, tenet enim hanc, ut norauit Molina Aragon. Saloni. Sayrus. & alij, quos affect, ac sequitur Diana p. 2. tract. 6. resol. 5.

Ego quidem hanc sententiam vnicē veram esse iudicans, existimo. Auctores pro contraria etiatis id afferuisse; ed quod ex circumstantiis præsentibus possit confessari præsumere creditorem contentū esse, vel esse debere, quod

creditorum contentu esse, vel esse debere, quod talis dilatio concedatur, quæ eidem creditoris

367
Hoc teneo,
et confir-
mo.

etiam si debitorum tunc creditore, quod creditus crederetur
erit vitiosus. Sed neque tunc poterit non potest
semper absoluvi, sed tunc solum, quando cre-
ditors irrationaliter vrgere, & iniurias esse
censeretur. Si vero creditor præsumitur illi di-
lacionis conseruisse, eo quod debitor aliter non
vult solvere: tunc quidem confessarius vitiosus
gerit creditoris negotium, eam dilationem
concedendo, vt creditor suum debitum recipiat
ex præsumpta creditoris voluntate; non
tamē poterit debitor absoluvi, quia tota illa volu-
tas, & licentia præsumpta creditoris nō est libera,
sed coacta, quod debitor aliter nō velit solue-
re, propterea debet. Non ergo manet debitor in
consciencia tuus, dum debitum totū non offere,
cum possit, atque idēo non est in eo statu
dispositus ad absolutionem recipiendam.

D V B I V M X C.

Qui non habet opportunitatem, aut po-
tentiam restituendi, tenetur ne
tamen habere propositum re-
stituendi, quando
poterit

Tenetur plane. Quia in praxi ferè est impossibile, ut qui habuit semel animum restituendi, quandū mentem non mutat per contraria voluntatem non paneat habitaliter in illo affectu, ita ut data occasione protrumperit in eundem actum voluntatis, & committat nouum peccatum saltem in affectu cum id propositum non fouet. Sic Sotus de insit. l. 4. queſt. 7. articulo 4. Nauar. ſumma capite. 17. numer. 67.

368

Non tenetur. Qui à præceptum iustitiae non obligat aīs ad restituendum: Ergo sicut iustitia non obligat ad dicendum. Nola occidere sed

tia non obligat ad dicendum. Nolo occidere, sed ad non occidendum: ita præceptum restitutionis solum ad restituendum obligat, non autem ad

dicendum, volo restituere, quando actu non
est opportunity. Ita *Rebellus de iust.* lib. se-

et opportunitas. Ita Reochus ut ins. no. secund. quæstio. 17. numero sexto Azor, &c alij, quos refert, ac sequitur Bonac. de restitu. dict. 1. q. 6. 8. Ita ergo secundum de iust. dict. 1. q. 6. 8.

6.n.8. *Lugo to. secunda de iust. dict. 20.n.215.*
Hec sententia in rigore Metaphysico vera

est mihi : sed ut absoluī possit dēbet illum
actum p̄sūtūm habere saltem in confuso:

debet enim habere propositum seruandi omnia

præcepta, quorum unum est restituendi cum poterit. In praxi vero (uti prima sententia annotat) difficile est, ut ille affectus habitualiter non

remanear.

369
Non ten-
tur

370

DVBIVM

82 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

D V B I V M X C I.

Qui multo tempore restituere omittit,
committunt plura peccata?

371
Committit
vnus solu-
modo pec-
catum.

Committit vnum solummodo numero peccatum non plura quamvis ea omisso per mulum dure tempus, & peccatum non discontinuatur per solumnum, nec per alia, nisi per propositum restituendi statim accommodè possit. Quia omisso restitutio pro toto eo tempore quamvis longo, est tantum vna, in d' ipsa prima acceptio moraliter discontinuatur cum ipsa restitutio omisso, nam prima acceptio, & omisso sunt moraliter vna retentio: Ergo quamvis longo tempore dure, & tantum vnum numero peccatum. Qod vero discontinuatur per subsequens restituenda propositum, quando eo cessante, iterum non restituere proponit, probatur: Quia eo proposito elicito, pl' retentio praecedens, aut omisso restitutio praecedens definit esse peccatum; Ergo formaliter seu in ratione peccati discontinuatur a retentio aut ab omisso restitutio sequente post dictum propositum; nam post ipsam cessans incipit esse rursus peccatum. Sic Nauarra de restit. l. 4. cap. 4. n. 9.

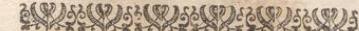
372
Non committit
vnus solu-
modo pec-
catum, sed
plura.

Non committit vnum solummodo numero peccatum, sed plura, quando colongo tempore omissionis non adest aliqua sufficiens discontinuenda causa. Quia omisso restitutio, aut retentio rei debitis quando longo tempore durat plures moraliter discontinuatur, seu in ratione peccati; Ergo qui longo tempore restituere omittit, plura omissionis admittit peccata. Consequens pater, antecedens, probatur; Quia toutes omisso restitutio discontinuatur moraliter, seu in ratione peccati, quoties discontinuatur in esse libera, seu quoties definit esse libera; nam omisso absque libertate nequit esse peccatum; omisso autem restitutio plures absque restituendi obligatio-
ne; aliquando autem solum potest ad tempus accipere cum obligatione restituendi poita rem acceptam, vel etiam eius valorem, imo & pretium vobis rei accepta. Vnde in causa nostro dixerimus, si res exter in propria specie restituendam esse Domino ob rationem pro secunda sententia expressam. Addiderimus, si quis mutuum accepere ante illam necessitatem, ob quam a restitutio excusat, transacta necessitate solnere mutuum debere. Quia per mutuum praecedens translatum est Domini in illam pecunia mutuo accepta.

373
Idem affir-
mbo.

Idem affirmo. Quia licet tota omisso sit physi-
sice vna, imo & prima acceptio in esse physi-
co moraliter contingetur cum ipsa omis-
sione, quando etiam res retinetur in esse ta-
men morali, seu peccari discontinuatur non

solum proposito restituendi in quo Nau-
arra mecum conuenit, sed etiam in reliquo
præfatis.

C A P V T X I X.

Circa causas à Restitutio-
ne excusantes.

D V B I V M X C I I.

Licitè quis clavis accepit decem aureos
a quodam, ut sua extrema necessi-
tati subueniret, sed sine aureorum illo-
rum insumpcione extrema illa neces-
sitatis abscessit: Teneturne restituere au-
reos huiusmodi?

374
Non tenetur. Quia in extrema sunt
omnium, sicut ergo in ea necessita-
tate potuit ille rem alienam accipere, & in
mox ablumere, ita a fortiori poterit sibi vlti-
pare, cum per accidentem fuerit, aureos illos
num, quorum tunc extrema indigens domi-
nus erat, absumpcio noua fuisse, sic virtus di-
litterata Republica optimè meriti, quos conlu-
li.

Tenetur planè si res exter in propria specie,
elapsa ea necessitate, eam Domino reddere.
Quia ea non eguit ad suam necessitatem sul-
lendum, cum adhuc non consumpta perfec-
tio; extrema autem illa indigentia fuit, que
acceptio illam honestauit, qua non ex-
istente, nullus adest titulus, qui huiusmodi iu-
stificet retentioem. Ita Valquez c. 2. de ele-
mos. dub. 4. Coinch. d. 27. de charit. dub. 10. nro.
167. Lugo 10. 1. de inst. d. 21. n. 1.

375
Tenuit om-
nia.
376
Cum his
sentient
aliqua
adicio.

Certe qui accepit aliena ad suam necessita-
tem subleuandam, aliquando potest illa sibi
omnino vltipare absque restituendi obligatio-
ne; aliquando autem solum potest ad tempus
accipere cum obligatione restituendi poita
rem acceptam, vel etiam eius valorem, imo &
pretium vobis rei accepta. Vnde in causa nostro
dixerimus, si res exter in propria specie restituendam
esse Domino ob rationem pro secunda
sententia expressam. Addiderimus, si quis mu-
tuum accepere ante illam necessitatem, ob
quam a restitutio excusat, transacta ne-
cessitate solnere mutuum debere. Quia per
mutuum praecedens translatum est Domi-

nium in illam pecunia mutuo accepta
Ergo in necessitate non eguit pe-
cunia, sed per illam iam suam
tum occurrit ne-
cessitatibus.

D V B I V M

DV BIV M XCIII.

Pecuniam vel rem quis ex delicto habebat, & in necessitate extrema consumpsit; manetne obligatio postea pecuniam, aut rei valorem restituendi?

377
Obligatio
manet

Manet obligatio, quia licet pecuniam, vel rem alienam sine delicto habens posset ut necessitate extrema succurseret, absque sine restituendi obligatione: delictum, quo huiusmodi pecuniam, aut rem acquisivit, raptorem facit restitutionem obnoxium, ne sua cui fauere aut comodum afferat iniquitas. Sic Scot. Richard. Palad. & Sylvest. quos citat, & sequitur Lessi. l. 2. c. 16. dub. 1. n. 6.

378
Non ma-
nus obliga-
tio.

Obligatio non manet, quia quod obligatio fuerit ex delicto, vel ex contractu, nihil refert si extrema necessitas superueniens ius illi dedit rem illam consumptam. Ergo si obligatio ex contractu restitutione obnoxia non est, consequenter idem est afferendum ob obligatione orta ex delicto. Ita aliqui, quos proesse nomine memor, & sequitur Lugo. 10. 1. de iust. d. 21. n. 3. Valquez, Coninch, & Nanarra ab ipso citati.

379
Item sen-
tior, ali-
qua adi-
tia.

Ego autem sic dissolvo questionem. Si furante necessitate pecunias furatus fuerit, & ita suis admisit, ut mixtione Dominum unum earum compararetur, & postea necessitate superueniente, eas absumpsi, obligatus manet ad restitutionem quia tunc nihil alienum ob necessitatem accepit, sed proprias pecunias. Obligatio autem personalis ad soluendum tantundem pecunias, non fuit ob necessitatem extincta, cum obligatio illa nihil defuerit ad occurrentem necessitatem. Similiter si triticum adhuc alienum furium in necessitate postea eosumpsi, videndum erit, an necessitas fuerit talis, quia posset tantum tritici denuo accipere absque obligatione illa soluendi postea primum; an vero ut solum posset accipere cum tali obligatione, & ita etiam iudicandum erit de fare consimilmente in necessitate triticum, quod antea furatus fuerat.

DV BIV M XCIV.

Qui pressu necessitate rem assumpsi alienam, teneturne restituere, quando creditor in equali necessitate versatur?

380
Questionis
status

Conuenit Doctores quod si subtractione rei illius creditor ad aequalem necessitatem deueniat non licet cuique auferre, ad suam necessitatem subtrauandam, ideoque si accepit, ad restituendum obligatur. Quia in parte causa ac periculo melior est conditio domini possidentis. Quid autem si quis extremitate laborante f.

Restituere non tenetur. Quia creditor, mi-

nime retinet illius rei ablatae dominum, cum in extrema necessitate omnia sint communia, & melior sit conditio debitoris possidentis, etiam si ex delicto possidere incepit, & deferte restitutionem; Ergo à fortiori, si ad extremitatem necessitatem subtrauandam tunc egenus creditore accepit. Sic Bonac. de rest. d. 1. q. vlt. p. 1. numer. 31. Lessius lib. secund. capite 16. numero 31.

Si quis rem extra necessitatem furto accepit & postea Dominus incipiat extremitate indigere, debet illi restituere, etiam si ipse simili vel etiam post illum extremitate indigeat. Quia ille alius cum dominus adhuc sit, debet alius preferri in aequali necessitate. Ita Vazquez de eleemos. c. 1. dnb. 9.

Sententiam P. Vazquez reicit Bonacina, qui supponit falsum, nempe creditorem ad huc reuinere rei ablatae dominum. Sed verius *Authoris* hæc sententia falsum supponit. Nam fur nonquam potuit Dominum illius rei acquirere aut creditorem suo Dominio priuate; quia necessitas extremitate non dat ius rem alienam usurpandi, appropriandique sibi, quando eius Dominus in aequali inest necessitate, si ergo iam Dominus extremitate re illa indigebat, quando fur copit illa indigere, non potuit necessitatis titulo eam rem e Dominio prioris Domini extrahere. Profecto si non attendendum esset ad dominium, sed solum ad possessionem iustum, vel iniustum, lequeretur, quod si in extrema necessitate abstulisti panem à domino in necessitate aequali existente, licet pecuniam afferendi, non tamen teneris postea ad restitutionem, & possessionem præsens postea te Domino præfert; conseqüens verò est falsum, & negatur ab illis *Authoribus*: Ergo necessitas extremitate non tollit, quod præferendus sit Dominus.

DV BIV M CXV.

Ob extremitam necessitatem non solum suam, sed tuorum parentum liberorum, virorum, fratum, poterisne restituendum omittere, vel differre?

Non poteris omittere, vel differre. Quia hoc solummodo concessum est ad propriam *Non potest* necessitatem subtrauandam: alius autem extremitate egentibus id etiam licet accipere & eius vel differre omittere restitutionem, vel differre, tibi autem non licet ad eos subtrauandos accipere. Sic Couar. & alij apud Lessium l. secund. cap. 16. numer. 15.

Poteris quidem. Quia licet cuiilibet accipere etiam aliena ad subtrauendum proximo cuiilibet extremitate indigenti, (proximus enim alter quidem, ego,) quando ex propriis bonis non potest illi subtrauere. Ergo & poteris restituendum omittere, vel differre; Ergo à fortiori id licet ad tuorum parentum, liberorum, virorum fratum extremitate egentium necessitatem subtrauandam. Ita Sotus, Ludou. Lopez ab eodem Lessio citati. Toletus de sepeem pecun. capital. cap. 39. id de fratribus afferit quod probabile iudicat. Lessius

84 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

Lessius. Lugo. tomo primo de iustit. dispe. 2.1.
numer. quinto.

385 *Idem iste-*
ro. Non solum id verum existim ad tuorum parentum, libetorum, vxoris, fratrumque extremam in opere subleuandam, sed & cuiilibet extremè agenti iuicendum. Certè Lessius *numere* 15. id concedit de gravi proximi necessitate, à fortiori id debebat concedere de extrema, si ergo licet aliena ob eam causam accipere, multo magis licebit retinere, differendo restitutionem, quādū durat necessitas.

D V B I V M X C V I.

An ob graue detrimentum, quod quis ex restitutione in bonis fortuna in-
curret, possit eam differre?

386 *Potest qui-*
dem. Potest quidem. Quia probabilis admodum sententia est debitorem ex delicto, quando longe maiores expensas facturas esset in restituenda domino, quam esset illius valor, non debere cum tanto suo onera eam. Domino mittere, sed posse expectare tempus, quo sine tanto suo onere eam restitut. Ex qua Doctrina aperte sequitur, detrimentum magni in restituione subeūdū dare facultatem differendi restitutio- nē. Parum enim refert, quid detrimentum sequatur ex expensis ad rem mittendam necessariis, vel ex alio capite, si debitor aquae patitur in uno casu, ac in alio. Igitur qui debet centum aureos, potest differre solutionem, si non potest non restituere, nisi dominum, vel prædium multo minoris vendat, quam valet. Item potest solutionem vir nobilis differre, ne cogatur priuare se omni famulorum obsequio, & à sui similiū abstine consortio. Sic D. Antoni. Scot. Henric. Nanar. quos affer, ac lequit Bonac. de restit. d. 1. quæst. vii. i. p. 1. num. 22. Lessi. lib. 2. c. 16. n. 22. & 25.

387 *Minime*
poteſt Minime potest. Quia non videtur creditor debere conseruire, dilationem, vt debitor à statu non decidat. Nam superior status non est debitus magis vni, quam alii, spectata hominum conditione. sicut enim fortuna solet quodam ad superiorē statum eleuare, sic eadem fortuna alios ad inferiorem deiecit. Et quia in foro externo quando ad cessionem bonorum deueniunt debitor spoliatur iustit. omnibus suis bonis relictis solum quotidianis non pretiosis vestibus, ac alimonijs, iuxta suum statum. Neque obstat aliquibus ex priuilegio concedit vt non cogantur soluere ultra id, quod commode possunt; hæc enim sunt indulta specialia, que potius ostendunt, rigorem iuris in contrarium esse, & obligare ad restituendum statum etiam si debitor eger in posterum compellatur. Ita Molina tomo tertio de iustit. dispe. 7.54. cum alijs Caetan. v. Restitutio. question. sexta. Sotus libro quarto de iustit. question. septima. articulo 4. si id ex delicto debeat.

388 *Autoris*
refutatio. Profecto sententia hæc licet speculatiū possit sustinere, in praxi tamen nimis est rigida, & argumenta pro ea adducta nimis probabile induco. Primo, quia concluderent, quando soluere debitor non potest debitum centum sa-

reorum, nisi perdat centam millia propter expensas in restitutione faciendas, vel quia cogetus vendere bona illius valoris pro centum autem, adhuc ad id obligari, & creditori posse virgere pro solutione sui debiti statim facienda: quod tamen non est credibile, neque sequitas naturalis id patitur. Fatendum ergo est, aliquando ex detrimento, quod debitor lequitur, posse liceat falso differre ad tempus restitutio- nē, quo sine tanto detimento geri valeat. Deinde quia illa argumenta ex foro externo deducta probarent, etiam in quasi extrema debitoris necessitate restituendum esse, nam in foro externo vix admittetur exculatio debitoris in extrema necessitate. Vnde prima sententia adhuc ero.

D V B I V M X C V I I.

An quando debitor iustit. excusat a
restitutione statim facienda ob nota-
ble detrimentum; debet postea
ultra debitum ipsum restituere etiam
damnum luci cessantis, quod credi-
tor ob eam dilationem est passus?

389 *Debet pro-*
fetto. D Ebet profecto. Quia teneat tacito pacto, velle dilationem sub onere relaciendi damnum, qua ea de causa creditor patietur; nec enim creditor teneat ex iustitia, sed ex charitate illud damnum propter debitorem sustinere. Sic Caetan. 22. q. 62. articulo 8. dicens, si debitor restituendum distulit, vt vitaret damnum proprium in bonis fortuna, teneat ad compenſandam postea damnum creditoris; scens quando distulit, vt vitaret damnum in bonis ordinis superioris, vt in bonis corporis, fame, vel honoris. Molina tomo tertio de iustit. dispe. 7.55. ad finem, dicit, utroque causa teneri. Rebells p. 1. de iustit. 1. secundo qua-
stione. 17. iustit. 4. numer. secund. & Nanarra lib. 4. de restit. cap. 4. num. 56. contestantur.

Minime debet. Quia neque ex iniusta acceptiōne teneat, cum in ea mora non peccauerit; neque ex priori delicto precesserit; neque ex re accepta; neque etiam ex contractu, quia ad casum fortuitum, & inculpabiliter non te obligati vti ille est casus. Ita Lessi. libro secundo. cap. 16. num. 32. & 31. Lugo 10. 1. de iustit. d. 2.1. numero 18.

Ego existimo in præsenti differentiam esse inter debitorem ex delicto, vel ex contractu, Quid di- nam qui debet ex delicto, cum culpabiliter sit cendum causa totius damni fecuti, etiam si illud postea expone. fortuito eveniat, totum debet restituere, etiam si ablique noua eius culpa postea subsequatur. Vnde etiam postea non teneatur, nec possit restituere etiam ob grauem vel extream ne- cessitatem, debet postea omnia creditoris damna relarcere; quia omnia ex eius delicto primo ortum habuere, si autem debitor sit ex re accepta, certum est, non teneri ad damna emergenti interim suo domino, quādū in mora culpabili non fuit, si vero fuit in mora culpabili, iam erit deinceps debitor ex delicto, & tenebitur ad damna omnia. Si autem nondum fuit in mora culpabili, & quidem moraliter pecca- minosa,

minola non tenebitur ad damnum granie
restituendum.

DVBIVM XCVIII.

*An detrimentum graue debitoris sufficiat,
non solum ad differendam solutionem,
sed etiam ad omittendam, quando non
est spes, quod cum minori detimento
poteris postea restituiri.*

³⁹² *Non sufficit. Quia eo in casu creditoris ins-
titutus ad rem suam recuperandam, nec vlti-
lo ex capite tenetur ab eo onere debitorum
liberare. Sic Mol. 10. 3. de iust. d. 7. 54. 8. Quando
vero absque. Quod videtur non posse. Let. 1. 2. c.
16. dub. 2. vbi tempore ex gravi detimento fa-
cilitatem solum concedit, ad differendam solu-
tionem, nunquam tamen ad omittendam.*

³⁹³ *Sufficit plane. ut simpliciter omittatur restitu-
tio, perfeuerante eadem causa, & ratione, quando
debita non sunt contracta ex delicto. Quia si
necessitas haec concedit, ut possint alieni capi;
etiam liberat omnino a restituitionem si
debitor in eo casu aliena accipere, quanto
magis poterit non solvere, quod debet. Ita Reb.
de iust. p. 1. 1. 2. q. 17. fol. 4. n. 2. & alii.*

³⁹⁴ *Micm ex-
plofentis.* *Certe si debito non sine delicto cediderim,
poteris detinendum illud debitoris perfeuerans
in perpetuum a restituzione execulare, debet au-
tem ad hoc detrimentum debitoris esse multo
maius, quam ad restitucionem differendam, quia
multo maius detrimentum est creditoris frau-
dari in perpetuum, quam solum ad tempus suo
debito, quare maius detrimentum debitoris re-
quiritur ad hoc maius creditoris detrimentum
superandum. Posito tamen excessu in debita
proportione, idem erit dicendum, quia sicut de-
trimentum, ut quatuor, quod creditor ex dilatio-
ne patitur, potest permitti propter detrimentum
maius aliquod debitoris, ita detrimentum ut
decem eiusdem creditoris ex omissione proue-
nientis, poterit superari ex detimento maiori
eiusdem debitoris semper perfeuerante.*

DVBIVM XCIX.

*An Debitor excusetur, a restitutio-
ne a creditori nocitura?*

³⁹⁵ *Statu quo-
fentis.* *Exemplum commune est, quando domi-
nus petrit a te tuum gladium tibi commo-
dandum, quo vult se te, vel alterum iniuste
interimere, vel petit solum tuum tibi datum,
quia vult ludere, vel meretrici dare ad peccan-
dum. Convenient autem omnes, si creditor
repetat solum debitum ad lexendum aliquem
contra iustitiam, & possit absque granis tuo
damno differre solutionem, esse obligationem
differendi, ad damnum proximi vitandum. Lege
lesuum 1. 2. c. 16. dub. 4. 8. Molinam 10. 3. d. 7. 55.
Quiescerit itaque, num quando restitutio non
affert detrimentum alteri, nisi solummodo
Eccles. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.*

ipsi creditori, sit etiam illam differenti obli-
gatio?

Non est obligatio differendi, nec debitor ex-
cusatur ab ea gerenda restituzione. Quia patit ³⁹⁶ Non excu-
creditor quod solum est, & sufficit correctione in ³⁹⁷ satur debi-
præmittere debitorem, ne ille res abutatur. tor.
An non vxor tenetur reddere coniugale debitum
marito petenti, etiam si ipse illicite petat contra
votum castitatis? Quis dubitet? Ergo debitor
etiam debet reddere creditori pecunias, licet ip-
se illicite petat, ut eis cum peccato abutatur.
Sic Nanar. de ref. 1. 4. c. 2. n. 34. Azor. p. 3. 1. 4. e.
39. fine, Sanch. de marit. 1. 9. d. 6. Bon. de ref. d.
1. q. vls. p. 1. n. 1.

Est quidem differendi obligatio, excusatur
que debitor a restitutio nre tunc gerenda. Quia ³⁹⁷ Excusatur
charitas obligat ad impediendum proximi da- ³⁹⁸ plane.
num, quoties ablique grani incommode quis
potest. Ita Lel. cit. Mol. ubi sup. n. 2. Reginald.
& alii, quos assert, Bonac. ibi. Logo 10. 1. de iust.
d. 2. n. 2. 6.

Credidem, per se loquendo, debere illum ³⁹⁸ solutionem diffire, ex qua graue documentum ³⁹⁹ Idem afir-
soli creditoris sequatur, quando id sine gravi in-
mo. & vbe-
commode getere potest. Nam charitas obligat rinexpone.
ad impediendum proximi peccatum, quoties id
fieri potest. Quare sicut tunc debeo ad eum finem
correctionem præmittere, ut aduersarij faten-
tetur, sic etiam debeo solutionem differre, si abfq;
gravi incommode facere possim. Vnde si car-
nes alienas creditor a me petat (v.g.) ad violan-
dum ieiunium debeo differre in sequentia diem
restitucionem, si facile possum, ut eis licite ille-
vesci valeat. Profecto conseqüenter dixerim,
vxori posse, ac debere negare debitum marito
voto castitatis obstricto, si commode valeat
ita eius futurum peccatum impedit. De facto
tamen raro tenebitur ad negandum, quia actio
reddendi ex se semper est indifferens, & quia
parum utilitas ex negatione illi speratur, nam
maritus virgebit, & alias fortasse causas negan-
di in uxore esse concepit, & passione presul
insistet. Ceterum cum vxor habeat ius petendi
(nisi ipsa etiam sit castitatis adstricta voto) pot-
est tunc facile ipso iure suo vti, ac petere, quo-
cau iani maritus licite reddet vxori petenti,
licet voto sit castitatis obstrictus.

DVBIVM C.

*An peccat contra iustitiam, qui restituit
creditori debitum, quo ipse abusurus est,
debitore sciente, in alterius iniuriam?*

³⁹⁹ *Non peccat contra iustitiam, sed solummo-
do contra charitatem, nisi eo animo reddat,
ut creditor in alterius iniuriam abutatur. Non peccat
Quia illa actio reddendi debitum, gladium; v.g. cat con-
indifferens est reddendi, qui non intendit proxi- ⁴⁰⁰ contra iustitiam
mi damnum. Si autem sciat gladium a creditore
requiri ad occidendum, peccabit quidem contra
charitatem, cum impide potuerit dam-
num illud, differens solutionem. Sic Mol. 10. 3. d.
7. 55. n. 2. & alii.*

Contra iustitiam peccat. Quia proximus, quæ ⁴⁰⁰ contra iustitiam
creditor tunc conatur occidere, habet ius ne gladium ei abisque urgente necessitate, submi-
nitias; quando eum vult occidere, nam illa cat
actio reddendi gladium nimis proxime
H accedit

ESCOBAR
Theol. Mer.
Em. VV. II.
E. IV
C

86 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

accedit ad eius necem, nec nisi ex grauissima necessitate licita reddi potest, in nostro autem casu nulla virget necessitas, vt gladium reddas, imd saltem ex charitate est necessitas non redendi, vt aduersari fatentur: Ergo agis contra ius proximi, & verè ad eius mortem cooperaris. Ita Lef. l. 2. c. 16. n. 59. quem cum alijs sequitur Bon. de ref. d. 1. q. vlt. pun. 1. n. 8.

Hanc sententiam probabiliorem esse credideria. Nam ille, qui proprium gladium commodat volenti alijs occidere, peccat contra iustitiam, & ad necem cooperatus, quia subministratio gladii in ijs circumstantijs est cooperatio nimis proxima, & quasi determinata ad necem, atque adeo contra ius illius, qui occiditur, nisi grauissima causa necessitatis excusetur. Ergo cum in nostro casu non sit talis necessitas, non minus erit contra iustitiam, siquidem non minus influit. Quare tenebitur ille ad restitutionem damnorum, sicut vera causa cooperans iniuste homicidio.

DVBIVM CII.

An sicut fas est, solutionem differre propter creditoris detrimentum, sic licet ei usurpare res suas, & ad tempus restringere ob eandem rationem.

Non licet, Quia rarissimum erit, vt quis sine grauissimo incommmodo proprio id valeat præstare, cum se se exponat periculo infamie furto suspicatur, & fortasse pena, si fursum detegatur; sic nonnulli non infimæ note Theologi.

Licet omnino. Quia iustum est procurare, vt proximi peccatum impediatur, ob quod vel vitam prolixiere, & despiceret fatum: sanctum prorsus est. Vnde fas erit surripere feminæ fuscos, & pigmenta quibus alicuit homines ad libidinem, & luxuri instrumenta luxuria, quæ haber ad iniquum indendum. Ita Mol. 10. 3. d. 7. 5. n. 3. Sot. l. 4. de inf. q. 7. a. 1. D. Ant. p. 2. 10. 1. c. 14. §. 2. Nauar. sam. c. 17. n. 5. & 6. 3.

Hoc mihi verum vnicè, si tamen illo modo impediatur peccata, alioquin si alia similia statim essent emenda, non licet ea surripere. Adidem, ad hoc faciendum non est obligatio, item ex iustitia in persona saltem priuata, quia hic non impediens eo modo peccata illa, nullatenus eis censetur cooperari, sed solum permittere, seu non impediere, quod non est contra iustitiam. Deinde anno, maiorem causam requiri ad hoc faciendum, quia multo maius habet ius dominus ad furtum prohibendum, quam ad exigendum solutionem, quæ sæpe ob minores causas differri licet potest, propter quas tamen non licet aliena accipere. Denique multo maior, & grauior causa desideratur, ut esset obligatio ex charitate ad id gerendum, quod rarissimum erit, quia vix (vt Auctores prima sententia innunt) sine notabili incommmodo suo poterit quis id facere, cum se periculo infamie, ac pena exponat.

DVBIVM CII.

Analiquando licet priuato cuique, per vim auferre volenti peccare, quod sum est, ut peccatum impediatur?

Nvnquam id licet priuato cuique. Quia peccata eo modo impediere proprium est *Nunquam* solum publicæ potestatis, vel eius, cui id licet. ex officio incumbit, sic Mol. 10. 3. d. 7. 5. n. 3.

Id licet aliquando. Quia si aliquis vult se se ipsum occidere, licet quidem ateretur ei per Id licet ali vi gladius, ne se interimat, immo sæpe obligatio quando erit, per vim auferendi. Ita Lugo 10. 1. de inf. d.

Exsimio propter hanc rationem P. Molina sententiam in viuersum loquendo, veram non *Verius* ⁴⁰⁷ esse, monerim tamen ad hominem à criminis *propto*; in me vi renocandum, grauissimam requiri canonicè *verum* ⁴⁰⁶ sum. Nam volentem verb. grat. ad patrannum. dam libidinem pergere non licet priuato per vim detinere, & includere, ac ligare, ne ire valeat, quia usurpatio illa iurisdictionis non potest sine grauissima causa in innatum assumi abique iniuria notabili, posita tamen causa proportionata, vel aliqua superioritate personæ cogentis, licitum hoc erit, & aliquando, licet rato, obligatorium.

DVBIVM CIII.

Quando cesso bonorum sit in loco publico cum ceris ceremoniis ignominiosis à lege statutis, extinguiturne, omnino vterius integrè debita soluendi obligatio in conscientia?

Recolo ex scilicet 1. ob commune bonum introductum esse iure civili cessionis bonorum beneficium, vt debitores, qui propter debita cimilia conueniuntur, ac detruduntur in carcere, quando non sunt solvendo, possint cedere bonis suis, eq; omnia iuridice trahere, vt creditoribus: quantum fieri possit, ex illis satisfit, l. 1. C. qui bonis cedere possunt. Verum facta bonorum cessione, duo privilegia, seu commoda confequitur, qui bonis cedit. Primum est, quod à carcere liberatur; nec amplius potest molestati l. 4. §. Sabinus ss. de ces. bonor. secundū est, quod si postea aliqua bona acquirit, non spoliatur omnibus hisce bonis, sed solum conuenit in quantum commode facere potest, & reliqua ei parca quidem, sed congrua iustitiae, dicta leg. & duab. seq. ff. de ces. bonor. l. ex contratu, C. de bon. auctor. ind. possid. §. vlt. Inf. de actione. Quod eriam in conscientia foro locum habet, cum sit priuilegium iure concessum, & contractus iuxta leges sint celebrati. His supposi tis, quæsierim, an cesso bonorum facta in loco publico cum ceremoniis ignominiosis à lege statutis, extinguiturne, omnino

Nonnulla Recolo.

406 *Omnino in conscientia obligatio ultius integrè debita soluendi*
Omnino extinguitur. Quia illa poena, & ignominia substitutæ videantur integræ loco solutionis. Sic nonnulli, quos, presso nomine, nomenat Lel. d. 2. c. 16. n. 49. Eulæus Danza in pugna Dafurio, & de continuâ, nn. 12. Nanar collect. etiam Dianam P. 3. v. 4. ref. 78.

408 Cercè hoc omnino tenendum. Quia nec in
Hoc tenen- foro externo id nullus admisit, ut constat ex l.
dam. Cum & filiis familiis C. qui bonis cedere possunt.

DVBIVM CIV.

*An qui bonis cedit, possit de bonis antea
habitatis licite occultare aliqua ad
vinendum iuxta suum
statum?*

409 **L**icitè id potest. Quia ex legibus ciuilibus
Licitè id
pref. Laperte colliguntur. Sic Lef. 1.2.c.16.n.49. &c.
410 Id licitè non potest. Quia nullum est in legi-
Nam potest
id licitè non potest. bus ad id afferendum, fundamentum, loquar-
id licitè. tur enim leges solum de bonis postea acquisi-
tis, ex quibus rei nre poterit debitor, quantum
sufficit ad sc. parce quidem, iuxta suam condi-
tionem sustentandam. Ita Lugo tom. 1. de lèg. ist.
4.2.1.n.41.

411 Scio, Theologos communiter dicere de bonis
etiam ante habitis posse retinere illum, quan-
tum satis est, ut tenetur inixa suum vitar statu-
m. Sylvest. v. Res. 7. q. 6. Nauarra de rest.
matri, eam l. 4. c. 4. n. 6. Bonac. de restit. d. 1. quest. ultim.
upio & punct. 1. n. 37. Quid afferet rebellum 1. 2. de rest.
uniforme. 9. 17. seqq. 4. n. 30. sed ille solum videtur loqui de
bonis post cessionem acquisitus, licet non se fa-
tis explicet. Loquitur autem hic de debitor,
qui absque culpa bonis cedit, non de debitor
ex delicto. Quare immerito Diana dicit, id etiam
procedere in debitor ex delicto norio. Pro
qua sententia citat Lessini 6. 3. ex errore, nempe
pro n. 46. sed ibi Ieslaus loquitur de bonis ac-
quisitus solum post cessionem; ibi. De quibus
etiam is, qui debitor est ex delicto potest retine-
re quantum necessarium est ut pro sua condicione
non indecorum vitar. Postea autem loquens de
bonis, quae erant ante cessionem, de quibus
falso dicit, quod leges permettant ex ijs etiam
retinere alimenta necessaria, subdit. Quid est
aquisiti consentaneum in debitorum, qui absque
culpa non est solvenda. Non ergo loquitur de
debitore ex delicto, inquit neque de debitor ex
contradicte, qui culpa sua factus est impotens
ad solvendum. Loquendo ergo de re ipsa, dixe-
rum, ex natura rei, & in foro conscientia, posse
Eccles. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

debitorem retinere sibi necessaria ad se parce-
lantandum, quando sine illis esset in grau-
tia necessitate constitutus, de bonis ante celi-
num habitis. Adiutor tamen, quando debitor
ex contractu de causa occurrit, se retinet si
bi necessaria alimenta, non posse in conlectu
vii privilegij in iure concessis eis, qui bonis
cedunt. Quia cetero bonorum in iure tunc da-
tur. Quando omnia bona praesentia ceduntur
ad debitorum solutionem, qui autem aliqua
bona sibi retinet ad alimenta necessaria, non fa-
cit veram bonorum cessionem, cui in iure pri-
uilegia conceduntur. Quare ex bonis postea ac-
quisitis non poterit tantum fortafe retinere,
quia privilegium illud, quod ex ijs bonis non
debet solvere, nisi quantum commode posse
concessum est solum post veram bonorum celi-
num, & postquam omnia bona debitoris ex semel
vendita sunt, poterit tamen ex ijs in foro con-
scientie retinere, quantum necesse est, ut extre-
mam, vel gravem necessitatem non patiatur,
hoc enim non ex privilegio, sed ex iure nature
ipsi conceditur.

D V B I V M C V.

Ancessio bonorum cum privilegiis consequentibus concedatur non solum pro debitis ex contractu, sed etiam pro debitis ex delicto orpis?

Nomine debiti ex delicto intelliguntur illa
eriam, quæ licet ex contractu descende. **Questionis**
rint, postea verò vel propter moram culpabi-
lem, vel propter aliud debitum admixtum, facta
fure iam debita ex delicto. **Questionis** in quaque
an pro huiusmodi debitis possit fieri cessio bo-
norum, sicut pro debitis ex contractu obortis?

Potest quidem. Quia iura indifferenter 413
vno, & altero debitolo quantum. Sic Gregor. 10. potest qui-
pez. l. 4. tit. 15. partiu. 5. glo. penult. Conar. l. 2. dem:
var. c. 1. n. 8. Gutier. de iure confir. c. 17. n. 27.

Minimè potest. Quia de iure communī non est id concessam nī debitoribus, qui merè ci-
uilit̄ debent, de quibus solis leges loquuntur, quando bonorum cessionē concedunt. Ita
Mol. 10. 3. de ius. d. 572. 5. His tamen constituiti.
Lugo 10. 1. de ius. d. 21. n. 4.3. & alij.
His adhæreō, ciens tamen, de iure Hispano id peculiariiter extendi ad debitorem ex deli-
cto l. 9. iii. 16. l. 5. non collect. non tameu de reo.
pena ob delictū paru officia applicata.
Quod etiam de iure Gallico sanctum esse ex
repellano refert. Conarrunias. Vnde infert r.
Molina, facta illa extensio ad debita ex de-
licto, gaudere fortasse clericos in eisdem Re-

rinilegio, ut nec propter debita ex-
sistat incarcerari, sicut prius n-
poterant propter debita ciuilia
ex cap. Odoardus,

ESCORAP
Theat. Mer.
Tom. VI. V. II.
E. IV.

DVBIVM CVI.

Privilegium clericis concessum Cap. Odoardus n̄e indigent cessione bonorum, ut pro debitis, non incarcarentur, intelligitur, de omnibus clericis sacro ordine non initiatis?

416
Nonnulla
primitio.

IN Cap. Odoardus, de solut. coaceditur quod Clericus, qui solvere non potest, non possit pro debitis excommunicari. Vnde Glossa in e. Miles, ff. de re iudica. & cap. studeat, dist. 50. Abbas, Imola, Archidiacoma, & alii Doctores colligunt, Clericum non posse pro debitis cunctibus carcere addici, nec conueniri, nisi quantum facere possit, deductus necessarius ad alimenta: n̄e in status Ecclesiastici opprobrium mendicare cogatur. Vnde non potest Clericus huic privilegio renunciare, quia esset in praedictum status Ecclesiastici: ideo inibi certum non indigere eum bonorum cessione, que introducta est ad vitandum carcerem, & retinendum ex postea acquisitis, quae necessaria fuerint ad alimenta, & ad decenter vivendum. Requisierim autem, an hoc intelligendum sit de omnibus Clericis, an solum de tolis ordine facto initiatis?

417
Non intel-
ligendum
de omnibus
Clericis.

Non intelligendum de omnibus Clericis, sed solum de eo, qui sacro ordine est initiatus, vel qui proprio ministerio Ecclesie inferunt. Quia ad hos speciatim pertinet incarcerationis indecencia, & quia ex huiusmodi privilegio liberantur, sic Cour. 1.2. variar. c. 1. n. 9.

418
De omnib.
Clericis in-
telligendū.

De omnibus Clericis intelligendum priuilegium. Quia tempore indecens est, Clericum vel Clericis intollerabile tonituta prima initiatum ob debita cuncta carcere addici. Vnde non coactandum priuilegium ad solum Clericum in sacris constitutum, dum expresse id in textu illo non annotatur. Ita Rebuffas apud Lessium 1.2.6.16. n. 51.

419
Antoris
resolutio.

Ego autem priuilegium illud extendo cum eodem Lessio ad eos, qui iuxta Tridentinum ses. 25. o. 6. gaudent priuilegio fori exceptis tamen coniugatis. Quare comprehendit omnes habentes ordinem Sacrum, vel Ecclesiasticum beneficium: ac eos, qui cum habitu, & consueta alieni Ecclesie ex mandato Episcopi inferunt ac denique eos, qui in seminario Clericorum aut in aliqua Schola, vel viuuntate de licentia Episcopi, quasi in via ad maiores Ordines dueruntur, habitu, & consueta deferentes, non tamen Clericos coniugatos, qui cum Virginie contraxerint, & alieni Ecclesie ex deputatione Episcopi in servient, & habitum Clericalem, ac consueta deferunt, qui licet gaudent priuilegio fori, non tamen ceteris Clericorum priuilegiis, vt constat

ex Capite unico de Clerico
coniugato 1. 6.

DVBIVM CVII.

An contrahens possit se ad debita obligeare, renunciando ius ad bonorum cessionem faciendam?

Non potest. Quia in commune bonum id videtur conceleum, & per Epixeiam

Non potest
concedendum est, non fuisse ita conceleum ut possit renunciari, sic Mol. 10. d. 57. 2. 8. vlt.

potest planè. Quia effectus priuilegiū huius potest quis renunciare, nempe non possit carcere addici, & non solvere debita ex acquirendis cessionem, sicut ex antea acquisitis, quod est indirecte priuilegio cessionis renunciare. Ita Lugo 10. 1. de inf. d. 2. 1. n. 24.

Inixa quam Doctrinam ego sic distingo. Illa

422
Antoris
distin. 421

obligatio ad tria diuersa potest terminari. Primo ad cedendum bonis. Secundo ad non petendam liberationem ex carcere ob cessionem bonorum.

Tertio ad non retinendum eodem titulo alimenta necessaria iuxta statum ex acquirendis post cessionem. Quod ad primum attinet, exigitimo non posse debitorem ad id se obligare, quia cedere bonus, ut satisfiat creditoribus, est actus bonus, & maiori ex parte debitus ex iustitia, quae exigit, quod debita solvantur; quomodo ergo obligabit se debitor ad non solvenda debita ex bonis, quae habuerit? Quod autem attinet ad secundum, poterit quidem se debitor obligare directe ad non petendam ex carcere liberationem. Sed Index ex officio

poterit, & debet eum ex carcere liberare, facta cessione quia leges ob commune bonum ita disponunt, ne frustra carceres occupentur, & miseri debitores sine causa vexatione afficiantur. Quoad tertium denique censio, posse, si velit debitor se obligare ad non videntur, ex priuilegio cessionis, sed ad solvenda debita etiam ex acquirendis post cessionem,

sicut ex antea acquisitis; quia ad id potest se expresse obligare, & postea licite facere. Nam cum possit potest, si velit, applicare ea bona omnia ad integrum debitorum solutionem non video, cur nou valcat sponte sua ad id antecedenter se obligare?

DVBIVM CVIII.

An Remissio creditoris sit, libera, quando ei soluto non offeratur?

Certum est apud omnes (quod ex sect. 1. re-
colo) condonationem creditoris potensit
condonare, si libere fiat liberare debitorem à re-
stituendi obligatione: sicut & confensus credi-
toris liber permitteat tis dilationem liberat
ab obligatione restituendi statim. Duplex ei-
go conditio requiritur. Prima est, quod
creditor libere condonet, sed dilationem
consentiat.

423
Certa sup-
pono.

consentiat. Ex quo sit, non sufficere remissio-
nem per vim, fraudem, aut metum extortam.
Seconda est, ut sit a potente condonare. Quæ-
sierim autem circa primam, an si libera remis-
sio, quando creditor soluio non assertur.

424 Libera non est. Quia si la pecunia præsente,
Non est libera debitor creditor debitum assulet condon-
nare; facilius autem condonat, quando non
sperat adesse substantiam, ex quo debitum re-
cuperare possit. Ut igitur liberam constet esse
condonationem, necessarium est creditori offerri
pecuniam, preciubile ac rationibus expressis
enarrare, ut non accipiat, sed condonat. Sic
D. Antonin. & alij citati à Mol. 10. 3. d. 7. 57. n. 2.

425 Libera ac solida est remissio, licet soluio
Libera est, non offeratur, quia si la pecunia præsente
fortasse creditor non condonaret, non id est in-
voluntarie, non si la condonat: semper enim
habet ius ad debitum illud exigendum, cui ce-
dit volens condonare. Ita Caetan. 2. 2. 9. 61. a.
6. ad 3. & in sum. v. Religio, cap. 7. Medina,
Sous, Nauar. quos refert, & sequitur Molina
citatus Lessi. lib. 2. cap. 16. n. 35. & alij commu-
niter.

426 Idem affirmit consilens cum his Doctores,
Idem affirmit non offeratur creditori pecunia, quia fortasse a
remissione concedenda retardabitur. Aliud est,
me auctore, si proponetur impotensia, vel
panperitas debitoris maior quam sit: tunc enim
si creditor ab ea moueretur ad remittendum,
remissio est in voluntario mixta, & oportet
creditorum in plenam libertatem restituti a de-
bitore, ut omnino libere remittat, vel retineat
debitum.

DVBIVM CIX.

An sic grane furtum, quando aliquis
accipit rem non petitam, quam
si petiuerit? Dominus im-
periret?

427 R Egulam generalem indico ad excusandos
pauperes præcipientes a restitutionis obli-
gatione, quando scilicet putant, quod
si per se, vel per alios manifestarent Domino
sum debitum, ipse liberaliter condonaret, vel
nollet obligare ad restitutionem; nam enim da-
tur voluntas præsumpta Domini sufficiens, ut
retentio non sit quoad rei substantiam Do-
mino invito. Sed circa huiusmodi præsumptam
voluntatem quæserit, an sit grane furtum,
quando quis accipit rem non petitam, quam
si petiuerit, Dominus imperiret?

428 Non est furium grane. Quia licet modus
dispicatur, non videatur substantia dispicere.
Sic d. Antonin. Rosel. Angl. Sylvest. Tabien.
Arag. Sayt. quos refert. Sanchez 1. 7. de Regu-
lar. cap. 19. numer. 13, quando aliquis accipit
rem non petitam, quam si petiuerit, Domi-
nus desiderat. Extendendum ad eum casum, quando
domino dispicere modus ille accipendi si-
ne licentia: dum tamen substantia non dispi-
ceat. Caetan. Aramil. Nauar. Mendoza. Graf. Sa.
Gaffarel. Rebel. Petr. de Ledel. Manu. quos
affert, & sequitur idem Sanchez vbi supra.
Eccob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

Lessius lib. secund. capite. 12. dub. 8. numero 48.
C. 49.

Furtum graue est. Quia similiis licentia in-
terpretacione solùm secundum statum condicio-
nalem, quatenus daretur, si peteretur, non grane,
sufficit ad actuum valorem, v. gr. ad audi-
dam confessionem, vel ad defitendum mat-
rimonio. licentia enim conditionalis, non est
licentia, sed esset si peteretur; Ergo nec suf-
ficit ad accipendam, & aliena rem alterius,
ex inscio. Ita Suar. 10. 3. de Religio lib. 8. cap. 11.
Ex cuius obiectione nonnulli a communis pri-
ma sententia recessere.

430 Immerito sane enim respondeo, negando
consequentiam, quia ad Sacraenta, & eo Primam
rum valorem, ad jurisdictionem, &c. requiri-
sentiam
voluntas positiva antecedens, quae cauet defendo.
Ilos effectus: at verò ad exculrandam malitiam
furti, non requiritur voluntas positiva Domini,
sed solùm quod non sit positum iuritus. Hoc
autem tollit, quoties Dominus sic est dis-
positus erga me, ut si ego peterem, rem
mihi impetraret; iam enim non habet repug-
nantiam, sed voluntatem absolutam, quia
velit, me rem illam non usurpare. Limitem
tamen primæ nostræ sententia Doctrinam, ut
locum non habeat, quando Dominus non con-
cederet rem ad illum vnum, vel illum; ut si
Dominus concederet quidem libenter ad co-
medendum, tu autem accipias ad vendendum,
ad quod etiam Dominus rogatus, non con-
cederet.

DVBIVM CX.

Debitor ex delicto mittit debitum ve-
ditori per confessarium, nuncius
autem vel confessarius id reti-
nuit: Debitor liberaturne,
ab onere restituendis?

431 L iberator quidem. Quia debitor in hoc casu
legitur ex parte sua, quod debuit, & potuit, Liberatur
cum non posset per se ipsum restituere sine in-
famia, nec posset commodiorem modum re-
stituendi invenire; Ergo non est amplius ab
eo exigendum. Certe si creditor explesus con-
sensit, ut restitutio hoc modo fieret, debi-
tor proculdubio satiscessit; sed in hoc casu
implicite consensu censetur; si enim inter-
rogatus fuisset, debuisset consentire, ut non
alio modo restitutio fieret, cum debitor alio
modo restituere non potest; Ergo non minus
debitor liberatur, quam si explesus consen-
set. Sic aliqui, quos presso nomine refert Lessi.
lib. secund. cap. 16. dub. sexto quam sententiam
ipse numero 67. dicit non esse omnino impro-
babilem. Idem indicat Fillius tract. 32 numer.
135. Et abolutè amplectitur Cenedo de pau-
pertatis Religio, dubio 34. numero octauo
& tutam else in praxi docet Diana tom. pri-
mi parte secunda trattatu tertio resolutione se-
cunda.

432 Non liberatur. Quia si debitor ex delicto
liberari posset eo casu a restituendi debito, à Non libe-
ratori idem deberet de debitore ratur.

H 3 ex

EL SCOPAR
Philos. Mar.
Tom. VI. VII.
E. IV.

90 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

ex contractu, qui inculpabit ter debet, & non tenetur ad damna facta. Nam si ex contractu debetas centum aureos, & non possis ad per amicum fidem, qui ad illum locum tendit, gratum etiam haberet creditor, quod per illum mittas, cum alta via non valeat debitum recuperare & tamen nemo dicet debitorem ex contractu liberum esse, si eius amicus in itinere cum pecunia submergatur, vel si libi revineat, quia vere adhuc nondum soluit creditor quod debet; Ergo multo minus librabitini debitor ex delicto, maxime quando non debebat rem alienam in individuo, sed premium domini illat. Ita D. Antonin. p. 2. titule secund. cap. quart. paragrapho primo Nauar. sum. cap. 17. numer. 67. Lelius citat. Rbelius lib. secund. de re i. quest. 13. sectio 6. numer. 12. Molina rono tertio dispus. 754. numer. 1. Nauarra lib. 4. de restitu. capite quanto dubio primo, numer. 19. Toletus 1.5. cap. 24. numer. secund. Faber, Lazar, Syuni, Conrad, Sayr, Homobon, apud Dianam ibidem.

433
Auctoris
resolutio

Profecto stando in ratione partium probabilitatis in prima sententia inuenio, eius namque fundamenta vel nihil probant, vel probant minimum contra eius Auctores. Rector, debitorem fecisse totum id, quod potuit, ac debuit in illis circumstantiis dando debitum confessario, ut restitueret: id tamen totum licet fuerit. Iatis ad vitandum nouum peccatum, non tamen fatus fuit ad debitum extinguendum, quia ex delicto praeterito obligatur ad seruandum dominum indemnum cum effecta, nec ad fatus est facere totum, quod potuit, si re, ipsa effectus non sequitur. Certè creditor consentiret, ut res per confessarium restitueretur, sed retento suo iure, ut quonodcumque ad ipsum non perueniret, abinde suo periret detrimentum, non enim renetur ad renunciandum hunc iuri quod ex delicto habebat.

numer. 6. Caetan. articulo sexto, D. Antonin. p. 1. titulo 1. cap. secund. paragrapho primo. Rosel. Tabien. Viguier. Armil. Pedraza, Arag. & alij, quos afferunt Sanchi ibidem numero septimum. Excipiunt tamen D. Thom. & alij, nisi debitor obligatus esset, ad aliquid certum in singulari, vel ad reddendam rationem. Alij vero addunt posse ingredi Religionem, quanvis se iuramento obligasset ad debita soluenda.

Ego autem medianam terens viam, existimo, si brevi tempore qui speret, posse debita in totum, vel magna ex parte soluere, debere ferre Religionis ingressum: secus autem si necesse esset per longius tempus expectare. Mecum Ludanicus Lopez p. 1. Instr. cap. 29. Azor. tom. 1. lib. 12. cap. 1. 9. 5. Lefsi. lib. secund. cap. 16. dub. 8. Nauar. comment. 1. de Regular. n. 8. Nauarra de restitu. 1. 4. cap. 4. n. 78. & 79. Sanchez ubi supra. numer. 8. Diana parte secund. 1. 2. resol. 4. 1. Explicat autem Sanchez, tempus illud breve ad biennium extendi. Attamen sententia haec expositione indiget. Si expresse te obliges ad debita soluenda, etiam si ad hoc necesse sit, non iniuste Religionem, obligaberis ad id praestandum cum sine peccate possis implere. Ratus ergo cur de facto ad manendum in seculo non teneatur, esse debet, quia quando se obligauit, non habuit intentionem explicitam, vel implicitam se ad id obligandi: imo center habuisse intentionem implicitam excludendi illum casum, ut patet in promissione matrimonij, cui etiam si iuramento firmatur, inesse censetur conditio illa tacita. Nisi ad Religionem transiero. Altero igitur, neque in promissionibus gratuitis, neque in debitis ex contractu oneroso, neque ex delicto debere te ultra biennium in seculo expectare, sed fatus esse, si integrum, vel magna ex parte soluantur. Imo licet spes sit, quod debita dicto biennio soluantur, non tamen sine difficultate notabili, crediderim, non esse obligationem differendi eo tempore ingressum.

436
Median
ter viam.

D V B I V M C X I .

Qui soluere non potest debita, sperat autem, quod postea manens in seculo, poterit, posse sine, omissa restituzione, Religionem ingredi:

434
Minime
potest.

M inime potest. Quia creditores possident ius suum ut eis debita soluantur, quo iure spoliandi non sunt ob ingrelsum debitoris in Religionem, praecepit si spem faciat fore, differens ingressum valeat creditoribus satisfacere. Si Gerlon p. 2. tract. an licent granato debitis intrare Religionem? alphab. 39. lit. X. & Y. Vbi refert, multis Doctores Particulæ ita sensisse. Supplem. Gabriel in 4. q. 1. articulo quinto dubio secund. corollar. 2. Valent. 2. 2. d. 5. qu. 6. puncto 7. Medin. C. d. restit. q. 3. causa 8. Angl. & Carb. apud Sanchez lib. 4. decal. cap. 19. numer. 6. Molina tom. 1. d. 738.

435
Potest qui-
dem.

Potest plane. Quia persona hominæ liberi non est creditoribus obligata, sed eius bona: Ergo cedendo bonis omnibus in favorem creditorum, illis satisfacit, nec ad aliud tenetur Ita D. Thom. 2. 2. quest. 189. articulo sexto ad 3. Palnd. in 4. dist. 39. q. 3. articulo 1. concil. 7. Sylvest. v. Religio. secund. quest. 4. Angel. libi

D V B I V M C X I I .

An religiosus debet laborare in Mo-
nastry, ut ita possit suis sol-
vere creditoribus?

437
Non debet.

M inime debet. Quia dum cunctis bonis cesserit ad religionem ingressum, omnino liber a debitis eiusafit. Sic Paludan. Antonin. Rosel. Angel. Sylvest. Tabie. & Aragon. apud Sanchez. lib. quarto Decalog. capite 19. numer. 14.

Debet profecto sicut regule obseruantia, & modo id non sit contra statutum Religiose decenniam. Quia quod prius bonis cesserit, non liberat eum in conscientia, ne debet modo communis, & ordinario integrum debitorum intentionem procurare. Ita Medina de restitu. quest. teria causa 8. Nauar. commentar. 1. de Regular. numer. octauo. Angl. & Maior apud cumdem Sancum. Addunt Medina, & Maior, debere Prælatum quantum honeste possit Religiosum ob hanc causam excusare a multis horis ad diuina, vel ad officia Monasterij deputatis. Maior adiicit, Prælatu licentiam dene-
gante.

Debet pla-
ne.

gante, Religiosum debere ad hoc eam sibi acci-
pere, & operari. Alij alia.

439 Ego existim obligari eum religiosum ad
opera, ac labores illos, qui iuxta statum Re-
ligionis, & qualitatem etiam ac conditionem
ipius. Religiosi difficultes non essent, nec ex-
trordinari, & non nisi ex licet a Prelati, qui
licentiam hanc dare non teneretur. Prima pars,
nempe quod debet eodem modo laborare ad
soluendam creditoribus, probatur, quia status
Religiosus non aliter excusat a tollendis debi-
tis, nisi quatenus impedit modum, quo in
seculo solvi possent. Si enim eum non impedit,
non appetet, et magis Religiosus status, quam
matrimonium denud contractum vel status cle-
ricalis assumptus a debitorum solutione excusat
laborare. Secunda vera pars, quod scilicet labo-
rare non debet nisi iuxta qualitatem & decen-
tiam sui status, & per consequens non nisi ex
sui Prelati consentia, ostenditur, quia etiam in
seculo manens non debet nisi iuxta sui status
conditionem, enique decetiam laborare, vel
negotiar ad eum finem: Ergo neque in Re-
ligione debet aliter laborare. Itaque debitor fa-
etus Religiosus cum statum mutauerit, non
debet alio modo creditoribus satisfacere, nisi
illo, qui iuxta praesentem statum & conditio-
nem suam decet; quare non debet laborare
contradicente Prelato, & molto minus extra
conveniunt in facultati habitu, ut alii docere.
Verumque enim indecentissimum & extraor-
dinatum est, in Regulari, quam habet, statu.

DVBIVM CXIII.

Qui in seculo operam determinatam ali-
cui promisit, Religionem ingressus,
tenetur ex bonis suis soluere damna
sequita promissario ex eo, quod si-
des ei servata non fuerit.

440 Non tenetur. Quia in ea promissione intel-
ligitur conditio, Nisi ad Religionem tran-
sfero. Sic Sanchez lib.4. Decal.6. 19. cum Palu-
dano, & Antonio.

441 Tenetur
plano. Profecto Bulla compositionis non habet lo-
cum nisi in iis bonis ac debitis, quae attentis
praesentibus circumstantiis deberent iuxta men-
tem presumptam creditorum dari pauperibus
vel operibus suis, propter hanc enim titulum
pertinet ad Pontificem eorum distributio, &
applicatio, qui generali administratione
habet circa opera pia. Quando vero circum-
stantia tales sunt, ut iuxta presumptam &
rationabilem domini intentionem bona illa adhuc
non essent danda in opera pia, Pontifex non
vult se in illis ingerere. Dato ergo illo casu, &
positis circumstantiis, in quibus iuxta ratio-
nabile voluntatem presumptam domini res es-
set in pios vius expendenda, prima sententia
mihi probabilior esse videtur. Quia si debitor
manceret adhuc cum obligacione restitundi cre-
ditori, cum compareret, nulla esset composi-
tionis utilitas.

442 Autoris
refutatio. Ego autem id concedo in iis casibus, quibus
debet differre debitor Religionis ingressum
donec impletet opus promissum, v. gr. si pro-
missa est res determinata, quae breui tempo-
re absoluvi potest absque magno debitoris in-
commodo, differendus erat ingressus, donec
absoluveretur. At si Religiosus bona non ha-
beat, ex quibus bona illa valeant resarciri;
dicendum est de hoc debito, quod de aliis debi-
tis ex delicto que habet, quoad obligatio-
nem soluendi illud, si possit.

DVBIVM CXIV.

Debitor, qui compositione accepta, sol-
vit parem illam à Pontifice dis-
gratiam pro debitis incertis, manente
ita liber, ut etiam comparente post à
vero domino, aut creditore, ei re-
stitui facile possit, non debet amplius
ei restituere.

443 M Anet omnino liber in conscientia, nec
compositio aequivaler prescriptio compara-
tur Dominian irremovibiliter, ita & compo-
sitione, potest enim Respublica, & Princeps
supremus iustis de causis Dominia transferre. Sic
Barres 2. 2. q. 62. articulo quinto dub. 8. concl.
5. Sess. in 4. dist. 2. 1. quæst. secund. articulo 4.
Henriq. 9. cap. 34. num. sexto. Acosta in Bul.
Cruc. quæst. 9. 3. Trull. ibi l. 3. dub. 4. numer. 8.
Diana p. 3. tract. 4. resol. 112.

444 Liber omnino minime manet. Quia Ponti-
fex per compositionem non intendit, nec Liber non
potest iuri priuatarum prejudicare, ne recupe-
rent sua bona; nec concedere potest compo-
sitionem nisi conformando se ab rationabilem,
mentem creditorum, quæ est ut compositione
non impediant consequi sua bona, quando se-
clusa compositione, illa obtinuerint, nisi à
detentibus culpabiliter impedirentur. Ita Cor-
dub. lib. quinto quæst. 4. 1. Conat. reg. Peccatum
p. sentia §. 1. & alij, quos sequitur Tarran. disp.
748. num. 9. Villalob. tom. 1. summa. truct. 19. n. 9.
M. annel. in Bul. compos. dub. 6.

445 Quid tenet
dum. Profecto Bulla compositionis non habet lo-
cum nisi in iis bonis ac debitis, quae attentis
praesentibus circumstantiis deberent iuxta men-
tem presumptam creditorum dari pauperibus
vel operibus suis, propter hanc enim titulum
pertinet ad Pontificem eorum distributio, &
applicatio, qui generali administratione
habet circa opera pia. Quando vero circum-
stantia tales sunt, ut iuxta presumptam &
rationabilem domini intentionem bona illa adhuc
non essent danda in opera pia, Pontifex non
vult se in illis ingerere. Dato ergo illo casu, &
positis circumstantiis, in quibus iuxta ratio-
nabile voluntatem presumptam domini res es-
set in pios vius expendenda, prima sententia
mihi probabilior esse videtur. Quia si debitor
manceret adhuc cum obligacione restitundi cre-
ditori, cum compareret, nulla esset composi-
tionis utilitas.

DVBIVM CXV.

Pauperes que ex compositione hac in ele-
mosynam accepere, si apud ipsos extent,
cum verus dominus compareret, debetne
si ipse velit, ei restituere?

446 S i que in eleemosynam pauperes accepere,
comparente postea vero domino reddere de-
bent domino quidquid apud ipsos ex iis ex-
istent, si ipse dominus ita velit. Quia distribu-
tio

92 Theologiæ Moralis Lib. XXXVII.

tio prior ea conditione facta est, si non comparat dominus, antequam bona ab ipso pauperibus consumantur: alioquin non gereretur vi-
liter negotium domini, vel creditoris, atque adeo nec valide. Sic Molina 10.3. dis p. 746. §. v. Lefsius 2. cap. 14. dub. 6. num. 2. Idem dicendum quando res inuenta, facta diligentia, & non intento domino, applicata fuere aliquibus Religionibus, vel openibus pis. Nam Contra reg. Peccatum p. 3. §. 1. n. 5. & Mercado de cont. reg. de restit. cap. 15. afferunt domino comparante, debere Religionem reddere quod accep-
pit.

447 Res semel debito modo applicata ab Episco-
po, vel confessario pauperibus, non debet pon-
non debet. Ita, domino comparante restitu, etiam in
propria extet specie. Probatur Cruciate exem-
plo. Quia id quod Cruciate applicatur, sup-
ponitur debere esse ex iis, quia in talibus cir-
cumstantiis debentur absolute pauperibus di-
stribui vel in viis pios erogari: hinc est, quod
nunquam intellegitur Cruciate applicari pars il-
la, quia per compositionem datur, cum onere
restituendi domino, etiam si magni momenti
summa. Si autem ratio pro prima tententia ad-
ducta vera esset inuicibiliter, non posset debitor
dare Cruciate partem illam absolute, quia
hoc esset contra voluntatem domini, non
privare se iure recuperandi, quod ad se perti-
net, si deut occasio, debitor agnoscendi,
aut inueniendi. Cum ergo debitor licet de
partem illam Cruciate ablique tali onere, faten-
sum est, aliquando eiusmodi res posse abso-
lute pauperibus applicari abque onere illis impo-
sito, restituendi domino comparanti. Ita Na-
nara lib. secundo de restitu. cap. secundo nu-
mero 57. Henr. de indulg. cap. 34. ann. 8. quod
ideo dicunt, quando ipsi debitori, quia pau-
per erat, applicata res fuerat. Lugo 10. 1. de in-
s. dis. 2. 1. n. 102.

448 Hanc sen-
tentiam
eligo, & de-
bitor modo
expono.
Hec quidem tententia, si debito modo in-
tellegatur mibi satis probabilis videtur, etiamque
mihi eligendam duxi. Si debito modo in-
tellegatur, quia in praxi sèpè fortasse necesse
erit illam rem domino comparanti reddere;
nam de facto ex hac manifestatione domini,
arguitur communiter non adfuisse adhuc cir-
cumstantiam illam quod nulla post diligentiam
factum, nulla esset spes inueniendi dominum, ad
hoc, ut res irrecupabiliter in viis pios erogetur;
quare dominus adhuc retinet ins. lnum ad rem
suum recuperandam, quando eam inueni; quia
non fuit iuxta eius intentionem rationabiliter
presumptum ita cito alio distribuenda, vel
applicanda; & idem communiter loquendo, si
torques, vel quid simile loco pio applicetur ha-
bere etiam ad hoc peculiare primum legium, resti-
tuendum id ex domino comparanti; quia ve-
ritatem est, non fuisse ita nullam spem inue-
niendi dominum, ut posset primum domini vo-
luntas, quod statim res illa pro eius anima ex-
penderetur absolute, & sine ullo onere resti-
tuendi. Cæterum si tales diligenter tandem facte
fuerint, ut attentis omnibus circumstantiis, nul-
la esset spes quod inueniretur inquam dominus,
& ideo in viis pios res erogaretur, vel distri-
bueretur egenis tunc videtur absolute & sine
ullo onere eius translatum fuisse dominum.

D V B I V M C X V I .

Cum non adest causa sufficiens compo-
sitionis cum Pontifice, estime valida
compositionis

449
L Icet illicet concedatur valida tamen erit. Valida est:
Quia hæc bona subsumt compositioni, &
distributioni Pontificis. Sic Corbuba quæst.
ultima de indulg. Tarrian. in p. 4. dub.
1. n. 6. Alen. p. 4. q. 86. num. 2. a. 2.

Valida non est. Quia Pontifex sine causa non
potest rem alienam, inuited domino, alteri ap-
plicare. Ita Conat. reg. Peccatum, p. 3. tit. 1.
Sor. lib. 4. de iust. quæst. 7. articulo primo ad 3.
Nanar. summa cap. 17. num. 93. Medina de re-
stitu. q. 3. causa 11. Molina 10.3. d. 74. 8. num. 5.
& alijs communiter.

Distingendum existimat. Nam si restitu-
tio fieri debeat ob legem aliquam Ecclesiasti-
cam id p. c. p. t. non expectata senten-
tia, vel residentem debitorem incapacem ad
restituendum: tunc Pontifex validi posset com-
positionem sine causa sufficiens concedere,
quia in lege propria potest validi dispensare,
quidquid sit, an peccatum grauerit, vel leuiter in
ea dispensatione: & in hoc content Molina
n. 4. Quando autem bona debent restitu pro-
pter obligationem aliunde prouenientem, ve-
rius milia, requiri causam sufficientem ad va-
lorem compositionis pro minori summa; quia
in iis Pontifex non est dominus, sed administrator:
administrator autem non potest pro libi-
to disponere de rebus alienis, cum ergo ea de-
bita habeant creditorem licet incognitum, iux-
ta cuius voluntatem debent expendi, non
potest Pontifex prolibito creditorem suo iure
defraudare. Hoc autem concedi posset, quando
licet re vera non esset causa sufficiens, existimat
tamen sufficiens, saltem a Pontifice, id
sufficere ad valorem compositionis. Quem-
admodum ad valorem indulgentia credide-
rit sufficere causam, prudenter existimatam
sufficientem a Pontifice, licet re vera sufficiens
non esset.

D V B I V M C X V I I .

An Episcopus possit huiusmodi compo-
sitionem pro debitis incertis in
sua Diæcesi suis subditis
concedere?

452
P Otest Episcopus. Quia nec iure naturali,
nec humano constat id esse Papæ referatur
& id videtur else in iuxta voluntatem credito-
rum, ut possit Episcopus spirituali subditorum
saluti contulere. Sic Henr. l. 7. de indulg. cap.
33. n. 4. Villalobus 10. 1. sum. tr. 19. numer. 11.
Trallench. in Bul. 1. 3. dub. 1. num. 3. Diana p. 3.
tractat. 4. resol. 1. 2. ad dens non else in viu, quia
hoc fortasse prouenit ex eo, quod Papa concedi
de

de facto Bullam compositionis, qua sufficien-
ter prouidetur conscientia fidelium. Attamen
hinc responsio solum deseruaret pro Hispania,
& Sicilia, vbi nulla haec conceditur, non pro
Italia Gallia, Germania, & aliis Regnis, qui-
bus non conceditur: & tamen Episcopi eam
potestatem non exercit.

453 Minime potest. Quia Pontifex summus hoc
sibi de facto referuavit. Ita Sylvest. Cordo. Ro-
driguez apud Dianam citatum. Molina tom. ter-
tio. d. 7. 8. numer. septimo Turian. de iust. d. 41.
dub. 1. n. 12.

454 Anctius placitum. Ego existimo Episcopum non posse eiusmodi
compositionem concedere, quod vobis om-
nium Episcoporum satis confirmat. Quia vel
Episcopus id potest, quatenus ad eum perti-
net disponere de bonis subditorum in ordine
ad bonum commune, & hoc non pertinet ad
Episcopum, sed ad Rerpublicam, vel Prin-
cipem supremum, proprii dominium alium,
quod quidem non habet Episcopus, vel ad sum-
mum Pontificem, quatenus ipse indirec-
te potest res temporales gubernare, quando id est
ad bonum spirituale necessarium. Vel potest
id facere Episcopus, quatenus illa debita per-
tinent iam ad opera pia, & debent in vobis pios
expendi ex presumpta dominium voluntate:
& ex hoc etiam capite non potest Episcopus
compositionem concedere; quia ipse non po-
test alterare, vel commutare vobis in iis, que
& fidelibus dantur, vel destinantur ad unum
pium vobis, ut in alio pio vobis expendantur,
quando circa primum potest dantis voluntas
mandari exceptioni. Hac enim alteratio pertinet
ad sedem Apostolicam, ut definitum est in clem.
Quia contingit de religio. Domini, ibi: Cum
ea, que ad certum vobis largitione sunt de-
finata fidelium ad illum debant, non ad
alium (Salua sedis Apostolica authoritate)
converi. Cum ergo eiusmodi bona inveniatur,
sive debita incerta debant creditorum presum-
pta voluntate, aut dominorum pauperibus dari
vel in vobis pios expendi pro eorum animabus,
& id fieri possit, non potest Episcopus facere,
quod alium expendantur in vobis, condonan-
do illorum partem creditoribus.

DV BIVM CX VIII.

Princeps secularis potestne huiusmodi
compositionem concedere
subditis?

455 Non potest quidem. Quia haec bona tempo-
ralia (sunt) Domini temporalis disposi-
tioni, sicut apud infideles. Et quia circa
res imetas id videntur de facto fecisse secularia
Principes per suas leges. Sotus in 4. dist. 2. 1.
quest. secunda articulo quarto Heringius lib. sep-
timo de indulgent. capite 33. numer. 4.

456 Non potest. Quia tam debitorum incerto-
rum quam rerum inventarum dispensationem
summus Pontifex sibi referuavit. Ita Corduba
quisilio. ultim. de indulgent. Molina temo tertio
disputat. 7. 4. 8. numer. 7. Turianus vero in pra-
fenti dist. 4. 1. dub. secund. numer. quinto & sexto.
Non concedit circa res inventas, negat ve-
to circa debita incerta.

Ego autem, existimans, utraque bona in-
dipisci statu posse considerari. Primo quando
ad hinc est spes, quod possit domino reddi, 457 Resolutio
Autoris.
& per consequens quidam dominus non vult, in
vobis pios distribui. Secundo, quando iam non
est talis spes, & per consequens quando domi-
nus praelunitur velle, quod in eius utilita-
tem spiritualem expendantur, & ad vobis pios
applicentur. In primo statu locum habere po-
test prima sententia, quia adhuc non sunt ex
voluntate dominorum ad vobis pios destinatae,
atque id potest secularis princeps pro cura
temporalis gubernationis, quam habet, & ex
praeiuncta etiam voluntate dominorum, affi-
gnare aliquam personam, que coram bona
retineat, & procuret dominum inuenire, da-
to eis personis pro tali cura iure ad acquirendam
postea illa bona, si dominus non compareat;
quia tunc hoc si debito modo executioni man-
detur videtur esse in utilitatem temporalem
creditoris ac domini, qui spes haec via sua bona
recuperabit. In Secundo autem statu, quando
iam non est talis spes, & ideo dominus
praelunitur velle, quod in eius utilitatem spi-
ritualem expendantur, iam secularis Princeps
non poterit de illis disponere; quia dispositio-
nem circa bona destinata ad vobis pios Ecclesie
sibi reseruavit, & per talen destinationem
saltam praeiunctam, & interpretatiuam facta
sunt quasi bona Ecclesiastica ad Ecclesie
spectantia gubernationem.

DV BIVM CXIX.

Nouit quia creditorem, sed propter eius
absentiam & distantiam a restitu-
tione ei mittenda excusat, &
concurrunt circumstantiae, in qui-
bus posset ex presumpta creditoris
voluntate in vobis pios restituendos
agere: Hoc in causa poterit se per
Bullam componere?

Non potest. Quia Bulla solum concedit
compositionem, quando creditor est certus
certus; in eo autem caso certus est rit.
creditor; Ergo ne quid debitum illud per Bul-
la componi. Sic Sotus in 4. dist. 2. 1 que-
stionis secunda articulo quarti, & l. 4. de iust. q.
septim. articulo primo. Henr. lib. septim. indul.
c. 3. 4. §. 2.

Poterit quidem. Quia ex verbis ipsius Bullæ
id proculdubio constare videtur. Ita Couat. & Poterit
Angel. quos refert, ac sequitur Mannel. in Bulla plane.
composit. numer. tertio Turian. de iust. d. 4. 1. dub.
3. numer. 2. 8. Lugo tom. primo de iust. d. 2. 1. mu-
nero. 1. 3. 9.

Hanc sententiam eligo, & confirmo, eius ex-
pendens fundamentum. Quia si debitor ex in-
vista acceptio oratur, colligi potest nostra
conclusio ex verbis bullæ in fine, vbi conce-
ditur compotio pro re quacumque male habi-
ta quocumque modo, dum sciri non possint ij
quibus legitime debebat, & possit fieri restitu-
tio. In causa autem positio vere non scitur do-
minus, cui debeat, & fieri restitutio valeat
nam.

Non potest.

459

460

Hanc senti-
tentiam
eligo, &
confirmo.

EL SCOPAR
THEOL: MUR.
TOM: VI. VII.

EL IV

94 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

nam licet creditor cognoscatur, ei tamen non debet, nec potest restitutio fieri in talibus circumstantiis, ob quam impotentiam, & spei defectum quod poitea possit, supponimus, posse iam egenis restitu: Ergo in hoc casu verificatur id, quod Bulla exigit ad compositionem faciendam. Si vero debitum non oriatur ex iniusta acceptione, sed ex causa licita, & iusta, adhuc videatur ex eiusdem Bullis verbis id colligi, nempe ex illis, quae in principio Bulla habentur, vbi dicitur concessa compositione omnibus, qui aliquid deberent male acquisitum, vel male habitum, ablatum, invenientum, atque etiam per usuram comparatum, vel quolibet alio modo: dummodo non constet certa persona, cui haec nosi bona legitime debeantur, & possint restitu: Ex quibus verbis colligitur, debita etiam incerta non orta ex iniusta ablatione per bullam componi: Addiderim vero, etiam si creditor sciatur, si tamen ob distantiam, vel alius impedimentum non sit spes, quod possit ei restitu: possit etiam fieri compositionem; quia tunc etiam non constat persona certa, cui legitime debeat ac possit restitu: cum licet de creditore constet, ei tamen restitui nec debeat, nec possit propter distantiam vel alia impedimenta.

D V B I V M C X X.

An debtor excommunicatus excusat restitutio agenda?

461 *Excusat*ur **E**xclusur quidem. Quia ut soluat debet cum creditore communicare, non potest communicare, cum alii, quando excommunicatus est, ergo a restitutio obligatione liberatur. Sic Say. in clauil. 2. c. 9. n. 20. Vgolin. Tabula 2. c. 20. §. 2. & aliqui Canonista, quos refert Lef. 1. 2. c. 16. dub. 9.

462 *Non excusat*ur. **m**inime excusat. Qui passim debitores excommunicantur, ut debita soluant, nec absoluuntur donec solutio fiat: Ergo supponitur, quod durante excommunicatione, possunt, ac debent soluere. Ita Lef. citatus Glosa ad c. Nos Sanctorum. Syll. v. excommunicatio 5. 9. 12. & alij.

463 *Primam* **f**ententiam **m**anifeste constet. **P**rofecto communiter non conferunt excommunicationis absolutio, nisi satisfacta prius parte: Ergo satisfacere debitor debet antequam ab excommunicatione absoluatur: ergo ad restitutio: gerendam excommunicatione non excusat.

D V B I V M C X X I.

An excommunicatio creditoris excusat a restitutio: facienda debitorem?

Exclusit quidem. Quia quando cum creditor est excommunicatus, non potest debitor cum illo communicare, & ideo non potest ei debitum soluere: haec enim aliqua utilis communicatio est. Sic Glosa. *Extr. a. q. 15. q. 5. Panormit. & Felin. ad cap. Inter alia, de sentent. excom. Glos. ad c. vlt. de heret. Adrian. in 4. q. 3. de clauib. & alij quos refert, Conat. reg. Peccatum. p. 1. n. vlt. Probabilemque dicit hanc sententiam Mol. to. 3. d. 7. 5. 9. & Lef. 1. 2. c. 16. dub. 9.*

464 *Non excusat.* Quia licet excommunicatio creditoris cum impediatur a petendo in iudicio suum **N**on excusat debitum ex cap. *Q*uia de exceptionib. in 6. (quod sat. tamen in aliquibus tribunalibus secularibus non est in praxi) loquendo tamen de petitione priuata extra judiciali creditor excommunicatus potest debitum petere, & debitor potest ac tenetur illud soluere. *Ratio est, quia excommunicatio non prohibet communicationem cum excommunicato, quando id spiritualis utilitas exigit, vel temporalis ipsius excommunicati requirit;* Ergo nec prohibetur debiti solutionem, quae creditoris utilis ac necessaria est. Ita Conat. Lef. Molin. quos citat, & sequitur. *Card. Lug. 10. 1. de conf. d. 21. n. 151. Aula de conf. p. 2. c. 6. fol. 11. dub. 4. Arag. Valent. Navarr. quos affert, & sequitur Bonac. de rest. d. 1. q. vlt. pun. 2. nu. 31. Et alij quos aff. it, & sequitur Suan. de conf. d. 15. fol. 8.*

465 *H*anc sententiam veriorem, ac magis comminem effe reor. Nam nullo iure constat, id esse prohibitum, quae enim pro contraria sententia verius, & affruntur, id non probant, nec illud cap. *N*os communius Sanctorum nec cap. *Iuratos*, in quibus solum prohibetur militibus, & Vasallis, ferner fidelitatem promissam, quae prohibitio cum sit odiosa, non debet extendi ad debita pecuniaria, nisi id exprimatur.

Enim vero de iniuriis, circa bona corporis nempè circa vitam & membra, de iniustitia adulterij, de iniustitia in materia famae, & honoris, de iniuriis in rebus spiritualibus, & de restitutio: pro eis facienda iam *Volumine quinto* differui per dubia, ea quae requiras. Nam autem ad materias circa contractus in particulari euoluendas me accingo, qui *volum. 1. eas generatim* indicaui.

LIBER